

NÚMERO **21**
La Lloca
Revista anual de l'Associació
Cultural d'Antella Cilim

Dipòsit Legal: V.4628-2005
Edita: CILIM,
Associació Cultural d'Antella

Col·labora:

Ajuntament d'Antella

**SEMPRE
TEUA**
La teua llengua

Portada, dibuixos
i il·lustracions:

Antoni Ferris Calvo

Il·lustració de la portada:

Antella, segles XVI - XVIII

ISN:

2530-4224

La lloca a la web:

<http://www.cilim.org/revista-de-la-associacio-p-152-hm>

La Lloca permet la reproducció total o parcial dels textos, sempre que s'indique la procedència i l'autor.

Maquetació i impressió:

Set i Set gràfiques. Tel. 96297021

SUMARI

- 3 **1. Presentació**
- 6 **2. Monogràfic:**
- 6 2.1 El feudalisme: el cas d'Antella,
de *Jesús Huguet Pascual*
- 10 2.2. Els impostos feudals,
de *José Enrique López Peris*
- 15 2.3. Antella, un topònim medieval,
de *Joan J. Conejero Noguera*
- 25 **3. Miscel·lània:**
- 25 3.1. Fets d'Antella, any 2022,
per *Joan F. Herrero i Piqueres*
- 37 3.2. El sindicalisme vist per una persona major,
d' *Antonio Montero Zarco*
- 39 3.3. IV Premi d'il·lustració Jaime Arcos
"La ment encantada"
- 43 3.4. Visor 2022
- 44 3.5. Activitats de CILIM al llarg de 2022
- 52 3.6. Vesprades d'estiu al corral de la tia Maruja,
de *Paqui Alberola Giménez*
- 54 3.7. Volar alt com les papallones,
de *Leonardo Giménez Giménez*

- 56 3.8. Adéu, Virgilio, de *Leonardo Giménez Giménez*.
- 58 3.9. La saboneria a Antella, de *Valerià Benetó Ferrando*.
- 62 3.10. Poema, de *Josep Micó Conejero*
- 64 **4. Ecologia**
- 64 4.1. El curs alt i mitjà del riu Xúquer en catorze imatges, per *Joan J. Conejero Noguera*
- 67 4.2. Recull d'activitats de Xúquer Viu durant els anys 2022-2023, per *Roger Pons Vidal*
- 76 **5. Etnologia:**
- 76 5.1 Els forns de calç a Antella, de
J. Francisco Calvo Llorca / Alejandro Conejero Noguera

PRESENTACIÓ

A la ciutat marroquí de Fes, en l'hivern de l'any 1931, uns arquitectes i arqueòlegs francesos que estaven fent unes reformes a la mesquita major de la ciutat es trobaren uns murs que no coincidien amb els plànols de què disposaven i deduïren que devien ser unes tàpies afegides a posteriori; quan les van picar hi descobriren una càmera secreta rere els murs farcida de manuscrits i llibres de sis segles abans, entre els quals hi havia una còpia de les memòries escrites en primera persona d'Abd-Al·làh al-Zirí, el rei de Granada de l'època de les primeres taifes musulmanes, escrites a l'exili, a Marroc, a l'entorn de l'any 1090, a la ciutat d'Aghmat, uns trenta km al sud de l'actual Marràqueix, on l'havien enviat els almoràvits d'Ibn Taxufín després d'ocupar-ne la ciutat, acusat de col·laboracionista amb el rei de Lleó, Alfons VI i de traïció a la causa dels almoràvits, dinastia que ocuparia al-Àndalus des del nord d'Àfrica al segle XI, i hi regnarien, des de l'Ebre fins el riu Níger, a l'actual Mali i Burkina Faso.

Aquestes memòries són un cas molt peculiar d'autobiografia, traduïes al francès per Levi-Provençal i més tard al castellà per Garcia Gómez i publicades com a «Memorias d'Abd-Al·làh ibn Buluggín al-Zirí, rei de Granada (1075-90)» en Alianza Editorial, Madrid, 1980, on es manifesta la delicada justificació del personatge per mantenir-se al govern de Granada mentre es basculava entre dues forces, al nord els cristians amb qui havia de pactar i pagar les

pàries (impostos feixucs a canvi de la pau) i al sud, els musulmans de nous corrents intransigents, de vida amb un peu a l'estrep i l'altre a la tenda beduïna: ens trobem la fotografia escrita dels albors del sistema feudal a gran escala, això era, el pagament d'impostos a canvi de sessió de poder als senyors feudals però quasi a nivell de «multinacionals».

Uns nou-cents anys més tard, l'insigne historiador Joaquim Bosch Vilà va publicar el més complet assaig, fins a hores d'ara, sobre aquest moviment militar i religiós: «Los almorávides» Universitat de Granada de 1990, on ens detalla els orígens i caiguda d'aquesta ideologia política però també força econòmica que arribà a crear un imperi al segle XI que s'enfrontaria al que aleshores s'estava congriant a tot Europa: una autèntica revolució a nivell militar, armamentístic i d'organització econòmica a escala mundial (europea) que esdevindrà la consolidació del sistema feudal, «la punta de llança» del qual s'escenificarà en les croades a l'orient pròxim però que també al camp de batalla forjat als regnes que aleshores formaven la Península Ibèrica.

Efectivament, el lector avesat ja deu haver iniferit que el tema de què s'ocuparà el nostre número 21 de la revista anual de l'associació Cilim havia de ser el Feudalisme, que es desglossarà en diversos apartats, des de la qüestió política, l'economia, els impostos i càrregues fiscals,

fins a les indústries locals com ara el procés de fabricació de sabó o de calç, i per a la qual cosa tindrem la col·laboració dels nostres socis, membres de Cilim i d'altres; en aquest número concretament, serà el senyor Jesús Huguet qui encetarà, amb la seua aportació inestimable, la revista.

Jesús Huguet nascut a Onda però resident a Alberic, escriptor, editor, sociolingüista i polític, a hores d'ara treballa com a secretari executiu del Consell Valencià de Cultura des de l'any 2002 i com a professor universitari a la Universitat de València; també figura com a membre de les SGAE, la societat general d'autors i editors.

A més a més de la impagable definició del feudalisme ajustada al cas valencià de què parla Jesús Huguet, hom podrà fruit dels articles dels nostres col·laboradors, com ara els relatius a les contribucions fiscals, sobre els topònims de la nostra localitat i la seua relació amb la gestió de l'aigua, sobre el sindicalisme i els seus orígens, les activitats artesanals, articles rebllats encara amb els consuetudinaris sobre els personatges locals, les activitats de l'associació Xúquer Viu, les de l'associació Cilim i l'espai de la poesia i l'anuari de fets locals, però sempre acompanyats d'aquell desig d'aproximació divulgativa i científicitat de què volem complaure'ns, i per això, ens fem ressò de les recomanacions de la nostra benvolguda i venerada professora Carme Barceló Torres, historiadora i arabista de la Universitat de València, quan ens feia esment, per a tota recerca històrica, de la pulcritud a l'hora de la comprovació verídica i la certitud de les fonts antigues, que són les proves escrites fefaents de descriptació contrastada; i era per açò que hem començat per l'autobiografia d'Abd Al-làh al-Zirí, com a mostra que sempre resulta gratificant la paciència i dedicació de l'investigador atès que la prova tan esperada pot aparèixer-li entre les runes ignotes de forma eruptiva, però sense la qual, sovint, acabem caient en la confusió i la ximpleria.

Així, a la fi del Califat de Còrdova, a principis del segle XI ja podíem veure com s'organitzaven caravanes comercials de camells, a la ciutat de Xàtiva, per baixar tot seguint la costa peninsular, travessaven l'estret de Gibraltar, entraven a l'Àfrica occidental i davallaven tot

creuant el desert fins l'actual Costa d'Ivori; seguien el que després s'anomenaria «el camí *Lamtuní*», el camí controlat pels berbers, i que tenia com a principi l'actual Tinduf, al sud del Marroc i Algèria i continuava tot resseguint els pous i oasis d'Ain ben Tili, Bir Mughain, Turín, Bir et-Talib fins Xingit i més enllà pel sud de l'actual Mauritània fins les vores del riu Níger i Timbuctú. Aquestes poblacions encara existeixen avui i curiosament delimiten la frontera actual des de Tinduf cap al sud de l'antiga colònia espanyola del Sàhara Occidental, encara colònia fins l'any 1975 i disputada a hores d'ara entre el Front *Polisario* i Marroc. Des de Xàtiva s'enduïen productes manufacturats: seda, tèxtils, armes i l'imprescindible paper de les seues fàbriques úniques aleshores a tot Europa per baratar-ho amb l'or, l'ivori, la sal mineral i els esclaus negres. Aquest comerç de nord a sud i a l'inrevés continuarà fins la caiguda de les taifes a l'època del rei Jaume I.

Dissortadament, si intentàrem trobar una definició de «feudalisme» als manuals actuals elaborats per als estudiants de batxillerat seria complicat entreveure una exposició benigna que comentara alguna referència a la Inquisició *Santa*, els jueus expulsats o els moriscos explotats, sense evitar poder manifestar certs comentaris molestos a certes dinasties de monarques rampants encara imperants; en canvi, deu ser més senzill amollar-los, als pobres estudiants, que els reis catòlics guanyaven perquè eren bons cristians i els moros dolents i infidels (tot i ser fidels a la seua religió), que no explicar el procés de canvi econòmic que s'havia conformat, al llarg de tot el segle XI i des dels orígens de la primera croada, en la qual, els europeus ja intentaren conquerir Jerusalem per poder controlar les rutes de les espècies que venien des del sud d'Aràbia, i de la seda, des de la capital de la Xina, i que acabava a Constantinoble; tot això, el mateix any que Rodrigo Díaz de Vivar, el Cid, pretenia ocupar la ciutat de València per a la seua pròpia glòria personal, com a bon senyor feudal l'any 1095.

Podríem dir que hi ha dos fenòmens, com a mínim, que diferencien els sistemes econòmics del món musulmà al del món cristià; en primer lloc: el sistema de vida del món musulmà d'aquell moment del segle XI estava basat en un sistema de vida nòmada i davant tenia un sistema de vida sedentari, el sistema dels cristians

europèus, això era, un sistema musulmà de frontera porosa, indefinida, inestable, perquè venint del desert africà i asiàtic, les fronteres són canviants, vaporoses i on només un oasi o un pou al bell mig de les arenes pot marcar un referent, un límit, una balisa i també un lloc de pas d'una caravana per assaltar; mentre que la societat cristiana europea es basava en la repoblació i ocupació i explotació agropecuària de la terra. En segon lloc, les diferents dinasties musulmanes nord-africanes, els almoràvits, almohades i benimerins, es dividien en clans tribals berbers i els interessos de cada tribu entraven en conflicte quan havien de repartir-se els botins de guerra o els beneficis de les incursions militars, mentre que la societat cristiana es desenvolupa cap al procés feudal que havia de substituir la societat esclavista heretada de l'Imperi Romà.

Els senyors feudals, els amos de la terra i de tot el que hi havia, inclosos els habitants i llur descendència, la seua producció i dels excedents de diners que en generava, poden desenvolupar un exèrcit regular basat en la casta, la consanguinitat dels nobles i de les relacions endogàmiques, i que per tant, necessitaven conquerir més terres per repoblar-les de vassalls que les treballaren per a ells i els aportaren els diners per a mantindre un exèrcit de cavallers tot l'any; en canvi, el sistema musulmà es constituïa amb exèrcits temporers o mercenaris, de pagament amb diners o espècies, no professional de dedicació exclusiva, sinó que depenien de les incursions ràpides i dels seus saquejos durant l'estiu i després es dissolien i se'n tornaven al nord d'Àfrica, a pasturar els seus ramats o als oasis, i per tant, les seues accions no es transformaven a ocupar terres cap al nord.

En conclusió, tenim dos sistemes econòmics diferents, on no trobem bons cristians i dolents musulmans, sinó nomadisme davant sedentarisme, que promou la possessió de la

terra i de tots els seus recursos, i així, la disposició d'una riquesa i una mà d'obra controlada pels senyors feudals que els permet tenir més armes i de millor qualitat, més soldats professionals de dedicació exclusiva a les armes, semblantment al que tenim ara: qui té més armes i fàbriques d'armes i matèries primeres per fer-les, sempre guanya; no la religió, la filosofia o l'ètica. No era res personal, només diners i armes.

Finalment, si fem una revisió succinta del nostre passat en els darrers llargs mil anys ens toquem amb aquell món llunyà però que tant ha marcat i definit l'actualitat, aquest «feudalisme» originat a Europa i exportat a altres continents en la forma de colonialisme agressiu, i que a hores d'ara podem aventurar que, si es manifesta en el fenomen de la «globalització», aquesta no deu ser compresa sinó com una mena de «(re)feudalització» d'un món hiperindustrialitzat, on la proliferació armamentística a gran escala sota el control de les corporacions multinacionals acaba sent el negoci estrella per excel·lència, sense cap tipus de pudicitat pietosa a tenir en compte, i on l'ascens dels moviments feixistes, racistes i xenòfobs a l'Europa actual no solament es fonamenta en l'odi gratuït i la por atàvica envers l'altre, el diferent i l'estrany, sinó més aviat esdevé una fervorosa evocació o prístina enyorança d'aquell colonialisme europeu i del món occidental davant el desenvolupament de les antigues colònies abandonades a la seua sort quan ja no eren rendibles, i ara en progressiva erupció econòmica; tot plegat, com si l'atzar ens haguera condemnat eternament a retornar en aquella fesomia particular de la nostra idiosincràsia de pruija desfermada pel poder insondable, aquella peculiaritat dolorosa de la nostra més abrupta condició humana.

La junta directiva de l'associació Cilim.

EL FEUDALISME: EL CAS D'ANTELLA

JESÚS HUGUET PASCUAL

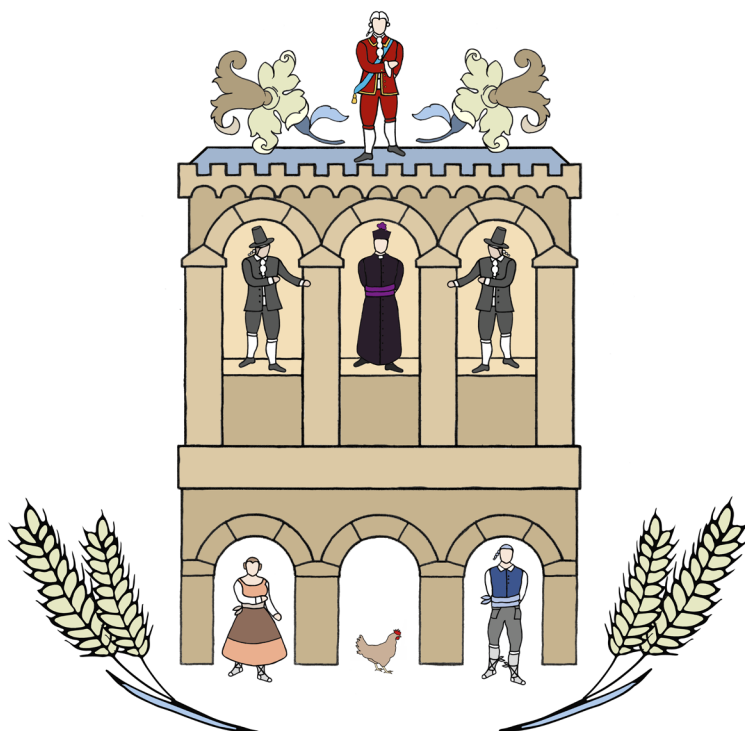

Nota prèvia. L'Ajuntament d'Antella edità l'any 2002 el llibre d'Alejandro Conejero Noguera sobre *L'abolició del Règim Feudal a Antella*. No és el meu propòsit, evidentment, fer una anàlisi de la publicació d'Alejandro ni, evidentment, endinsar-me en una casuística que malgrat la seua importància ja ha estat eficientment tractada en l'estudi assenyalat. La meua intenció és la de presentar un text sobre la noció de feudalisme en general, amb afany divulgatiu i pedagògic, que propicie el coneixement d'unes èpoques i filosofies transcendents per a la societat.

La complexitat de les relacions humanes és evident a qualsevol espai temporal o personal. Siga en les relacions de parella, religioses,

ideològiques, veïnals o de qualsevulla altra condició, la convivència ni és fàcil ni presenta camins trillats i de comprensió evident; sobretot quan la situació entre els protagonistes està mediatitzada per posicions diferents i/o divergents. Especialment ho observem quan emissor i receptor es troben en emplaçaments frontals. Les relacions laborals en són un clar exemple.

Encara que en principi l'objectiu de propietari i servidor puga semblar el mateix (el desig de produir uns guanys per a tots dos), en la pràctica la voluntat de cadascun presenta discordances quan no contradiccions. El benefici d'un no sempre equival al de l'altre, sovint tot el contrari, sobretot, quan la funció entre amo

(empresa) i treballador (servidor) ve afavorit per unes relacions que desnivellen el poder de decisió, generalment a favor del més potent.

Eixa relació no ha estat igual ni temporalment ni social. En les civilitzacions grega i romana les classes inferiors, els esclaus per exemple (*La referència a l'esclavisme en aquest cas ho és en funció de l'article present, però endinsar-nos en l'esclavatge globalment ens portaria a una disquisició que exigiria un estudi més ampli, extens i profund, cosa evidentment que no és el propòsit d'aquestes pàgines*) mantenien un vincle absolutament desigual: propietat completa del propietari i submissió total del serf (fins i tot la descendència de l'esclau pertanyia al senyor). Això però presentava sovint alguna alteració que ens permet parlar de situacions diverses: des de l'alliberament (voluntari, això sí) atorgat en vida o amb la defunció del propietari a algunes obligacions senyorials en el manteniment dels servidors. Sempre, però, a la voluntat de l'amo.

Encara que d'esclavisme podem parlar-ne fins i tot avui, amb el final de l'imperi romà i la crisi de la seua civilització, les relacions entre els grups socials patiran una transformació evident. Amb el final del poder de Roma, l'aparició de forces noves que no presenten estructu-

res com les llatines i, sobretot, la caiguda demogràfica del món conegut, les antigues organitzacions socials o laborals es veuran abocades a noves formulacions de relació. Els posseïdors de les mansions tradicionals romanes esdevindran propietaris latifundistes i es relacionaran amb els servidors amb una mena de contracte pel qual a canvi de treballar les terres dels senyors rebran la protecció (fins i tot el refugi físic si són atacats) i una part del producte agrari que laboren.

En època medieval el compromís entre propietaris i servidors consolidarà eixa mena de contracte. El senyor, ara ja convertit en noble amb edificis poderosos, castells inclosos, rebrà els beneficis del producte laborat pels serfs i en pagament oferirà aixopluc als seus treballadors: refugiant-los en cas d'atac enemic o donant-los suport en els possibles plèts.

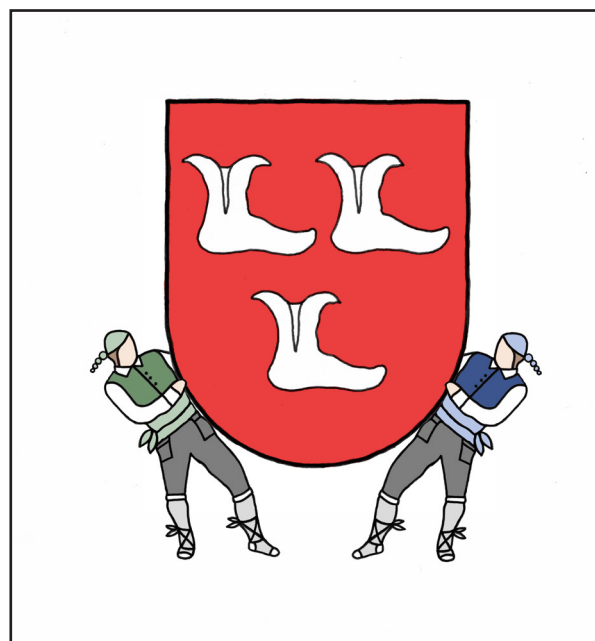
El model, per extensió, també servirà per les relacions entre els cavallers i reis territorials. Mentre el noble empara el servent, el rei ho fa dels senyors feudals del seu entorn (Un clar exemple d'eixe suport del rei medieval als seus súbdits feudals se'ns fa molt evident en la posició de Pere I, el pare de Jaume I, quan auxilia els càtars d'Occitània enfront l'escomesa

de l'Església i la corona francesa dels Capets. Col·laboració en què perdrà la vida i la política tradicional, fins eixe moment, de la Corona d'Aragó).

D'alguna manera comprovem com les relacions principal-secundari, senyor-servidor, passen a ser model a seguir en les relacions socials, encara que amb graus de formalització diferents, ja que si entre els primers la propietat atorga als feudals una posició privilegiada, almenys ferma, en l'altre cas (amo-servidor) el súbdit a penes tindrà al seu favor la capacitat, o sort, d'aconseguir uns bons resultats en la producció agrària que li permeten congraciarse amb qui li dona suport físic, que és el terratinent del camp que labora.

En territori valencià la relació adquirirà circumstàncies singulars en conquerir Jaume I les terres en possessió dels musulmans, i repoblar-les, en tot o part, de cristians nous. Les poblacions majors, i més importants, passaran a ser subsidiàries (propietat) de la mateixa corona i es regiran per la legislació reial, que a pesar de no ser excessivament benvolent amb els nous repobladors, tindran un estatus especial. Bona part del país, sobretot l'interior rural, serà concedida a nobles, civils o eclesiàstics, que dictaran unes normes menys afavoridores pels nous pobladors (Una explicació simple, però no intranscendent, tindrà origen en la presència més pròxima del feudal sobre les seues terres i la llunyania del rei sobre els seus dominis, a pesar dels representants reials) i que propiciarán el tràfec de compra-venda entre els senyors, amb la consegüent manipulació del valor i de les condicions en les cartes-pobla (La Canal de Navarrés serà un exemple d'eixa manipulació que arribarà fins anys després de l'expulsió dels moriscs en el s. XVII. Algunes poblacions, per exemple Quesa, veuran com els nous pobladors canvien diverses vegades durant setanta anys, ja que les condicions imposades pels nobles feudals cada moment són més feixugues pels servents, per això uns repobladors (en els primers moments valencià-parlants) de municipis propers seran substituïts per altres de comarques llunyanes). Tant s'hi val que el propietari siga civil o eclesiàstic, ja

que excepte en algun cas excepcional, els convents o dignitats eclesiàstiques tindran un comportament vers els seus súbdits no massa exemplar. Eixa dualitat reial-senyoriu condicionarà la mateixa existència de les poblacions. Mentre les ciutats de reialenc se serveixen d'unues condicions, diguem-ne, acceptables, les de senyoriu es veuran supeditades a la voluntat i necessitats dels senyors feudals que a més d'aprofitar l'esforç dels serfs no deixaran d'ambicionar unes normes més favorables per ells i perjudicials pels veïns servidors. (Quan es produeix l'expulsió dels moriscs, amb l'aquiescència de l'arquebisbe Joan de Ribera, davant la forta reclamació dels nobles, la Corona atorgarà clàusules més favorables per als senyors feudals en les terres deshabitades, arran de l'expulsió). Eixa situació esdevindrà la raó de revoltes i aldarulls, en territoris feudals, durant segles. La pretensió de les poblacions feudalitzades de passar a reials serà una idea constant en el nostre territori. Alberic, mitjançant l'advocat madrileny Wenceslao de Argumosa primer, i després amb Simeó i Antoni Lloret (aquests dos naturals del municipi) encetarà un procés que es convertirà en exemple per a moltes poblacions que es trobaven amb una situació semblant (Antoni Lloret, diputat a les Corts de Cadis, serà el parlamentari més intransigent amb els senyorius i qui impulsarà la votació

per derogar els drets feudals). I qui diu Alberic podia referir-se a les Baronies (Antella, Gavarda, Massalavés, a més dels ulteriors des poblats d'Alcosser, d'Alasquer, etc.).

L'abolició del règim feudal, primer amb les lleis aprovades a Cadis que Fernando VII anul·larà posteriorment en retornar de l'exili, i després i definitivament amb la legislació del segle XIX (abolició i desamortització) que alliberarà les poblacions de molts dels drets feudals no significarà, però, la finalització de la propietat territorial de tants i tants nobles i eclesiàstics. Alejandro Conejero Noguera, al seu llibre *L'abolició del règim feudal a Antella (1750-1859)*, ens explica com el termini de les condicions feudals no suposa la restitució de propietats, i ocasionalment privilegis, al poble.

El Comte de Ròtova, senyor d'Antella, en 1837 encara reclama que la baronia d'Antella li ha de pagar les rendes estipulades en la carta de població de 1609. Cal assabentar-se que aquell any, 1609, és el de l'expulsió dels moriscs i, com hem assenyalat, l'època en què la Corona encara afavoreix les pretensions senyorials davant la queixa feudal per les pèrdues que els arrossegava l'expulsió (La mà d'obra que significava la població morisca era considerada com la més beneficiosa pels senyors. No debades en la guerra de les Germanies els

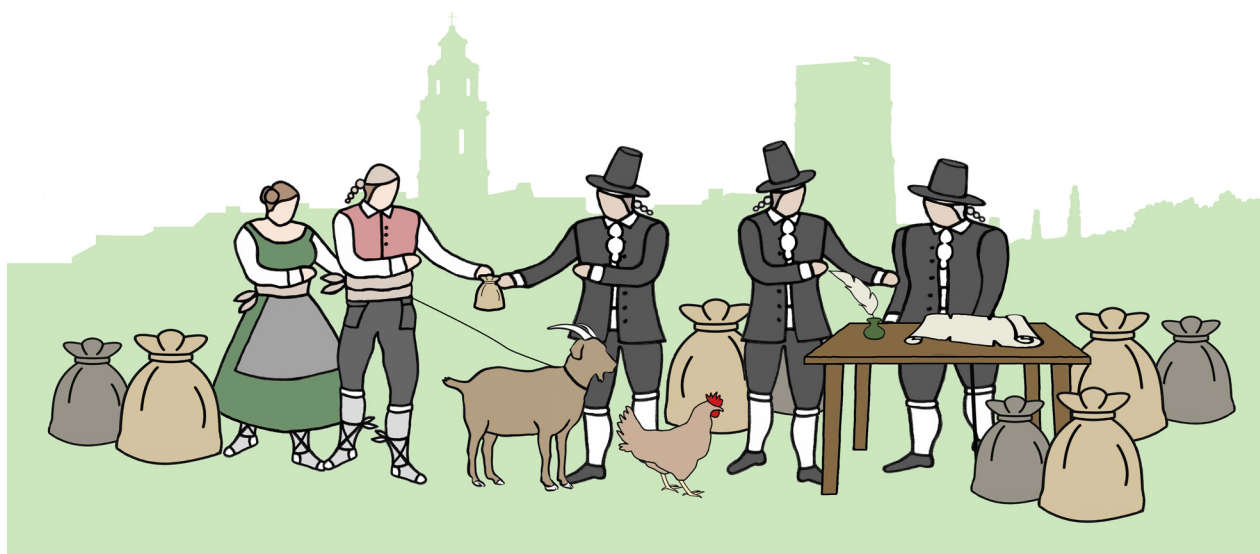
ciutadans consideraven els moriscs com una mena de *quintacolumnistes* al servei dels amos feudals).

Cal remarcar la constant petició dels municipis senyorials per regir-se amb el dret comú, el dret reial. En el nostre territori podríem aduir com a exemple la *revolta de 1801* (el mateix Godoy, a les seues memòries mencionarà la revolta com un antecedent del que podria haver estat una autèntica revolució social d'àmbit estatal), que dirigida aparentment -dic "aparentment" perquè sembla que darrere del barquer hi eren certs propietaris rurals, no nobles, que perseguien la lliure adquisició dels latifundis senyorials- pel *Barquer de la barca del Rei* (barca existent sobre el riu Xúquer entre Alberic i Gavarda, prop del pont inacabat), significà una de les insurreccions més importants de l'Edat Moderna a la Ribera (L'escut senyorial picat a la Casa del Batlle a Alberic es conseqüència de l'aldarull).

Per tant, malgrat que formalment el feudalisme en la nostra terra i població desapareix entre les Corts de Cadis (1812) i les lleis antifeudals (culminades en 1869), recialles com ara la propietat de grans espais territorials o la consideració social, i títol nobiliari, encara són seqüeles d'una etapa històrica que anomenem FEUDALISME.

ELS IMPOSTOS MEDIEVALS AL REGNE DE VALÈNCIA

JOSÉ ENRIQUE LÓPEZ PERIS

En 1238, Jaume I conquistava la ciutat de València i començava la creació d'un regne, el regne de València. La voluntat del rei era que fora "el seu regne" i mantindre allunyades les grans ingerències jurisdiccionals que la noblesa i l'església tenien a Aragó i Catalunya. Entre els segles XIII i XIV es van definir els instruments fiscals que configurarien el tipus d'hisenda valenciana en època tardomedieval i moderna. La Corona va impulsar la difusió dels municipis com a marc d'enquadrament de la nova població en el territori i, alhora, com una forma d'ajustar l'engranatge de percepció de les rendes i els impostos. Hi ha autors (Mira i Viciano, 1997) que arriben a referir-se als municipis valencians com a "actives fàbriques

fiscals" on la Corona va estimular la recaptació dels nous impostos.

En aquesta qüestió cal contextualitzar que el segle XIV va ser un període de crisi i dificultats que va tindre una gran influència sobre la fiscalitat posterior. És un període caracteritzat per un bon nombre d'episodis bèl·lics que obligaren la Corona a buscar fonts d'ingressos amb què finançar els seus projectes militars (García López, 2020). Cal destacar les despeses militars de l'expansió aragonesa pel Mediterrani amb la conquesta de Sardenya (1323) o la conquesta de Sicília (1289), o l'enfrontament més rellevant del moment, la Guerra dels dos Peres (1356-1369) entre la Corona d'Aragó i el regne

de Castella. Per últim cal assenyalar la gran ferida demogràfica que va suposar l'epidèmia de Pesta Negra en 1342.

Les diferents rendes, impostos, tributs o exaccions medievals es poden classificar bàsicament en quatre o cinc blocs: les rendes fixes i directes (la peita i la cena); els tributs derivats del sistema productiu (el terç delme en totes les seues variants); els aranzels comercials; els tributs a les moreries i els censos satisfets per la gestió de monopolis o establiments del patrimoni reial.

En el sistema fiscal valencià va destacar la *peita*, un tribut reial en metàl·lic, semblant a la *quèstia* catalana, que va tindre el seu origen en la conquesta. Era exigit als municipis de manera col·lectiva en funció de la capacitat contributiva del municipis i permetia a la Corona obtindre uns ingressos estables amb independència de les fluctuacions de les produccions agràries. Era un tribut o exacció directe anual sobre tots els que tenien bens immobles. És a dir era un impost sobre la renda. Era abonat tant per cristians, musulmans o jueus i es pagava al rei, en el cas del reialenc. Eren obligats a pagar la peita, els veïns, els forasters i els pagesos radicats en altres pobles però que posseïen heretats en el terme referit. Ho recaptava el "*peiter*". Sovint apareix en les Cartes de Poblament dels municipis.

Un altre dels tributs fixes va ser la *cena* també anomenada *cena d'absència*. Era una aportació econòmica dels pobles al manteniment reial. Aquest tribut representava en el seu origen l'obligació que les comunitats locals tenien d'allotjar i alimentar el monarca o qualsevol membre de la família reial i el seu seguici quan en el seus viatges havien de pernoctar-hi (Viciano i Mira, 2020). Amb el temps, l'obligació amb reminiscències senyorials es va anar transformant en una quantitat fixa en metàl·lic, en un tribut regular i ordinari però variable per localitats. En el reialenc el percebien els oficials reials de les diverses batllies del regne. Tant la *peita* com la *cena* van tindre una importància cabdal per al patrimoni reial en el regne de València.

Un altre tipus de tributs van ser els derivats sobre la producció de determinats productes. És l'anomenat terç delme que gravava la producció cerealística i la vitícola (*el terç delme del pa i el vi*). També gravava la producció ramadera i la

pesca, l'anomenat *terç delme del carnatge* i el *terç delme del peix de la mar*. En el cas de l'horta de València també existia el *terç delme de l'hortalissa* on es gravava la producció d'algunes hortalisses, fruites o plantes destinades a usos "industrials" com el lli i el cànem o la fulla de la morera, molt abundant a l'horta al voltant de la ciutat. En altres batllies aquest terç delme estava integrat en el delme del pa i el vi. El cobrament solia ésser arrendat, i va constituir un dels ingressos més importants de la Corona. Aquest tribut va persistir fins al primer terç del segle XIX. Els terços delmes representaven, com de la seua mateixa denominació s'infereix, la tercera part del delme eclesiàstic. La regalia dels delmes dels sobirans aragonesos es remuntava al privilegi atorgat pel papa Alexandre II al monarca Sancho Ramírez, però Jaume I va procedir a retornar les primícies a l'Església i per privilegi del 2 de novembre de 1241, també els delmes del Bisbat de València, però se'n va reservar un terç.

Al mateix temps que existien uns impostos sobre la producció, també hi havia els impostos sobre el consum, eren les anomenades *cises* on s'autoritza les ciutats a imposar gravàmens indirectes sobre el consum de productes bàsics amb què s'afrontaven les despeses importants com la construcció o reparació de les muralles. La concessió als municipis situats fora del reialenc, per part de la Corona, de la possibilitat d'establir cises va xocar frontalment amb la resistència inicial dels senyors que veien afeblida la seua jurisdicció sobre els seus vassalls. Aquestes cises s'acabaren consolidant com un pilar de la fiscalitat de les ciutats de la Corona d'Aragó. També es crearen les *generalitats*, un nou impost indirecte sobre la *producció i venda de draps* creat per les Corts, amb aportacions que van ser especialment rellevants a partir de la Guerra dels Dos Peres i origen de la Generalitat a començaments del segle XV com a institució permanent per a la seua recaptació i administració.

Un tercer grup de tributs foren els relacionats amb els aranzels comercials; un exemple en serien el *peatge* o *taula del pes reial*, que era el tribut que es pagava pel dret de transitar amb mercaderies pels camins. També destaca la denominada *lleuda de Tortosa* o *dret de les lleudes* que era un impost que gravava les mercaderies o persones que passaven per Tortosa per via marítima, fluvial o terrestre, per la qual cosa gravava

bona part del comerç de la Corona d'Aragó. En 1250 Jaume I va disposar que, a part de Tortosa i el seu port, la taxa pogués abonar-se en altres punts de recaptació o *taules* situades al llarg del territori. El *dret de faixcar*, que era una reduïda taxa que gravava la venda al detall de certs productes de fabricació domèstica com els útils fets amb espart o cordell. Els impostos sobre les *coses vedades* que s'aplicava sobre l'exportació de determinats productes que per les seues característiques podien ser utilitzades en contra del regne, com eren les armes, els metalls o els cavalls, el comerç de les quals estava molt restringit. El *dret de quema o dels damnificats* que gravava el comerç amb el regne de Castella amb una tarifa sobre els articles que transitaven per les duanes del país. Hi havia impostos d'aquest tipus aranzelari que no afectaven els habitants del regne sinó que requeien sobre els mercaders estrangers, com era el *dret de vintè* que obligava els jueus que no eren súbdits de la Corona a pagar una vintena part del valor de les mercaderies que volien introduir al regne de València. O el *dret dels tres diners per lliura* que afectava els mercaders italians que comerciaven amb el territori valencià.

Altres tributs requeien sobre les diverses morerries i aljames repartides al llarg del regne, amb morerries molt destacades com la de València o la de Xàtiva. En aquestes la Corona obtenia importants ingressos dels gravàmens sobre la població musulmana i jueva.

Per últim cal referir-se als censos satisfets per l'exploració o gestió de monopolis o establiments de propietat reial o senyorial. Especialment destacaven els censos que s'obtenien de l'exploració de les instal·lacions dedicades a la transformació agrícola o ramadera, com ara la molta dels cereals en els molins, la cocció del pa en els forns o el tall i la comercialització de la carn en les carnisseries. Els propietaris dels molins cobraven una taxa en espècie que era una part de la molta en funció del tipus de cereal (1/16 si era blat, 1/15 si era dacsa, o una 1/13 part si era ordi) (Viciano i Mira, 2020), era l'anomenat *dret de molta* i que amb el temps es va anar convertint en una taxa en metàl·lic. Els forns també aplicaven una taxa o *fornatge* sobre la cocció del pa que en el segle XV estava al voltant de 1/20 o 1/25 part de la cocció. També es cobraven les taxes fiscals sobre els cereals emmagatzemats a

l'almodí, i els beneficis de l'exploració de l'alfòndec o hostel on s'allotjaven, sobretot, els mercaders estrangers. Aquests edificis evolucionaren d'unes funcions únicament d'allotjament a d'altres, relacionades amb el comerç, l'emmagatzematge i el mercat. En ciutats importants, estarien relacionats amb els consolats mercantils on el terme *consolat* faria referència a la institució, i l'alfòndec o llotja faria referència als magatzems, edificis i hostals. Un altre monopoli era l'encunyació de moneda en les seques reials. Un destacat cens era obtingut de la *gabella de la sal*, que era el tribut que gravava el monopoli de la sal i de les salines, de manera que la sal necessària havia de ser adquirida en les salines amb impostos sobre la producció i la comercialització de la sal en tota la Corona d'Aragó.

Finalment, com a conclusió, cal dir que el final de l'Edat Mitjana va formar part d'un període de transició, on els monarques van tindre la voluntat d'enfortir el seu poder i perfeccionar el model dels anomenats estats moderns. En aquest procés, l'evolució i perfeccionament del sistema fiscal té una importància cabdal per a crear un organigrama eficient d'una administració cada vegada més complexa.

Taula 1. Taula-resum dels impostos al regne de València durant l'Edat Mitjana.

Alfòndec	Hostal on s'allotjaven mercaders estrangers. Dret de l'explotació de l'alfòndec.
Almodí	Edifici on s'emmagatzemava el cereal. Taxes fiscals sobre els cereals emmagatzemats.
Cena	Aportació econòmica dels pobles al manteniment reial.
Cises	Impostos sobre el consum de productes bàsics.
Coses vedades	Impostos sobre l'exportació de determinats productes que per les seues característiques podien ser utilitzades en contra del regne, com eren les armes, els metalls o els cavalls.
Dret de faixcar	Taxa que gravava la venda al detall de certs productes de fabricació domèstica com eren els útils fets amb espart o cordell.
Dret de fornatge	Taxa que aplicaven els forns sobre la cocció del pa que en el segle XV estava al voltant d'una 1/20 o 1/25 part de la cocció.
Dret de molta	Taxa en espècie que era una part de la molta en funció del tipus de cereal: Amb el temps es va anar convertint en una taxa en metàl·lic.
Drets dels damnificats o dret de quema	Gravava el comerç amb el regne de Castella amb una tarifa sobre els articles que transitaven per les duanes del país.
Gabella de la sal	Important cens que gravava el monopoli de la sal i de les salines.

Generalitats	Impost indirecte sobre la producció i venda de draps creat per les Corts, i origen de la Generalitat a començaments del segle XV com a institució permanent per a la seua recaptació i administració.
Lleuda de Tortosa o dret de les lleudes	Impost que gravava les mercaderies o persones que passaven per Tortosa per via marítima, fluvial o terrestre, per la qual cosa gravava bona part del comerç de la Corona d'Aragó.
Maridatge	Imposició que gravava els habitants del regne de València cada vegada que els reis o els seus fills contreien matrimoni.
Morabatí o monedatge	Impost pagat per assegurar l'estabilitat de la moneda reial.
Peatge o taula del pes reial	Tribut que es pagava pel dret de transitar amb mercaderies pels camins.
Peita	Tribut reial en metàl·lic, semblant a la <i>quèstia</i> catalana. Era un tribut o exacció directe anual sobre tots els que tenien bens immobles. És a dir era un impost sobre la renda.
Pontatge	Impost a pagar pel dret de passar per un pont.
Portatge	Taxa o dret de pas pagat pel pas de persones i mercaderies per les portes de les ciutats.
Quinta del peix de l'albufera	Taxa que gravava amb un quint l'activitat pesquera a l'Albufera de València.
Talla	Impost directe de caràcter extraordinari per una necessitat local o del regne.
Taula del general	<i>Duana</i> o lloc on es cobraven les generalitats.

Terç delme	Tributs derivats sobre la producció de determinats productes. És l'anomenat terç delme que gravava la producció cerealística, la vitícola, la producció ramadera, la pesca o les hortalisses. Representaven, com de la seua mateixa denominació s'infereix, la tercera part del delme eclesiàstic.
------------	--

Tres diners per lliura	Tribut que afectava els mercaders italians que comerciaven amb el territori valencià.
Vintè	Obligava els jueus que no eren súbdits de la Corona a pagar una vintena part del valor de les mercaderies que volien introduir al regne de València.

BIBLIOGRAFIA:

BAYDAL, V. "El naixement de l'impost del morabatí al regne de València (1256-1266)" en *Revista de Historia Medieval*, 15 (2008), 141-166.

FURIÓ, A. Història del País Valencià, 2016. FURIÓ, A. "Fiscalidad y agricultura en la Edad Media" en *Los tributos de la tierra. Fiscalidad y agricultura en España (siglos XII-XX)*, (2008)

GARCÍA LÓPEZ, H. "Les rendes reials al regne de València. El memorial de 1426" en *Associació Recerques. Història, Economia, Cultura*, 77 (2020) 55-84.

GUINOT, E. (1992): "El Patrimoni Reial al País Valencià a inicis del segle XV", en *Anuario de Estudios Medievales*, 22 (1992), 581-655.

HINOJOSA, J. Diccionario de historia medieval del Reino de Valencia (2002)

MIRA, A.J. i VICIANO, P. "La construcció d'un sistema fiscal: municipis i impost al País Valencià (segles XIII-XIV)" en *Revista d'història medieval*, 7 (1996), 135-148

MIRA, A.J. i VICIANO, P. "Viure d'allò seu. Rendes i gestió del patrimoni reial al regne de València a la fi de l'edat mitjana" en *Associació Recerques. Història, Economia, Cultura*, 77 (2020) 103-132.

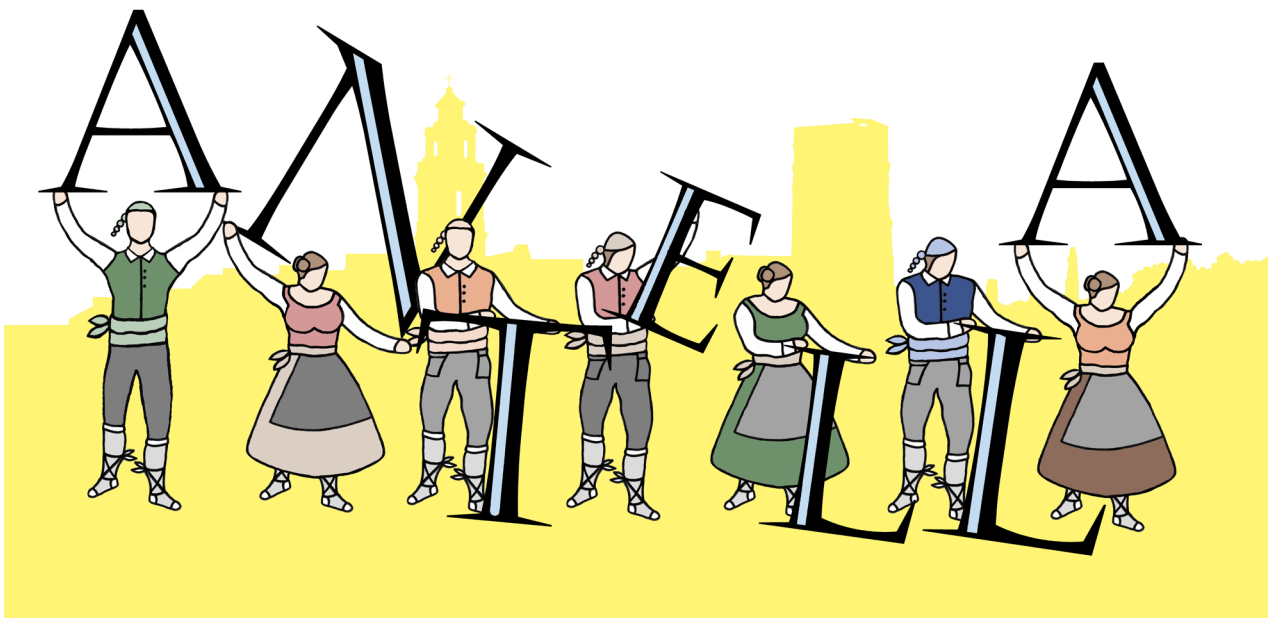
MOTA, J. "La fiscalitat dels cereals a l'horta de València durant el segle XV" en *Saitabi*, 71 (2021), 77-103.

SALVADOR, E. "Tercios diezmos sobre la producción agraria de la huerta de Valencia en el SXVI. Aproximación a su naturaleza y rendimiento" en *Estudios d'història agrària*, 17 (2004), 861-876.

VV.AA. Manual de la historia general del Reino de Valencia, 2002.

ANTELLA, UN TOPÒNIM MEDIEVAL

JOAN J. CONEJERO NOGUERA

A la façana de l'antiga Casa de Comportes, on comença la Séquia Reial del Xúquer, figurava inscrit en pedra el lema següent (hui hi trobem una rèplica):

*Real Acequia
Le debo mi principio al Rey Don Jaime,
Al justo Don Martín, mi privilegio.
Y la gloria de verme concluida,
Al monarca mayor Carlos Tercero.*

Que el text estiga escrit en castellà no ens ha de distraure. Centrem-nos en el subjecte del lema, el rei En Jaume, fill de Maria de Montpeller, rei d'Aragó, Mallorca, València,

comte de Barcelona, comte d'Urgell, i senyor de Montpeller. Per què a Antella?

Per què *Antella*?

Els treballs que ens han precedit han anat descartant les improbables formes preromana, mossàrab o àrab, per no estar documentades. El llatí oral -desaparegut feia segles a la Ribera del Xúquer- va retornar en arribar els conqueridors el segle XIII amb les variants neollatines occitanes, catalanes i aragoneses; descartada la forma aragonesa per absència de documents, tot seguint la reflexió de l'insigne humanista italià Umberto Eco:

“Cuando se reconoce que existen relaciones orgánicas entre una determinada lengua y un modo de pensar, estas relaciones imponen condicionamientos recíprocos que no son solamente sincrónicos (relación entre lengua y pensamiento en una época determinada), sino también diacrónicos (relación de una determinada lengua consigo misma a lo largo del tiempo). Tanto el modo de pensar, como el modo de hablar son el producto de un crecimiento histórico.” (ECO, 2015: 99-100)

haurem de cercar, doncs, l'ètim del nostre topònim en les variants catalana i occitana.

12.1. Antella

Seguint el concepte d'*universal diacrònic* proposat per Joan Martí i Castell (MARTÍ: 2001), segons el qual les llengües abans de quedar fixades en l'escriptura passen per una fase d'incertesa, amb diversitat de variants possibles, propose l'anàlisi del rastre d'aquelles formes llegades pels documents per comprendre l'origen i posterior evolució del nostre topònim. Per tant, la primera forma registrada al *Llibre de la Cort del Justícia de Cocentaina (1269-1290)* “antella” correspon a un adverb de lloc. Isomorfismes a banda, cal reflexionar sobre la més que probable relació entre la forma llatina (*davant de, prop de*) i el nostre topònim, situat al cap de la construcció hidràulica que deriva l'aigua del riu (TORRÓ, 2009). Semblança que jugarà un paper determinant

En el primer document on apareix el nostre topònim recordem que ho fa acompanyat de la vila de Sumacàrcer, de l'any 1.347. A propòsit de la relació entre tots dos llocs és interessant recordar que a Antella es conta la llegenda -que recull Joan F. Herrero en el seu relat *CILIM, el sarraí d'Antella (que o què!)*- que el pou que hi ha (hui segellat) al bell mig de la plaça Major, davant de la Torre d'Antella, es comunica de manera “secretada” amb el Castell de Sumacàrcer, situat a tres quilòmetres al nord, a l'altra banda del riu Xúquer. El relat que ens recorda altres llegendes medievals com la del Gorg Negre i l'Argemir de Penyacans. Antella es troba just on acaba la Gola del riu Xúquer, que comença a l'Antoleja de Tous conforma les primeres algoleges a Sumacàrcer i finalitza a Antella, on el segle XIII es va construir el primer *dantell* o

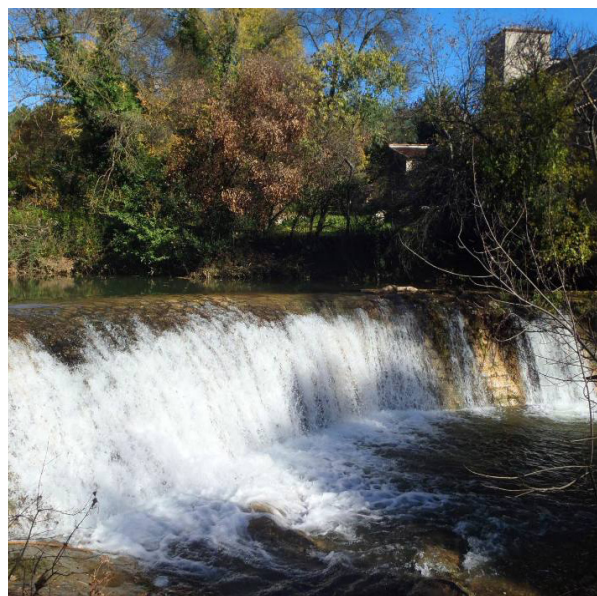
assut. Els Mestres d'Obra usaven paraules com “antella”, “Antilló”, “Andarella” o “Andilla”, mots que relacionarien amb “dantell” (forma occitana documentada en el segle XI) i els orònims “antoleja” i “algoleja”, un camp semàntic que ben bé pot donar “Antella”, el nou topònim.

12.2. Antes

Segons Joan Coromines (COROMINES: 2021) tenim la forma ANTA, ANTAE en llatí, ‘els suports longitudinals de les portes’; i en el *Diccionari Català Valencià Balear* trobem les següents formes registrades:

ANDES. f. pl. 1. Llitera de diverses formes amb dues barres horitzontals per sostenir-la i dur-la dos o quatre homes. (...) 3. Aparell format de dues barres llargues paral·leles unides per quatre barres curtes i amb cordes entravessades, que es posa damunt el bast d'una bístia i serveix per transportar. Etimologia: AMITES, ‘barres’, ‘estaca’.

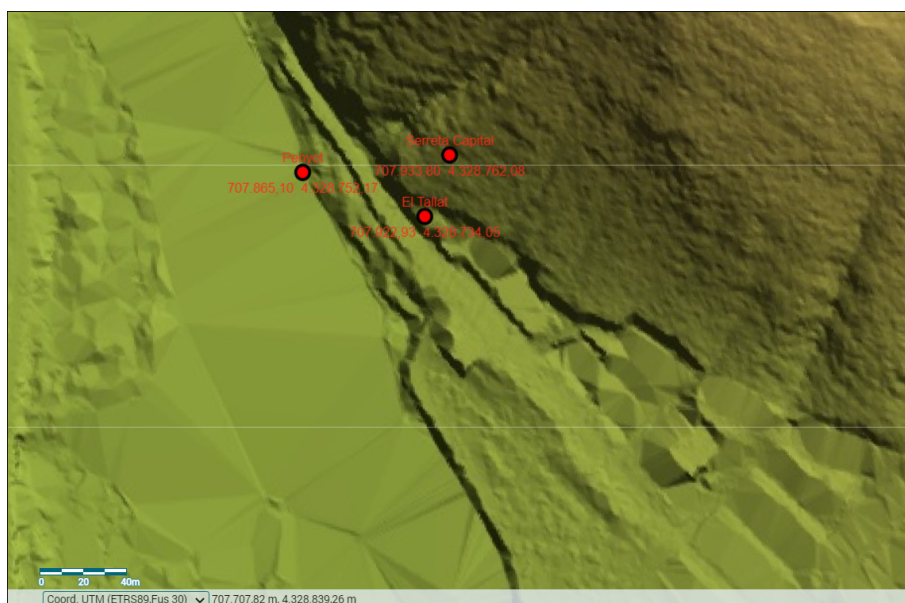
ANDÀ. m. 1. barrera de quatre o cinc metres de llarg, formada per barreres horitzontals unides per barreres verticals, i que, posada al costat d'altres barreres semblants, serveix per formar la pleta. 2. Tancat transportable, format per barreres juxtaposades, dins el qual tanquen el bestiar de llana en la nit perquè afeme la terra. Etimologia problemàtica.

Assut ('barrage' en francès) amb molí_riu Mosson, afluent del Lez_(Montpeller)

Serreta Capital Penyot Estret (Tallat, antiga cantera)

Canteres a l'Estret d'Antella

ANDANA. f. 1. Sèrie de coses en sentit horitzontal. (...) 3. Filera de taules o d'altres peces anàlogues de construcció. Etimologia problemàtica. Segons Coromines, de l'italià *andana*.

Segons Tomàs Peris, el terme s'emprava amb dues accepcions: a) en vessants muntanyenques, feia referència a les llenques de terreny, molt allargassades, que seguien les corbes del nivell i formaven graderies o escalons. b) En

zones marjalenques planes designava el tipus de canal de drenatge més menut que desembocava en filloles que duïen l'aigua que s'escolava a la séquia comuna (PERIS, 2020). Podria donar el plural diminutiu: *andanella*, **andanelles* i per afèresi **andelles* o **andella* que evolucionaria per ensordiment a *antella*?

El vocable *andarivell* està relacionat amb la nàutica: cap de corda que passa per un botó fix i serveix per hissar qualche cosa. Sinònim de corriola. Etimologia: de l'italià *andrivello*

‘corda per alçar pesos’. Entre nosaltres tenim la séquia *Andarella* i les seues variants.

A propòsit de les evolucions dels vocables, trobem algunes formes que escapen a una interpretació a simple vista lògica.

També hi ha el mot *antelis* recollit en el diccionari de Pere Labèrnia Esteller (1839 – 1840), la font del mot, però, la desconeixem.

12.3. *Altell*

El professor Emili Casanova consigna que el topònim *Antella* apareix documentat per

Mina Sèquia Particular Barranc de les Coves

primera vegada en el segle XIV i ens recorda que Joan Coromines proposa que derivaria de la forma llatina adés exposada *ANTAE* > *antes*. Per la seua part, Casanova proposa *Altell* > **Antell* > *Antella*, com el lloc on es troba el ‘gran altell’ o ‘gran trestallador’ de la Séquia Reial del Xúquer, que primer seria una partida de Xarquia i efectuat el canvi de població el topònim *Altell* reemplaçaria l’anterior. Però, reconeix, ens manca trobar el document definitiu. *Axarquia* o *Xarquia* en àrab significa el ‘llevant’, en el nostre cas amb el sentit de ‘llevant de Sumacàrcer’. En les seues conclusions finals, Emili Casanova diu que cal tindre en compte que:

“En onomàstica no és necessari arribar sempre a l’etimologia remota, és suficient conèixer l’etimologia i la motivació concreta de cada nom o topònim. Possiblement la voluntat fèrria de Coromines o de Sanchis Guarner per trobar les etimologies feren que buscant els orígens remots de vegades no trobaren l’etim més pròxim.” (CASANOVA, 2004).

12.4. *Dantell*

Per últim, hi ha la forma documentada, consignada per Joan Coromines, tant en castellà *Antell Mayor*-forma recollida per Tomàs Peris en la seua Enciclopèdia sobre el regadiu valencià- (PERIS: 2020) com en valencià “*Séquia de l’Antell*”. A la part alta de la Vall de Càrcer comença la Séquia Reial del Xúquer ara fa més de 750 anys, al lloc en què el rei En Jaume I va manar construir el primer ‘dantell’ o ‘dentell’ un embarrerat per desviar les aigües del riu Xúquer i conduir-les als horts d’Alzira. El DCVB proposa les següents variants fonètiques: “dantell” (oriental i balear); “dentell” (occidental i valencià). El dantell, en occità *dentelh*, és un conjunt de dents que serveixen per tallar la força del corrent d’aigua tot deixant-la passar.

En entrar a València Jaume I sabia de la riquesa que el Rec Comtal proporcionava a la urbs de Barcelona. La construcció d’aquest Rec (no pas *séquia*) es remunta al segle X, probablement manat pel comte de Barcelona Mir I per a potenciar la indústria que es començava a establir als voltants de la ciutat comtal. El rec tenia un recorregut superior als dotze quilòmetres. Naixia a una resclosa (no pas *assut*) a prop de Montcada i desembocava

a l'actual port de Barcelona, prop del Pla del Palau. L'estructura hidràulica medieval, un dels principals abastidors per regar i moure els molins fariners construïts al llarg del seu traçat, va perdurar fins el segle XIX.

En el recent article “*Aquells cognoms occitans tan nostrats*” publicat per la revista *El Temps* (abril 2023) (TENA: 2023) Emili Casanova confirma que trobem molts cognoms occitans entre els valencians, i Josep Saborit n'explica les diverses causes, sobre les quals destaca la llengua compartida, (el català i l'occità són variants llatines). Una relació que ha deixat petjada en la toponomàstica tot i que no és gens fàcil seguir -la, puix que la semblança lingüística i altres causes socials fan difícil establir una línia diferenciadora. Malgrat tot, tenim constància de senyors de la guerra occitans en 1.148 en la presa de Tortosa. Jaume I va ser Senyor de Montpeller, e Carladès i la baronia d'Omeladès. No seria fins 1.346, quan Jaume III de Mallorca cedeix tots els dominis, que Occitània no seria posseïda íntegrament per la Corona de França. Segons el mateix Enric Guinot, amb totes les prevencions, consigna que entre el 2 i el 4% dels repobladors del Regne de València en provenien.

Una altra dada ben significativa és que trobem molts i bons constructors entre els occitans, que aportaven els coneixements i les tècniques del nord d'Europa (TENA, 2023). I no oblidem que tota la poesia cortesana es va escriure a casa nostra en provençal des del segle XII fins ben entrada la XV centúria, quan en finir la nissaga dels Comtes de Barcelona els valencians Jordi de Sant Jordi i Ausiàs Marc empenyeren el camí vers la poètica escrita en català.

Del nord dels Pirineus prové *dentelhar*, verb occità que prové del llatí vulgar **dentellus*, forma de la de la qual deriva el substantiu que trobem documentat en el segle XII *dentelh*, del qual deriva la forma *dentilhon*. En alguns pobles valencians *dentell* és el ‘marc del trestallador’ (*trestallador* > ‘estellador’ [esteʎaðóɾ] m. AGR. Post que es posa com a comporta per a tancar i obrir el pas a l'aigua dins d'una séquia o canal). En occità antic, *dentelh* o *dintelh* (en francès ‘créneau’) té el significat de: [espillera, tronera; merlet] (*Petit Dictionari provençal-francés*, d'Émil Levi). El mateix Levi la troba en un document bearnès: “*acabar la tor deu molí, lo taluu e lo muret e delltels deu pee deu taluu*”; i en

Dantell o Dentell

la “*Cançó de la Crosada*” albigesa escrita en el primer quart del XIII.

El DCVB ens dona la següent definició: DENTELL. m. 1. ant. Merlet; cast. *almena*. “*Començà de tirar lo fenèvol al altre dia, e tolch dels denteyls de la torre de tres tro a quatre*”, Jaume I, Cròn. 203.// 2. Cadascun dels sortints rectangulars posat en sèrie per formar un ornament a manera de dents, com és ara el de certes cornises clàssiques; cast. *dentelo*. Fon.: *dantél* (or., bal.); *dentél* (occ., val.). Etim.: del llatí DENTĪCŪLU, ‘denteta’.

Dentell és un mot usat a la veïna comarca de la Costera (a La Llosa de Ranes) per denominar un partididor. A la seua *Enciclopèdia* precisament, posa com a exemple de DAU una fotografia de la “sèquia de la Llosa” (PERIS, 2020: 238). Les definicions que dona de “*dantell*” i de “*dau*” són sinònimes. Els *daus* són els elements fixes que serveixen per subjectar les parts mòbils (posts) de la parada. Així, els daus o dentells més les posts configuren el DANTELL o DENTELL, fet que explicaria la confusió entre *merlets* i *dantells* i perquè la primera, present a moltes construccions militars, acabaria per arraconar la segona, que sols perviu a hores d’ara a l’*humil* món del regadiu.

Segons l’article publicat a la revista d’*Amics de la Costera* sobre el lèxic de les sèquies “*El lèxic del reg a la Vega de Xàtiva (La Costera)*”, de F. Ll. Esteve (ESTEVE: 1989) en les observacions que fa del sistema de reg, quan defineix el *dentell* com una *parada*, l’única diferència entre els *dentells majors* i *secundaris* és la seua ubicació, atès que la seua morfologia és la mateixa: una successió alterna de daus i obertures, disposició que recorda el serrell dels teixits o els merlets dels castells. Per tant, la seua importància radica en el lloc on es troba. Si és al cap esdevé el *dentell major* i si és dins del curs de la sèquia, canal o reg és un *partidor*.

Amb el temps, els dentells evolucionaren al sistema de comportes alçades de manera mecànica. A la Casa de Comportes del segle XVIII hom podia alçar i baixar els portells mitjançant un sistema de cadenes. Llavors, en entrar en desús el sistema dentat, el *dentell* es va confondre amb la *fesa*, portell tancat entre les *antes* o *antelles* de pedra que servien per contindre l’element mòbil de fusta. El mot

antella se salvaria gràcies a haver quedat fixat en la toponímia popular.

En el seu mapa de 1.765 Juan de Roxas confon la fesa d’Alcosser amb el Dantell Major d’Alzira. Aquest suposat primer dantell és la Fesa d’Algoleges, que ha passat a *Argoleches* i les seues variants (*arboleja*, *arbolejeta*, etc.) Sinonímia que podem comprovar en consultar el *Catálogo del Archivo de la Acequia Real del Júcar* a l’entrada número 961:

961-. 1725, marzo, 8. Alzira. Reclamación hecha por Tomás Miñana, en representación de la Villa de Alzira, para que se suministre la dotación de agua que corresponde a las fesas de Alasquer y Dantel Mayor. A.A.R.J. caja 92. N.º. [Olim. Leg. 62] 27 fol. P. E.C.B.

Cal reconèixer que amb les contínues transformacions tecnològiques el lèxic es veu forçat a evolucionar. Les novetats del segle XXI necessiten noms nous: *degoteig*, *reg per aspersion*, *electro-vàlvula*, *solenoid*, *mànega plàstica*, *cinta de reg*, *opendrip* (anglicisme, un tipus de motor per al reg per degoteig), etc. Així, un veí del poble d’Antella major de 90 anys en ple ús de les seues facultats em comunica que mai no ha escotat la paraula *dentell* o *dantell*, que la paraula *roll* li recorda *broll* (‘naixement d’aigua’), defineix perfectament què és una *fesa*. Sobre la *fesa*-element rectangular, bastant alt, poc ample (‘obertura estreta’) i corrible- en la documentació trobem que s’emprava de vegades com a sinònim de *boquera*, *dentell* o *portell*, també se les denominava *argamassa*, atès que el perímetre de l’obertura era de material petri. En altres paraules, la fesa està encaixonada entre les *antes*.

L’evolució i transformació dels mitjans fa que els mecanismes pretèrits caiguen en l’oblit o siguin transformats. És un constant universal. Per exemple, a l’Arxiu de la Sèquia Reial del Xúquer (els números corresponen al registre) trobem *Algoleja* sota les formes següents: “*Argoleches*”, “*Argaleches*”, “*Algoleyes*” o “*Albolejas*”; hom confon *Antella* amb *Angella* (“*Acequieta de Angella*”, núm. 39) i fa sinònim *fesa* de *sèquia*: “*Fesa o sèquia de Capdella*”, núm. 593); la forma *dentell* apareix escrita sota les següents formes: “*Dantel mayor*” núm. 961 i “*Dantell*” núm. 1854).

A propòsit del document definitiu que ens manca, Joan Coromines aporta el testimoni

sobre el parònim “*Antell*” en el capítol “4. *Respostes*” sobre els homònims i parònims, en la segona entrada de l'article del mestre Joan Corominas sobre el topònim *Antella*:

“2) *L'Antell* o *Séquia de l'Antell*, a Alberic (XXXI, 117.15). Alberic és un dels pobles de l'expressada comunitat de regants de la séquia d'Antella (en tercer lloc en la llista que en dona SSiv., l. c.): pot ser, doncs, simplement un al·lòtrop del mateix nom *Antella*, amb la pron. morisca -*ä* per -*a*, característica de l'àr. vg. valencià, i -*e* eliminada per catalanitzar.” (COROMINES, 2021)

Ara bé, en confondre l'ordre dels factors, prendre la causa (*Dantell*) per la conseqüència (*Antell*), a la recerca de velles essències inexistents, el mestre va obviar la realitat circumstancial, cosa que fan els diccionaris normatius a hores d'ara com hem pogut observar en el recull de definicions sobre el mot *dentell*. Tots fan referència a la terminologia militar, arquitectònica o constructiva dels temples, però cap recull la terminologia més humil -però més important per a la supervivència- de *dantell* com a sinònim de ‘portell’, ‘parada’, ‘partidor’ o ‘principal’. El merlet té forma de dent, el *dentell* també. De fet, quan la gent forastera contempla la Casa de les Comportes de l'Assut d'Antella en diu *castell* pels merlets que la coronen.

Per la seua banda, Tomàs Peris dona la següent definició de *dentell*:

“Aquest terme s'emprava amb dues accepcions principals: **a)** Un tipus de presa d'aigua (algunes sempre obertes -*corrible*-, però la majoria dotades amb comporta), que s'ubicava a una certa altura en un marge del caixer per a distribuir el cabal de manera proporcional a canals secundaris importants, que irrigaven una part considerable del territori beneficiat pel sistema hidràulic (també acomplien la funció de protegir els caixers de la séquia mare, evitant que circulara un cabal excessiu que poguera provocar trencs de consideració, d'ací que algunes es completaren amb un sobreeixidor anomenat límit). A mesura que el balanç entre dotació hídrica i demanda de cabal s'anà fent cada vegada més ajustat, moltes preses d'aigua corribles arcaïques -com els rolls i els

abellons- s'anaren reemplaçant per dentells amb una secció -*llum*- proporcionada amb la superfície que havien d'irrigar. **b)** Una modalitat de comporta rectangular bastant més menuda i que sols s'obria quan es volia donar pas a l'aigua per regar cada camp (equival al terme *a paleta*). En tots els casos, la denominació derivava de la similitud en la forma rectangular-vertical que comparteixen (sic). En la comarca de la Safor, els diversos passos en forma de dentell que formaven una bancada per a distribuir aigua s'anomenaven *portes*. En la séquia Escalona, en el pas d'una almenara també se li aplicava la denominació de *dentell*. Altra grafia *dantell* (castellà *diente*).” (PERIS, 2020: 238)

Aporta referències trobades a les diverses sèquies: Séquia Reial d'Alzira (s. XIII-XIX): “*dantell*”, “*los dentells*”; Séquia Comuna de l'Ènova (s. XV): “*dentells*”; Safor (s. XVI): “*los denteles*”; Safor (s. XVI): “*dentell*”; Séquia Reial d'Alzira (s. XVI): “*las fesas o dentells*”; Carcaixent (s. XVII): “*los dentells o almenares*”; Séquia Reial d'Alzira (s. XVIII): “*fesas o dentells*”; Séquia d'Escalona (s. XVIII): “*brancas o denteles*”. A més a més també aporta els següents textos als peus d'imatge:

1. *Dantell mayor de Alzira, a prop d'Alcosser*. (Tomàs Peris, escriu: *dentell Major d'Alzira*) (Ibíd.: pàg. 239)
2. “*Dantell, es lo mismo que Fesa...*” (1.765) (Ibíd.: 240) Text comentat.
3. *Brazal del Dantell, al parcel·lari de Pérez Rozas (1879)* (Tomàs Peris escriu: *Braçal del Dentell*) (Ibíd.: 240)
4. *Fesa del Dantell mayor (1874)* (Tomàs Peris escriu: *Antic dantell Major*; i dona la següent explicació: “*Antic dantell Major de la séquia Reial del Xúquer, transformat en una fesa coberta amb caseta amb motiu de l'ampliació efectuada durant les darreres dècades del segle XVIII. En l'anivellació de la séquia mare efectuada l'any 1847 es retolà com 'Fesa del Antell Mayor', reflectint l'opacitat aquest terme arcaic havia assolit per eixes dates. ASRX, Plànols 1-1.*” (Ibíd.: 240)

La qüestió queda surant en l'aire: *dantell* dona *antella* o és *antella* la que dona *antell*?

Al segle XIII la gran majoria dels pobladors de la zona eren arabòfons, els treballadors que farien possible l'empresa, mentre que els seus nous mestres, parlaven diferents evolucions del llatí (aragonès, català i occità, i molt probablement també italià). En àrab *assut* -un vocable completament integrat en el nostre valencià- és un obstacle que serveix per regular el corrent d'aigua que ha de continuar a fluir. Igual com el *dantell* -inclús els merlets alternen entre el buit i la construcció-, és un obstacle que serveix per conduir l'aigua «cavallera» o cabal d'aigua que flueix lliurement, de manera guiada. En altres paraules, dantell és sinònim d'assut. Així doncs, sota la protecció de la Torre, els Mestres d'Obra parlaven del Dantell Major mentre que els obrers en deien l'Assut, el més gran que mai no haurien construït. Quan el Dantell Major va estar acabat i al voltant de la Torre començà a aparèixer una vila per cuidar de l'obra i aprofitar els seus beneficis (el regadiu), calia un topònim: "dantell" era massa genèric, "assut" era àrab. Llavors, els nous pobladors van emprar el sistema lingüístic dominant a la zona -que no pas el majoritari-, el sistema lingüístic català, que es va fer seu l'occitanisme i el va convertir en un topònim valencià de nou encuny: la vila on hi ha l'assut del dantell, Antella, ara sí, un al·lòtrop de l'occità Dantell.

Ara bé, com expliquem el pas de "dantell" amb *d*- a "antell" sense la *d*- entre els anys 1.315 recordem que un document d'aquell any encara parla en aquests termes sobre l'actual assut de la Séquia Reial: "*açuto Cequie Nove dicte ville*", (l'assut de la Séquia Nova d'Alzira) i el 1.347?

Com hem pogut comprovar, tant Joan Coromines com Tomàs Peris donen testimonis de la forma *Antell*; Tomàs Peris, a més a més, consigna *alter* però no la forma *altell*, vocable que Coromines tampoc no consigna. Per la seua part, Emili Casanova proposa *altell* com a probable derivació popular de la forma *alter*. Pel que fa a la pèrdua de la *de* en *dantell* contrària les lleis lingüístiques propose que la seua caiguda podria vindre provocada per la confluència amb el genitiu. El cas genitiu indica una relació, principalment de possessió, entre el substantiu en genitiu i un altre substantiu. En un sentit més general, aquesta relació pot

ser de 'pertànyer a', 'ésser creat a partir de' o 'derivat de'. Aquesta relació se sol expressar per mitjà de la preposició «de» en català. En diversos documents hom troba de manera reiterada el genitiu del llatí vulgar *xucharis*: "Del riu *de* Xúquer" o "riu *de* Xúquer" (PERIS, 2020: 679), que donaria en parlar reiterades *de*: "l'assut del dantell del riu de Xúquer".

Una altra possible solució, suggerida pel company en estudis toponímics Vicent Bellver, és que el *dentell* o *dantell* manat fer per Jaume I per desviar l'aigua del riu Xúquer per a la Séquia Nova, té el seu equivalent àrab en el substantiu *assut*. Aquesta doble denominació - tot i que amb diferents significats: l'assut és un obstacle fet amb elements naturals (pedres, brossa, canyes,...) mentre que el dantell és producte de la tecnologia evolucionada del segle XIII (un conjunt de daus amb els seus portells) - generaria un *tautotopònim*, designació composta referida a un lloc, sovint un accident geogràfic, en què almenys dos dels constituents repeteixen un mateix significat genèric, generalment expressat amb formes lingüístiques procedents de llengües diferents. Terme que trobem en altres llengües: *topónimo tautológico* (espanyol), *toponyme pléonastique* (francès), *tautological place name* o *tautological toponym* (anglès). Exemples de tautotopònim: *vall d'Aran* (Aran, d'origen basc, vol dir 'vall'), *desert del Sàhara* (Sàhara, d'origen àrab, vol dir 'desert'), *salt de Sallent* (Sallent és un derivat de *sallir*, del llatí *SALIRE*, que significa 'saltar'), *Puente de Alcántara* (Alcántara, d'origen àrab, significa 'pont'), *Río Flumen* (*FLUMEN*, en llatí significa 'riu'). A propòsit del neologisme tautotopònim, aplicat al camp de la toponímia, resulta interessant saber que el *termcat*. *cat* abans d'acceptar-lo va descartar la forma *tautopònim* (amb haplologia de la síl·laba intermèdia *to* de *tauto(to)pònim*). Haplologia és la reducció anòmala d'una o de dues articulacions semblants o repetides, com ara *al-lergen* per *al-lergogen*, *idolatria* en lloc de *idololatria*. La paraula *àmfora* (del grec homèric *amphiphora* 'que es porta d'ambdós costats') és una de les haplologies més antigues conegudes.

En el nostre cas, el sintagma nominal per designar el lloc on començava la Séquia Nova, "*l'assut* (locatiu) *del dantell* (genitiu)", expressat amb formes lingüístiques procedents de

banyar dos cops en el mateix riu". Tot flueix, res no s'està quiet.

No és possible contemplar els paisatges que van veure els ulls dels mariners fenicis i grecs, els dels legionaris romans i els torsimanyans àrabs, els de Jaume I i els seus cavallers, però ens és permès de restituir-lo mitjançant els mots gastats (*Xúquer, antina, antenat, algoleja, antoleja...*). Els noms oblidats ningú no els pot recordar. Antella no és un nom oblidat.

A hores d'ara, podem afirmar que el nostre topònim va ser originat per la construcció del

dantell per a la Séquia Nova d'Alzira a finals del XIII, que s'aferma durant la primera meitat del segle XIV i arrela al lloc que el va fer nàixer, on els humans empraren l'orografia per alterar el curs de l'aigua i contrafer el riu amb artefactes dels segles XII i XIII, que ja no serien els mateixos en el XV o el XVI, igual com la tecnologia del segle XXI ha fet obsoleta la del XX. Les coses canvien, el paisatge en surt modificat, i el llenguatge transformat. Els topònims, ancorats a un temps que mai no tornarà, en són les més de les vegades els únics testimonis.

BIBLIOGRAFIA:

CASANOVA, Emili (2004) *Toponímia d'origen antroponímic: el cas de Gavarda i altres*, in *Novi te ex nomine. Estudios filolòxics ofrecidos ao Prof. Dr. Dieter Kremer*, p. 407-416. A Coruña: Instituto da Lingua Galega.

COMBAS, Loís (2002) *Diccionari General Occitan Cantalansa*. Cunac: Edicions Cultura d'Oc.

COROMINES, Joan (2021) *Onomasticon Cataloniae*. Fundació Pere Corominés. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.

ECO, Umberto (2015) *La búsqueda de la lengua perfecta*. Barcelona. Crítica.

ESTEVE i GÓMEZ, Francesc-Lluís. (1989) *El lèxic del reg a la vega de Xàtiva, la Costera*. Papers de la Costera, 6. p. 209-229. Xàtiva.

GUAL CAMARENA, Miguel. (1979) *Estudio histórico-geográfico sobre la Acequia Real del Júcar*. València: Diputació de València.

GUINOT, Enric (1998). *Els fundadors del Regne de València*. València: 3 i 4.

HERRERO, Joan F. (2022) *Cilim, el sarraí d'Antella*. Antella: Cilim Associació Cultural d'Antella.

LABERNIA i ESTELLER, Pere (1864) *Diccionari*.

MARTÍ i CASTELL, Joan (2001) *Els orígens de la llengua catalana*. Barcelona: Pòrtic.

PERIS ALBENTOSA, Tomàs (2020) *Enciclopèdia del Regadiu Històric Valencià*. València: Generalitat Valenciana.

RODRÍGUEZ NAVARRO, Pablo. (2018) *Las torres Árabes de las Alquerías Valencianas*. València: Tirant Humanidades.

TENA, Violeta (2023) *Aquells cognoms occitans tan nostrats*. Revista El Temps, núm. 2025. València.

TORRÓ, Josep (2009) *Llibre de la Cort del Justícia de Cocentaina (1269-1290)*. València: Universitat de València.

ARXIUS CONSULTATS:

Catálogo del archivo de la Acequia Real del Júcar

<http://cival.avl.gva.es>

<http://cronistadeantella.blogspot.com/>

<http://ducange.enc.sorbonne.fr/>

<http://www.ign.es/iberpix/visor>

<https://dcvb.iec.cat/>

<https://fallers.es/la-puerta-de-la-almoina/>

<https://tivenys.altanet.org/assut>

https://www.chj.es/es-es/ciudadano/libros/Captulos/La%20presa%20de%20Tous/02_Capitulo_01.pdf

<https://www.onomastica.cat/onomastica/recursos-en-linia/> En particular, la pàgina sobre mapes del passat:

<https://www.oldmapsonline.org/>

<https://www.youtube.com/watch?v=XyGoTflxy9E> (Daniel CLIMENT, 2023)

FETS D'ANTELLA ANY 2022

JOAN F. HERRERO I PIQUERES

Dilluns, 3 de gener de 2022

REOBERTURA DEL BAR LA PLAÇA.- Hui dilluns s'ha tornat a obrir el bar la Plaça, ubicat com abans a la plaça Major, 5, el qual estava tancat feia alguns anys, ja que els propietaris s'havien jubilat. Els que han llogat i han obert el bar són veïns d'Antella amb experiència professional en la restauració.

Dimecres, 9 de febrer de 2022

HA FALTAT LA DONA CENTENÀRIA REMEDIOS RACERO VARGAS.- Al voltant de migdia de hui ha faltat en la seua casa al poble, Remedios Roncero Vargas, dona nascuda a Alcalà del Valle (Cadis), el dia 10 de febrer de 1921, i resident a Antella des de l'any 1958; li faltava un dia per a complir els 101 anys.

Aquesta dona es troba biografiada a la revista núm. 19 de La Lloca, dins de l'apartat de les dones centenàries.

Dimarts, 15 de febrer de 2022

SOLTA D'AIGÜES EN LA SÉQUIA REIAL DEL XÚQUER.-A mitjan matí s'ha fet la solta de les aigües per la Séquia Reial, s'ha obert un poc la comporta esquerra, suficient per tal que l'aigua vaja de banda a banda del caixer; cal fer constar que una setmana abans ja s'havia fet el mateix a la Séquia Particular, i que en aquestes dues séquies havien estat tallades les aigües l'1 de desembre de 2021.

Dissabte, 19 de febrer de 2022

PRESENTACIÓ DE LA NOVEL·LA “CARTES VALENCIANES” A L'AUDITORI MUNICIPAL.- Al voltant de les 19 hores del dia de hui en l'auditori municipal l'Assut, s'ha presentat la novel·la de Joan Josep Conejero i Noguera, *Cartes Valencianes*; assistiren a l'acte entre 60 i 70 persones.

El presentador, Isaïes Minetto, començava l'acte amb una llarga explicació al voltant de l'autor i amb una anàlisis detallada de l'obra; al seu torn, l'autor matisà els diferents episodis de la novel·la, la qual ja era ressenyada i comentada al periòdic “Levante-EMV”, apartat de la Ribera, a la pàgina 22 del dia anterior; i finalitzava aquesta presentació amb la lectura d'unes pàgines significatives del treball per part de Joan Josep Noguera.

Aquesta novel·la ha estat editada per Cilim, associació cultural d'Antella, dins de la tasca dinamitzadora de la cultura valenciana que porta a terme l'esmentada associació al nostre poble; consta de 350 pàgines, impresa als tallers gràfics Set i Set de la Pobla Llarga; en la presentació se n'adquiriren 37 exemplars.

Dimarts, 1 de març de 2022

CANVID'ALCALDESSA.- Avui s'ha procedit a canviar en el càrrec d'alcalde, de Josep Antoni Juan Mateos (Compromís), per Eugenia García Giménez (PSPV-PSOE), ja que l'alcaldeessa titular, Amparo Estarlich Martorell (PSPV-PSOE),

continua de baixa per malaltia, i no es podrà incorporar el temps que resta de legislatura.

El motiu és degut al fet que el càrrec d'alcalde és del PSPV-PSOE, i no del grup Compromís, que ostentava la tinença d'Alcaldia.

Cal fer constar que al llarg dels 14 mesos que Josep Antoni Juan Mateos ha estat d'alcalde accidental, no ha rebut cap remuneració econòmica per desenvolupar aquest càrrec, cosa que no serà així amb l'alcaldeessa suplent, també accidental, que rebrà els emoluments econòmics corresponents al càrrec que li pertocuen.

Tot aquest canvi és motivat pel pacte que inicialment es feu al començament de la legislatura entre PSPV-PSOE i Compromís.

Diumenge, 6 de març de 2022

TEATRE A L'AUDITORI A BENEFICI DEL SERVEI D'ONCOLOGIA DE L'HOSPITAL DE LA RIBERA.-Al voltant de les 18 hores de hui, a l'Auditori Municipal l'Assut, el grup Albotaina Teatre, ha representat l'obra “*En la meitat del camí*” de María Luz Cruz Muñoz, on eren actors Jordi Noval i Rafa Esteve; el preu de l'entrada era de 5 € per persona; la recaptació total fou de 600 €, (entrades i donatius), i es va lliurar al Servei d'Oncologia de l'Hospital de la Ribera. Tot ha estat amb la col·laboració de la Generalitat Valenciana, la Mancomunitat de la Ribera Alta i l'Ajuntament d'Antella.

L'argument tractava d'un diàleg entre un treballador i un mestre de música, que es troben a l'estació de tren, que venia amb retard per necessitats del maquinista. El mestre tenia una avaria al vehicle, no hi havia cap taller pels voltants, i aprofita per contar-li la seua vida atragada al treballador; aquest li explica la seua vida quotidiana de família i de poble; el mestre li comenta la falta de comunicació que té amb la seua família que a penes veu, i a més a més li confessa que té una amant, una alumna seua d'uns vint anys més jove que ell; el treballador li fa entendre el dany que li està ocasionant a l'amant en la seua vida, i li fa veure que la vida al poble és més sana i tranquil·la; ve el tren i segueixen cadascú la seua ruta. Al cap d'un temps tornen a veure's a l'estació i el mestre

reconeix l'autenticitat de la vida que el treballador aquell dia li havia explicat.

A l'acte assistiren al voltant d'unes 40 persones.

Dilluns, 4 d'abril de 2022

DIMISSION DE LA REGIDORA DE COMPROMÍS, MÒNICA RICHART I GARCIA.

Avui ha presentat la dimissió com a regidora de l'Ajuntament d'Antella pel grup Compromís, Mònica Richart i Garcia; s'ignoren els motius d'aquesta dimissió.

El grup Compromís de l'Ajuntament d'Antella, en aquesta legislatura ha sofert un gran nombre de dimissions, primerament fou Letícia Morrió i Sanchis; l'havia de seguir com a regidor Sergio Cerdà i Micó, i després Ana Maria Pascual Sales, els quals renunciaren a favor de Mònica Richart; amb la dimissió d'aquesta regidora hui, havien de seguir Gonzalo Pérez Sala, María Tovar Pérez, Isaïes Minetto Gozalvez, i Mario Donderis Solano, Bàrbara Senso Vila, i resta de la llista que es presentaren; tots ells han renunciat al càrrec, i per això s'ha hagut de recórrer a un veí del poble que desitjara estar en el càrrec de regidor, i aquest ha estat Josep Vicent Mateu Garcia.

Dimecres, 13 d'abril de 2022

CONFERÈNCIA A L'AUDITORI "ATUREM LA GUERRA, ACTIVEM LES PAUS", A CÀRREC DE DAVID MONTESINOS I GARCIA.

Organitzat per Cilim, associació cultural d'Antella, al voltant de les 19 hores, a l'auditori municipal l'Assut, el pacifista i investigador del Centre Delàs d'Estudis per la Pau, David Montesinos i Garcia ha impartit una conferència, sota el títol "Aturem la guerra, activem les paus".

Amb l'assistència d'unes 25 persones, Leonardo Giménez i Giménez, presentava el conferenciant, amb la seua biografia i una xicoteta introducció de la guerra entre Rússia i Ucraïna.

David Montesinos i Garcia, auxiliat d'una projecció, començava la seua conferència amb conceptes generals i indicatius de les guerres

obertes en l'actualitat al món, detallava els interessos generals de totes les guerres, determinava els que auspiciaven aquest enfrontament bèl·lic, entre els quals, els grans bancs, els països fabricants i exportadors d'armes (Espanya n'és el setè exportador mundial), així com la ubicació de les fàbriques d'armament a l'Estat espanyol (al País Valencià, n'hi ha set fàbriques); i finalitzava tot comentant l'actual guerra d'Ucraïna, amb detalls de tota mena de motius entre les dues parts, la gran culpabilitat per part de l'OTAN, aliança que hauria d'haver desaparegut, a l'igual que el Pacte de Varsòvia. Qualificava com a grans perdedors Rússia i Europa, i guanyadors els Estats Units i la Xina.

Agafada la paraula de nou per Leonardo Giménez, matisava diferents aspectes d'aquesta última guerra i finalment, començà una tertúlia entre els assistents, amb les contestacions dels dos membres de la taula.

Resultà una conferència amena, agradable i entretinguda, atès l'interès i la gran participació dels assistents, els quals gaudiren tant de les explícites paraules així com de la projecció.

Dissabte, 7 de maig de 2022

CONCENTRACIÓ POPULAR PER A DEMANAR L'INDULT PER AL VEÍ PAU JUAN JUAN.-

Hui a la plaça Major s'han concentrat al voltant de 250 a 300 persones per demanar un indult al veí d'Antella Pau Juan Juan, el qual està condemnat entre altres coses a presó de tres anys i mig, tot per una brega en les falles de l'any 2016, en un pub de València, on l'agressor, veí del poble li trencà un got de vidre al perjudicat (un altre jove d'Alberic), i li va causar lesions de consideració (un tall obert al cap), el qual caigué desmaiat a terra. D'entre tots els que hi havien s'acusava Pau Juan Juan, encara que tots els amics d'Antella sabien massa qui fou l'autor, el qual va deixar que es celebraren diferents judicis (el principal i el d'apel·lació), amb falsos testimonis preparats pels als diferents actes, i amb la condemna final de Pau. Tanmateix, amb un acord entre tots els presents, l'agressor i veritable culpable va pagar la indemnització al perjudicat, i també les despeses de les costes

del judici en nom de Pau Juan Juan, però com que també se'l va condemnar a ingressar a la presó, ho havia de fer l'autèntic condemnat, és a dir, Pau Juan, ja que el veritable culpable no va voler donar la cara.

A la concentració de hui amb un recolzament unànime de tot el poble a la porta de l'Ajuntament, darrere d'una pancarta amb la foto de Pau i la seua gosseta, i sota el lema *Indult per a Pau*, han parlat sa mare, Paola, que ha posat de manifest la covardia de l'autor i els testimonis coneguts per tots els veïns del poble, son pare Josep, que ha remarcat la falta de valentia de les ja indicades persones, el mateix Pau que agràia el suport i recolzament del poble i alguns amics. Tot seguit s'ha realitzat una manifestació amb tots els assistents tot fent la volta al poble.

Cal dir que aquest indult que es sol·licitarà al Govern de la Nació, ja ha estat iniciat, amb una recollida de signatures (al voltant de més de dos mil), amb actes de recolzament a diferents mitjans de comunicació escrits (*Levante-EMV* i *Las Provincias*), radiofònics i televisius (entre els quals, *À punt*), així com a l'Ajuntament, dimecres 4 de maig, quan es celebrà un ple extraordinari amb gran assistència de públic, i on tots els grups polítics municipals votaren per unanimitat a favor de l'indult a Pau.

Divendres, dissabte i diumenge, 20,21 i 22 de maig de 2022

SETMANA FESTERA i CULTURAL DE LES ASSOCIACIONS.- L'Associació de Jubilats d'Antella, amb la col·laboració de l'Ajuntament i la major part d'associacions del poble, ha organitzat a la seua seu, la plaça de les Malves i carrer Nou d'Octubre activitats festeres i culturals de diversos tipus.

Començaren els actes divendres amb una inauguració de l'exposició col·lectiva, en la qual hi havia el *patchwork* de l'escola local del mateix nom; publicacions i pintura (Minetto, Pilar Bonacho, Angelita Albuixech i Abel Dàvila), de Cilim (associació cultural); fotografia i estendards de les comparses mores i cristianes del poble; i per últim bijuteria artesanal d'Abel Dàvila. Al carrer l'AMPA del CEIP la Xarquia, organitzà jocs infantils amb la participació dels xiquets/tes i de pares i mares, sobretot

d'aquestes últimes, que jugaren al sambori, mocadoret, curses d'ous en cullera a la boca, i la comba; tancà aquestes activitats el mag Ferran Mas, el qual amb un escenari improvisat al mig del carrer, entretingué amb la seua màgia participativa menuts i majors. Tot seguit ja a poqueta nit la comparsa Mahometans féu una celebració de *quinto i tapa*.

Dissabte seguia la festa amb un concurs de tir amb arc al paratge de l'Assut, al qual assistí poca gent, ja que hi havia un soterrar i una concentració de Xúquer Viu; continuà la tanda amb jocs de taula a la Llar dels Jubilats, com ara, cartes, parxís, dòmino, i d'altres, amb cervesa i picaeta del migdia i a la vesprada berenar de xocolata amb bunyols.

Diumenge a primera hora els xiquets i xiquetes del CEIP la Xarquia jugaren unes partides de raspall al carrer Nou d'Octubre, seguiren els majors a la Llar de Jubilats amb jocs de taula com ara, dòmino i cartes; en finalitzar hi hagué aperitiu i tot seguit la paella popular a la qual assistiren 98 persones, amb la qual acabà la festa d'enguany de l'agrupació d'associacions locals.

Dissabte, 21 de maig de 2022

CONCENTRACIÓ DE XÚQUER VIU AL PEU DE LA CASA DE LES COMPORTES, SOTA EL LEMA "El Xúquer no es ven".- A les 12 hores de hui, organitzat per Xúquer Viu, s'ha fet una concentració d'unes 140 persones al peu de la Casa de les Comportes, en protesta pel possible transvasament d'aigua del Xúquer des del pantà d'Alarcó fins a Almeria, de l'aigua que li correspon a la Séquia Reial, i que s'intentaria vendre al llarg de cinc anys, valorada en quinze milions d'euros, tot amb l'excusa de recaptar diners per a portar endavant els seus plans de modernització del reg a degoteig. Malgrat tot, ací a Antella, ja s'havia remès una circular en la qual s'indicava que es passaria una derrama a totes les terres que rega la Séquia Particular del poble, de tretze euros per fanecada, a banda de l'adob i aigua que el degoteig compta a cadascun dels camps que han instal·lat aquest reg; i era, per tant, per això i pel futur del Xúquer i l'Albufera que s'ha fet aquesta concentració de protesta.

En l'espai de parlaments han intervingut Paco Sanz (secretari de Xúquer Viu), Txema Pelaez (president de la Mancomunitat de la Ribera), Diego Gómez (alcalde d'Alzira), Pepe Fortea (representant de la Comunitat de Regant de la Séquia de Sueca), Eduardo Martí (representant del sindicat de la Unió de Llauradors i Ramaders del País Valencià), Maria Josep Cortés (representant de Xúquer Viu), i per últim Roger Pons (president de Xúquer Viu), tots en el sentit d'oposar-se a la venda d'aigua del Xúquer per part de la Séquia Reial a Almeria, que suposaria una nova boquera per a una infraestructura de 500 quilòmetres per tal d'agafar 40 hectòmetres cúbics d'aigua, la qual cosa danyaria gran part de les dos Riberes, així com l'ecosistema del riu i l'Albufera.

En aquest acte es convocà per a una altra concentració davant el palau de la Generalitat Valenciana, el dia 26 de maig a les 12 hores, dia en què la junta de la Séquia Reial decidia la venda d'aigües a Almeria.

Dilluns, 30 de maig de 2022

JOSEFA ORTEGA PIQUERES, "Pepica la molinera" FA CENT ANYS.- A hores d'ara Antella pot presumir d'una altra dona centenària, JOSEFA ORTEGA PIQUERES, coneguda com a "Pepica la molinera". Va nàixer a Gavarda el dia 30 de maig de 1.922, el seu pare Ramon Ortega, n'era guarda rural i sa mare Josefa Piqueres portava el forn del seu poble amb el seu germà; a més a més tingueren un altre fill més major, anomenat com son pare, Ramon.

Al llarg de la guerra espanyola de 1.936-1.939, el seu germà Ramon estigué amb el seu company i amic José Benet d'Antella; en finalitzar la contesa i ja a casa, l'un a Gavarda i l'altre a Antella, el d'aquest últim poble conegué la germana de Ramon, la que seria després la seua estimada, Josefa "Pepica"; es casen a Gavarda el dia 7 de juliol de 1946, valga la redundància, José Benet Esparza i Josefa Ortega Piqueres.

Com que el seu marit, José, tenia la feina al molí d'Antella, que era de son pare, Dionisio Benet, vingueren a residir en aquest poble, i tingueren tres fills, Josefa -1947-, José Vicente -1953-, i Dionisio -1959-; Josefa es dedicava a les tasques de la llar i a criar els seus fills.

Josefa Ortega Piqueres, la Molinera

En faltar el seu sogre, Dionisio, Josefa, ja en temps de postguerra, ajudava el seu marit al molí, i a més de preparar els gèneres, despatxava al mostrador, que funcionava mitjançant la barata, això era, que els veïns del poble entregaven en gra el blat, arròs, o dacsa, i el molí els el donava mòlt segons el pes acordat.

Entrant en els anys 1960 a 1970, amb la desaparició dels cereals a Antella, i l'arribada dels tarongers el seu marit es veu obligat a recollir els grans a la llotja de València, moldre'ls i tornar-los envasats per a la venda al mateix lloc; el transport era car i cada vegada es treballava més, les despeses augmentaven, i el benefici amainaven, fins que tots dos es veren abocats a tancar el molí.

A Pepica li ajudaren molt els seus pares, ja que ben majors, tots els dissabtes venien de Gavarda a Antella; ella també corresponia, sa casa sempre estava plena de familiars, pel més mínim dels motius, qualsevol celebració, i era molt acollidora.

És una dona molt apreciada per tot el poble, es feia de voler, amable, agradable, raonadora, facilitava la convivència entre tots, i hui gran

nombre de veïns i veïnes la recorden i encara pregunten a la vila per la seua salut.

Fins ben major ha ajudat en gran mesura a tots els fills, inclús ens atrevim a dir que també els nets, però tingué el desagradable disgust de faltar-li el seu fill Dionisio -2021-, que l'afectà greument; per contra i a favor a hores d'ara gaudeix de huit nets, i huit besnets, i encara un altre de camí que estarà entre nosaltres abans d'aquesta publicació.

Dissabte, 11 de juny de 2022

CONCERT DE LA PROTECTORA MUSICAL AL CARRER, DAVANT DE LA CASA DE LA MÚSICA.- Apoqueta nit de hui, davant la casa de la Música (encara sense inaugurar), al carrer Martí l'Humà s'ha celebrat un concert de la Protectora Musical, al qual han assistit entre 60 a 70 persones; aquest concert està dins del programa "Excel·lent" de la Diputació de València.

El concert ha estat dirigit pel mestre de la banda Alfonso Yépez Santamaria "Chipi", on els músics han tocat tres peces a cadascuna de les dues parts, tot segons el programa repartit, i han sigut aplaudits amb molta ovació, sobretot la peça final de cloenda, on diferents grups de músics segons els instruments anaven posant-se en peu i remarcaven el to de cadascú.

Dilluns, 20 de juny de 2022

EL CEIP XARQUIA INTERPRETA A L'AUDITORI *Les faules d'Iso-Pol*.- Al voltant de les 19 hores de hui, a l'auditori municipal l'Assut, els alumnes del col·legi públic la Xarquia han interpretat l'obra escènica *Les Faules d'Iso-Pol*, escrita per Rafa Seguí, pare d'un dels alumnes de l'esmentat col·legi. L'obra ha sigut del gust dels mestres, xiquets i xiquetes, mares i pares, així com també dels avis, i tots han gaudit d'un esplèndid final de curs.

Dimecres, 22 de juny de 2022

PREMI DE POESIA PER AL POETA LOCAL JOSEP MICÓ CONEJERO.- A la Muntanyeta d'Alberic, s'ha celebrat el lliurament dels premis de la 49a edició del Premis Literaris

d'Alberic; l'alcalde i la regina de les festes han fet entrega del premi de poesia Poeta Badenes Dalmau, a Josep Micó Conejero per la seua obra *Teler de Zèfir*, la qual serà publicada més avant per l'Ajuntament organitzador.

Diumenge, 26 de juny de 2022

PRESENTACIÓ DEL POEMARI CIUTAT INTERIOR, A LA LLAR DE JUBILATS.- Organitzat per l'Associació Cultura Cilim, hui a la llar de Jubilats s'ha presentat el poemari *Ciutat Interior*, d'Abel Dávila Sabina, la qual ha estat a càrrec de Joan Josep Conejero Noguera; l'autor domiciliat a Antella, d'origen cubà, ha recitat diversos poemes de l'obra presentada, acompanyat del cantautor local Antonio Benito Roca. A l'acte van concórrer 26 persones, i va haver-hi un considerable número de llibres venuts.

Dijous, 30 de juny de 2022

SUÏCIDI EN ELS PISOS D'HABITAT 71.- A la vesprada de hui han trobat penjat de la barana de l'escala al veí dels pisos que donen al carrer Creueta Alta, Celestino Pardo Benavent, home de 68 anys, que vivia sol, i estava immers en una forta depressió.

ACTIVITATS CULTURALS DE L'AJUNTAMENT D'ANTELLA, estiu i tardor de 2022

Dissabte, 11 de juny de 2022

CASA DE LES COMPORTES.- A les 20 hores, actuació del conta contes Gran Jordiet i de Timonet i la seua guitarra.

Dissabte, 18 de juny de 2022

BOCATERIA REAL.- Davant aquest bar al carrer La Puríssima, 77, al voltant de les 22 hores, i amb sopar a la fresca, actuà la cantant Gemma Vañó, cantautora de Benigànim que presenta el seu últim disc, titulat *Satèl·lits*.

Dissabte, 25 de juny de 2022

PLAÇA MAJOR.- Davant del bar d'aquest mateix nom, en l'esmentat dia actuà la cantant Maria Fabuel.

Dissabte, 2 de juliol de 2022

BAR GERMANS LATORRE.- A l'antic carrer Damià Crua, ara Leopoldo Ortiz, davant de l'esmentat bar va actuar el cantant Àlex Blat.

Dissabte, 22 d'octubre de 2022

TEATRE A L'AUDITORI.- A les 20 hores es representà a l'Auditori l'obra *Vincent*, (vida del pintor Vincent Van Gogh, anomenat *Crist de les mines del carbó*, dirigida per l'Últim Toc Teatre

Dissabte 5 de novembre de 2022

CUINA VEGETARIANA.- A la Llar dels Jubilats, avui, a les 11 hores, es féu un taller de cuina vegetariana.

Divendres, 22 de juliol de 2022

CONCERT D'INTERCANVIS DE BANDES DE MÚSICA A LA FRESCA.- Dins de la XIX Campanya de Concerts d'Intercanvis de Bandes de Música de la Generalitat Valenciana, hui, al voltant de les 22 hores al carrer Martí l'Humà, a la nova seu de la Protectora Musical, s'ha celebrat un concert de música en el qual han participat la banda Unió Musical de Gavarda, sota la direcció d'Azael Tormo, que a la primera part han tocat les peces *Jesús Borderà* de Saül Gómez, *Cry of the last unicorn* de Rossano Galante, i *Dunkivk* de José Alberto Pina; a la segona part la banda local, la Protectora Musical, dirigida per Alfonso Yépez Santamaria *Chipi*, han interpretat *Daniela Gómez de los Ángeles* de Sergi Pastor, *First Suite in Eb* de Gustav Holst (obra de tres peces), *Teneo* de Saül Gómez, i *Es Vedrà* de José Alberto Pina; i tancant l'acte el pasdoble *Antella*.

Divendres, 29 de juliol de 2022

FALTA LA DONA CENTENÀRIA JOSEFA ORTEGA PIQUERES.- En aquest dia ha faltat Josefa Ortega Piqueres, *Pepica la molinera*, era la única dona centenària del poble, havia complit els cent anys feia uns mesos i es trobava atesa per la seua filla, Fina. Havia anat apagant-se a poc a poc, fins que hui ens ha deixat.

FESTES MAJORS

Aquestes festes foren organitzades per l'Ajuntament, ja que no hi havien festers i festeres; han estat molt ben organitzades i s'ha vist una aire renovador al poble, sobretot per l'alcaldeessa Eugènia García Giménez i els regidors del grup PSOE-PSPV, així com afiliats i simpatitzants del poble de l'esmentat grup; s'han abocat en atenció i cobertura de les necessitats festeres als diferents veïns i veïnes del poble.

Com que el programa que es repartí ja reflecteix les diferents activitats fetes, sobretot les tradicionals, farem un xicotet comentari dels esdeveniments més destacats:

Dissabte i diumenge, 30 i 31 de juliol de 2022

Xa MAERÀ.- Com el seu nom indica era la desena vegada que es celebra aquesta festa; el primer dia es va inaugurar una exposició fotogràfica a la Casa de les Comportes i s'abaixaren els troncs des de l'Es-goleja de Sumacàrcer fins l'assut de Carcaixent, i el segon dia, des d'ací fins l'assut d'Antella, on hi havia una gran expectació de públic foraster (més que de local), per tal de veure com treien els troncs de dins del riu pel caient de l'assut.

Dilluns, 1 d'agost de 2022

XXIV VOLTA A PEU, i a la nit CORREFOC.- La volta a peu fou de vesprada avançada, dedicada *contra el càncer*, amb recorregut de xiquets i xiquetes i jòvens per dins del poble, i l'absoluta, tant d'hòmens com dones pel casc urbà i camins dels camps. A la nit (24 hores), des de l'entrada del poble per l'avinguda del Xúquer, continuació de Puríssima, Creu Alta, 8 de Març, Pintor Lozano (Raval), Santa Bàrbara i plaça Major; els dimonis de Massalfassar animaren el poble amb els canons de colorit i esclafits dels masclets, amenitzats per diferents dansades i disfresses d'acords a l'acte.

Dimarts, 2 d'agost de 2022

SOPAR DE TORRAT, AMENITZAT PER L'ORQUESTRA «PATO».- Al costat de les baranes del jardí de l'Assut muntaren taules per a vora cinc-cents assistents, i a la boca del carrer 8 de Març, l'equip de l'hostaler Galbis, en unes graelles portàtils en alt preparava una torrada de carn i embotit perquè la gentla recollira i se n'anara amb la seua colla a sopar. Hi havia gent de totes les edats,

xiquets, jòvens, majors i més majors; tots passaren a l'esmentat carrer a escoltar o ballar amb l'orquestra «Pato», encara que alguns es quedaren a les taules i d'altres, els jòvens, anaren a nadar al riu; feia molta calor.

Dimecres, 3 d'agost de 2022

BERENAR-SOPAR DE JUBILATS i PENSIONISTES, i TEATRE A L'AUDITORI.- Al carrer Nou d'Octubre, davant de la llar de Jubilats, l'Ajuntament va organitzar un berenar-sopar per a Jubilats i Pensionistes del poble, beguda, *picaeta*, font individual (amb el condiment necessari), gelat i de postres, un got d'orxata amb fartó; per a rematar el colofó, allí mateix Carlos Luna (vestit de dona), cantà dues cançons i feu riure a tots els assistents amb acudits de les diferents autonomies espanyoles.

Tot seguit, i per a tots els públics a l'auditori municipal l'Assut, el grup de teatre foraster *La carrasca*, al qual pertany el veí d'Antella, Benjamí Pérez, representà el sàinet *La consulta*; fou una interpretació de forma irònica d'allò que en l'actualitat ocorre a qualsevol consulta mèdica de poble en la qual les rialles del públic no pararen des del principi al final. Molt aplaudit i l'auditori ple de gom a gom.

Dijous, 4 d'agost de 2022

FESTA DELS MENUTS/DES i XIQUETS/TES.- Al carrer 8 de Març es muntaren diferents atraccions guiades per monitors, a les quals gran nombre de xiquets/tesde totes les edats gaudiren del matí; hi havien des de castells inflables fins a una piscina amb aigua i trampolí per llançar-s'hi.

A la nit al mateix carrer hi hagué una festa *remember* amb Kino KGB i Rafa Gemelo, per a joves i majors.

Divendres, 5 d'agost de 2022

CONCERT DE LA PROTECTORA MUSICAL AMB CANTS DE BOLEROS.- Al carrer 8 de Març de matí, es féu un esmorzar popular amb coques de cansalada i embotit, servit per l'alcaldeessa, regidors i afiliats i simpatitzant del PSOE-PSPV.

A la nit la banda de música la Protectora Musical, oferí un concert i acompanyament a una parella de cantants de boleros, els quals feren una interpretació de nuvis amb les cançons tradicionals d'aquest gènere; el carrer ple de gent gaudí d'aquesta nit de les cançons de l'època.

Dissabte, 6 d'agost de 2022

DIA GRAN DE LA FESTA MAJOR.- Aquest dia fou totalment per a complir les tradicions religioses: cercavila, missa major, *masclètà*, més cercaviles, processó de llarg recorregut amb el Crist de l'Agonia i castell de focs artificials.

A la nit la joventut gaudí al carrer 8 de Març del grup *Revolutions +Dj*.

Dimarts, 9 d'agost de 2022

VETLADA POÈTICA MUSICAL A LA LLAR DE JUBILATS.- A poqueta nit, a la Llar de Jubilats, l'Ajuntament d'Antella organitzà una vetlada poètica musical, la qual fou presentada pel regidor de Festes, Francisco Martínez, i llegiren poesia els poetes Imma López Pavia, Abel Dàvila Sabina, Salvador Vidal Perales i Josep Micó Conejero; la part musical anà a càrrec de la flauta de Beatriz Garcia Tales. Hi assistiren al voltant d'una cinquantena de persones, i en finalitzar a la planta baixa se serví un vi d'honor.

Dissabte, 27 d'agost de 2022

13a FESTA ESTELLÉS A LA LLAR DELS JUBILATS.- Avui al voltant de les 19,30 hores, s'ha celebrat la 13a Festa Estellés a la Llar de Jubilats, organitzada per Cilim, associació cultural d'Antella. Fou anunciada amb diferents cartells fixats per tot arreu del poble, de David Montesinos Garcia; presentada i dirigida per Isaïes Minetto Gozávez (president de l'associació organitzadora), el qual a més a més de recitar féu una comparativa entre els poetes valencians, Ausiàs Marc i Vicent Andrés Estellés (coincidències i diferències), amb una classe de poesia, fent puntualització dels diferents versos i vocalització de les síl·labes; tot seguit presentava els recitadors que foren, Toni Sales, Mercè Olivares Soler, Abel Dàvila, Josep Micó, Magda Añón, Josep Lluís Arcos i Josep Lozano, que a més de recitar poesia d'Estellés en recitaren

d'altres autors. Assistiren a l'acte d'entre 25 a 30 persones, els quals gaudiren de la picadeta que hi havia preparada.

Dissabte, 10 de setembre de 2022

31é TRIATLÓ ANTELLA.- Avui s'ha celebrat a Antella el 31é Triatló, tot després d'haver-se ajornat l'assenyalat per al dia 23 de juliol passat, pels problemes del trànsit segons la Guàrdia Civil de Xàtiva. Ha tingut un recorregut de 1.200 metres de natació, 31 quilòmetres de bicicleta, i 8.200 metres de córrer a peu. La classificació fou la següent: en hòmens, el primer fou Vicente Gandia Revert, d'Ontinyent, segon Miguel Fuentes Martínez, de Castelló de la Plana, i tercer Joan Colino Calomarde del Club Labastida; en dones la primera fou Natalia Bermúdez, segona Cristina Roselló Prats i tercera Teresa Ribes Momparler.

Dissabte, 1 d'octubre de 2022

CONTACONTESAL'AUDITORI.- Organitzat per l'Ajuntament, hui a les 20 hores, la conta contes Almudena Francés ha realitzat la seua actuació a l'Auditori; hi ha estat al llarg de més d'una hora, contant contes per als onze majors que assistiren a l'acte.

Diumenge, 9 d'octubre de 2022

NOU RECTOR A L'ESGLÉSIA.- Des de fa quinze dies està exercint de rector del poble el mexicà Enrique Cuantle Saucedo, el qual substituirà l'anterior, tot i que a hores d'ara no n'ha pres possessió.

Divendres, 21 d'octubre de 2022

PRESENTACIÓ DE LA NOVEL·LA, *La Dona invisible*.- Organitzat per l'Associació Cultural Cilim, hui, a la Llar de Jubilats s'ha presentat la novel·la *La dona invisible*, de Mònica Richart i Garcia, novel·la guanyadora del premi Soler i Estruch dels 65é Premis Castellum Ripae de l'Ajuntament de Castelló. Amb l'assistència de 19 persones i la venda de 13 exemplar, Leonardo Giménez presentava l'acte, i parlava primerament de l'autora, la qual ja atresora diversos premis literaris de caràcter autonòmic,

enumerava alguna d'aquestes obres, com *Violeta i el llop*; seguia amb una xicoteta introducció del contingut de l'obra presentada i finalitzava amb un xicotet anàlisi de la gramàtica usada per Mònica en aquest treball. L'autora agafà la paraula per a explicar el motiu de la tasca realitzada així com els personatges que apareixien en l'obra; en finalitzar els comentaris entre els assistents se serví una *picaeta* costejada per l'Associació organitzadora.

Diumenge, 6 de novembre de 2022

TEATRE A L'AUDITORI.- La comparsa mora *Sultans* ha organitzat la representació teatral *Dos toreros de cartó*, que s'ha estrenat en l'Auditori Municipal, ple de gom a gom, amb un preu d'entrada de 3 i 3,50 (segons l'entrada era adquirida abans del dia de l'acte o en taquilla), el grup d'actors eren de la companya *La Carrasca* de Sant Joanet, els quals foren molt aplaudits pels assistents, i la recaptació era a benefici de la comparsa organitzadora.

Dilluns, 31 d'octubre de 2022

FESTA HALLOWEEN.- Hui, vespra del dia de Tots Sants, s'ha celebrat la Festa de Halloween, organitzada per l'Associació de Mares i Pares (AMPA), del col·legi públic La Xarquia. Abans d'aquest dia molts veïns del poble es van apuntar en l'Ajuntament perquè els xiquets passaren pel seus domicilis per oferir-los llepolies; ja en el dia esmentat es reuniren a la plaça Major al voltant de les 18 hores gran nombre de xiquets/tes i persones majors, quasi tots disfressats per a l'ocasió, vestits terrorífics i de por; des d'ací tots acompanyats per la batucada *Tymbals Dispercusion* recorrent el poble i cridant a les portes de la cases assenyalades i recollint les llepolies.

L'AMPA havia organitzat un berenar per als xiquets i els Festers de 2023 on donaren premis a les millors disfresses.

Dijous, 1 de desembre de 2022

LA UNESCO DECLARA PATRIMONI IMMATERIAL DE LA HUMANITAT *La Maerà*.- En aquest dia els membres competents de la UNESCO, reunits al Marroc, entre

altres decisions, han declarat *La Maerà* d'Antella patrimoni immaterial de la humanitat.

La *Maerà* és un acte que se celebra al poble des de l'any 2012, tots els anys al mes d'agost, al voltant de les Festes Majors; és organitzada per l'Associació Cultural els *Maeros*. Acte recordatori de la baixada de troncs pel riu Xúquer desde l'edat mitjana, per això un grup de raiers/ganxers de l'Associació esmentada baixen troncs des de Sumacàrcer fins l'assut, al damunt dels troncs, i els van guiant amb ganxos específics de l'ofici.

Dissabte, 3 de desembre de 2022

PRESENTACIÓ A L'AUDITORI DE LA LLOCA Núm. 20 i EL LLIBRET *Cilim, el sarraí d'Antella (que o què!)*- L'Associació Cultural Cilim, dins de la celebració del seu 20é Aniversari, ha presentat la revista número 20 de la Lloca, amb el monogràfic referit a aquest aniversari, a més a més de les diferents seccions de costum, la qual fa un resum de totes les activitats realitzades al llarg d'aquests vint anys; ha estat presentada pel seu president, Isaïes Minetto, i el secretari Joan Josep Conejero, aquest últim, autor d'una projecció d'una durada de 75 minuts, que d'una manera visual ha repassat les activitats desenvolupades als diferents anys que porta d'existència l'Associació.

També s'ha presentat el llibret de narrativa curta sota el títol *Cilim, el sarraí d'Antella (que o què!)*. Aquests dos exemplars acompanyats d'un clauer amb l'anagrama de l'Associació en una bossa de tela també marcada amb les mateixes indicacions era entregada a cadascun dels socis que formen part d'aquesta Entitat.

Finalitzava l'acte amb comentaris de Josep Micó que invitava a l'acte de demà de la constitució de la nova associació *La ment encantada*; i Leonardo Giménez que comentava dos treballs biogràfics escrits per ell a la revista que es presentava.

Assistiren a l'acte, d'entre 150 a 175 persones de totes les edats.

Diumenge, 4 de desembre de 2022

PRESENTACIÓ DE L'ASSOCIACIÓ *La ment encantada*.- A la primera planta de la

Llar de Jubilats, i amb una magnífica exposició de l'artista Abel Dàvila Sabina, titulada *Il·lustra la ment*, al voltant de les 19 hores, Josep Micó Conejero presentava la nova Associació Cultural *La ment encantada*, la qual amb una doble finalitat, la d'homenatjar i seguir amb els premis de disseny Jaime Arcos Requena, i la d'ajuda i conreu per combatre les malalties mentals.

Després d'aquesta presentació i sol·licitació s'apuntaren socis per tal de col·laborar amb les finalitats de l'Associació, Josep Micó i Abel Dàvila, acompanyats de la guitarra d'Antoni Benito recitaren diferents poesies, totes relacionades amb la ment i la persona de Jaime Arcos.

L'exposició *Il·lustra la ment* estarà oberta fins al dia 14 de desembre, tot seguit se serviren uns dolços amb mistela.

Diumenge, 11 de desembre de 2022

CONCERT DE SANTA CECÍLIA A L'AUDITORI.- La banda de música la Protectora Musical d'Antella, hui a les dotze hores ha fet el concert tradicional de Santa Cecília, ja que feia dos anys que no s'oferia el poble a causa de la pandèmia del Covid-19.

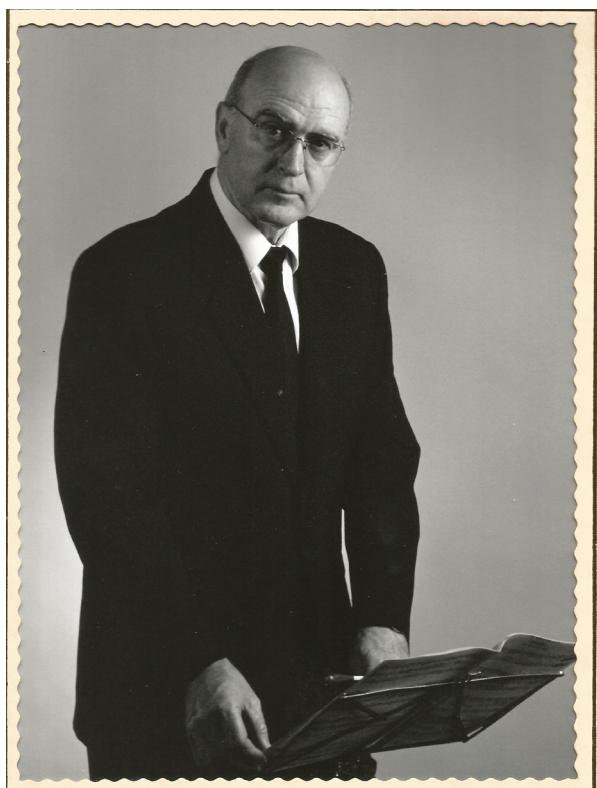
L'acte ha començat amb l'entrega d'instruments als nous educands que passaven a formar part de la banda, i tot seguit, es tocava un concert d'acord amb el programa establert i sota la direcció d'Alfons Yépez Santamaria «*Chipi*».

Dissabte, 31 de desembre de 2022

FALTA EL MÚSIC D'ANTELLA JOSEP VICENT MICÓ ÁLVAREZ.- Avui, a la localitat de Pilas (Sevilla), ha faltat el músic fill d'Antella Josep Vicent Micó i Álvarez, a l'edat de 70 anys,

JOSEP VICENT MICÓ ÁLVAREZ

Naix a Antella el dia 25 de març de 1952; cursa els primers estudis a l'escola del seu poble amb el mestre Francisco Sanchis Bosch; de xiquet i, en la banda de música que aleshores dirigia Carmel Sala Alemany (any 1966), destaca en

Josep Vicent Micó Àlvarez

la seua forma interpretativa i fàcil percepció musical; per continuar els estudis de música marxa al Conservatori Superior de Música de València, on obté la titulació en l'especialitat de clarinet i, en l'últim any abans de llicenciar-se forma part d'un grup que s'havia format al Conservatori, d'una part de l'aula instrumental vocal i d'altra de la que estava ell, de direcció orquestra, grup que féu una gira per Pamplona, Sant Sebastià i Vitòria. Només obtenir la llicenciatura marxa com a voluntari al servei militar per tal de formar part de la Banda Militar de València, aleshores sota la direcció de Joan Vicent Mas Quiles i en aquesta, com a clarinetista, fa alguns concert a Hamburg (Alemanya) i altres poblacions de Dinamarca, així com intercanvis en una Banda Militar d'Alemanya.

El 27 de gener de 1975, després d'haver superat les proves de l'oposició, és nomenat professor de clarinet de la Banda Municipal de Sevilla, tasca que desenvolupa fins que es va jubilar.

En l'any 1977 comença estudis de viola al Conservatori Superior de Música de Sevilla; en finalitzar passa a formar part com a professor de l'orquestra Bética Filarmónica de Sevilla.

El dia 28 d'octubre de 1978, es casa amb Francisca Inés Garcia Lara, amb la qual ha tingut tres fills.

En setembre de l'any 1981 es fa càrrec com a director del Patronato Filarmónico Musical de Nuestra Señora de Belen de Pilas (Sevilla) i, al poc de temps, crea una aula de música que en l'any 1998 es converteix en l'escola municipal de Música de Pilas, la qual dirigeix ell mateix, auxiliat de 13 professors amb sis especialitats (violí, viola, oboè, flauta, clarinet i piano), encara que també s'imparteix trompeta, percussió, guitarra clàssica i flamenca i solfeig. Josep Vicent Micó, per tal de donar més participació als músics dins del Patronat abans esmentat, transforma aquest en la banda "La Filarmónica de Pilas", la qual, sota la seua direcció, féu el primer concert a Pilas el dia 19 de gener de 1983, al qual estava convidat el mestre Albero, director aleshores de la Banda Municipal de Sevilla, que al final agafà la batuta per interpretar l'himne d'Andalusia.

En l'any 1984, amb tres companys més, professors de clarinets de la Banda Municipal de Sevilla, formen el quartet de clarinets de música de cambra anomenat Hispalis, per a divulgar les possibilitat tímbriques i expressives a les quals es pot arribar, tant en conjunció com en interpretació, amb un repertori d'avançat estil interpretatiu; des d'aleshores a més d'actuar a Sevilla, també ho fan a pobles d'Andalusia com Sanlucas de Barrameda, Olivares, Dos Hermanas, Umbrete, Los Palacios i Villafranca, Mairena del Alcor, Lebrija, Utrera, etc., així com a les capitals Granada i Córdoba.

Josep Vicent Micó, com a professor músic forma part com a viola de l'orquestra "Bética Filarmónica de Sevilla" i, el dia 29 de març de 1994 ingressa com a membre adherit a la Societat General d'Autors d'Espanya.

Entre els guardons aconseguits per la banda La Filarmónica de Pilas, sota la seua direcció, podem anomenar:

Primer premi d'interpretació al concurs de bandes de música, organitzat per Ràdio Nacional Sevilla (any 1984), on interpretaren de forma magistral la marxa "Amargura".

Gran èxit al concert extraordinari de les Bandes de Música en la Setmana Santa a San Fernando (Cádiz), el dia 12 d'agost de 1989.

Gran interpretació a Granada en el certamen de Bandes de Música amb motiu de l'Exposició Universal de l'any 1992, on els crítics de música qualificaren a la Filarmónica de Pilas, com l'expressió d'Andalusia.

Gravació d'un LP titular "Marchas Procesionales a Sevilla", el dia 6 de març de 1993.

Aconsegueix que el Monte de Piedad i la Fundación Luís Cernuda de la Diputació de Sevilla, incloga a la banda La Filarmonica de Pilas en la seua obra cultural.

El va omplir de satisfacció presentar-se amb el seu poble natal al davant de la banda de música que ell dirigeix, La Filarmónica de Pilas.

Com a obra pròpia podríem destacar:

La composició i gravació en *cassette*, que publicà el diari El Correu de Andalusia, de la marxa "Nuestra Señora de Belen", dedicada a la Patrona de Pilas.

Composició i gravació de la marxa "Soledad, rosa de pasión", dedicada a la Verge de la Soletat i a la germandat i confraria dels Nazarenos del Santo Entierro del Cristo de Pilas.

Compon «Manolito, el de la cal» dedicada a un col·laborador de la banda anomenat "Manuel Quintero Salado".

Composició i gravació de la marxa "Señora de San Esteban", dedicada a la Mare de Déu dels Desemparats.

EL SINDICALISME VIST PER UNA PERSONA MAJOR

ANTONIO MONTERO ZARCO

On comença el sindicalisme? Són ja diverses vegades en els últims temps que alguns dels joves m'interpel·len sobre el comportament sindical. O no saben o no entenen que és el sindicalisme. Però això no és dolent, ningú aprèn del no-res. El problema és que no hi haja una acció pedagògica contínua per part dels sindicats per explicar i orientar sobre l'acció del sindicalisme.

De tant en tant hem comprovat que en els darrers 120 anys i abans, els empresaris sempre han intentat manipular els representants dels treballadors per aturar la reivindicació dels seus drets. Sabut que això és una realitat, avui podem dir que les estructures sindicals no inverteixen

el temps necessari per a l'ampliació de la seua base social, a més a més, les campanyes d'intoxicació, el desprestigi de l'acció sindical per part de l'empresa, i la política de desinformació per part dels mitjans de comunicació, han creat un ressò que fa augmentar el rebuig dels nous treballadors i treballadores a sindicalitzar-se. Així es perd poder d'acció i la patronal imposa els seus mètodes. Si ens preguntàrem com han sorgit els sindicats, caldria retrotraure'ns al segle XIX, quan apareix el sindicalisme com a producte de la Revolució Industrial i es podria definir com una associació d'una agrupació constituïda per a la defensa dels interessos econòmics i

laborals d'un grup de treballadors i treballadores assalariats.

Al nostre estat, durant la Restauració borbònica, es van fundar les dues grans organitzacions sindicals espanyoles, la socialista Unión General de Trabajadores (1888) i l'anarcosindicalista Confederación Nacional del Trabajo (1910), amb el predomini d'aquesta última fins a la Segona República Espanyola. CNT i UGT van protagonitzar la revolució social que es va produir a la zona republicana durant els primers mesos de la guerra espanyola civil. Durant la dictadura franquista les dos centrals històriques han estat durament reprimides fins a pràcticament desaparèixer, per imposar el sindicat vertical durant tota la dictadura que va predominar fins al final del règim, per fer una acció sindical favorable als empresaris. En l'etapa final de la dictadura del franquisme va sorgir una nova organització anomenada Comisiones Obreras que, conjuntament amb la reconstituïda UGT, seran els dos sindicats majoritaris des de l'inici del nou període democràtic fins a l'actualitat.

Una vegada constituït, el sindicat és una estructura que amb la participació de totes les seues federacions, disposa dels serveis jurídics i d'assessorament per al servei dels seus afiliats i afiliades, com ara, advocats, assessors, economistes i altres serveis socials, però el sindicat continua sent l'acció dels treballadors i les treballadores de les empreses, que ha de ser on s'origina el veritable sindicalisme.

Així com en tot el món laboral, social i polític, hi ha unes normes que s'han de "respectar" ja que s'ajusten al que està legislat, cosa que no vol dir que aquesta legislació no pugui canviar. Cal lluitar si volem canviar els aspectes negatius de la llei, i per això existeixen la confederació i la pressió dels seus afiliats.

I ara arribem al moment que, una vegada s'organitza, hem d'eleger lliurement i democràtica els nostres representants sindicals que han de ser els nostres interlocutors davant la direcció de les empreses, i que participaran en la negociació del conveni col·lectiu, davant dels empresaris i dels seus representants en aquesta taula de negociació.

I ara ve l'hora de la veritat. Sovint tenim la sensació que, tot i tenir la raó de la nostra part,

els representants que hem elegit, no han fet bé el seu treball, o considerem que s'han venut a l'empresa, i és cert, però no tots ho fan, sinó que una major part es manté ferma; si això ocorre és per la nostra responsabilitat, perquè no hem triat els companys i companyes més adequats, o perquè no vam tenir el valor de ser nosaltres mateixos els que es presentaren per ser l'interlocutor davant l'empresa.

Una altra qüestió que cal tenir en compte és que l'empresari farà tot el que estiga a les seues mans per neutralitzar l'acció sindical dins de l'empresa, i no estalviarà recursos per aconseguir-ho. Intentarà comprar la voluntat dels sindicalistes amb diners, permisos retribuïts o pujant de categoria el delegat sindical. I així ens trobem amb l'entrada d'aquest company que cedirà i seguirà el joc empresarial, però també el que no es deixa comprar perquè la seua dignitat està per damunt de totes les propostes empresarials, que no cedirà i respectarà els companys abans que res.

Resumint, el sindicalisme comença com a instint de classe de cada treballadora i treballador, i és ell en sí el mateix sindicat. Quan cau l'institut de classe, quan oblidem d'on venim, quan inhibim la nostra responsabilitat, és quan l'empresari i la dreta aprofiten la nostra inhibició per reprimir i retallar tots els nostres drets.

Només nosaltres tenim a la mà el que aquesta eina sindical pot fer en la lluita de les dues classes antagòniques, i que es mostre en el nostre favor. Som més que no els altres i podem guanyar perquè també tenim al nostre costat aquesta estructura sindical que ho ha fet possible. Per tant, cal que us federeu i mostreu una força que serà més poderosa que si aneu en solitari i per lliures; aquesta confederació sindical és la nostra millor eina de lluita per aconseguir totes les millores socials dels treballadors.

Avui tenim una millor inspecció de treball des que va començar la democràcia, i per això una de les reclamacions dels empresaris és que estan atabalats amb tanta inspecció. Si compleixen les lleis i les normes establertes no hauran de preocupar-se'n, i per tant, cal aprofitar aquesta institució per fer les nostres denúncies en casos d'abús empresarials. Dels treballadors dependrà el seu futur i la reivindicació per fer valdre els drets de la majoria.

IV PREMI D'IL·LUSTRACIÓ JAIME ARCOS LA MENTE ENCANTADA

Com cada any fem un resum de les activitats que ha dut a terme l'Associació Cultural La Ment Encantada (ja formalment constituïda com a associació legal).

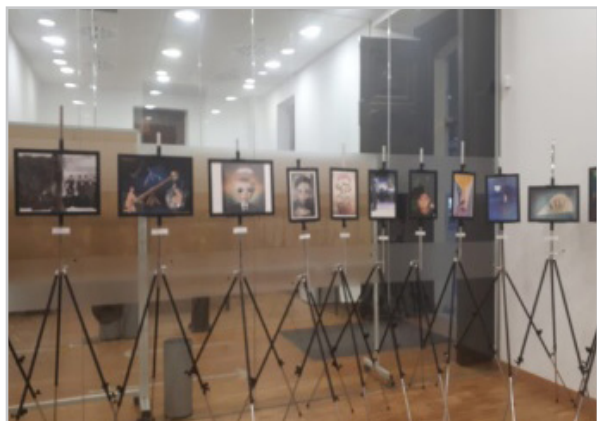
La primera activitat d'enguany va tindre lloc el 18 de gener del 2023, al Palauet d'Aiora, de València, on l'Associació Cultural La Ment Encantada, d'Antella, es va presentar com a associació cultural que malda contra l'estigma dels malalts mentals i per la seua inclusió social i, ahora, vam inaugurar una Mostra Selecció d'Obres presentades als premis anteriors, i vam lliurar el IV PREMI D'IL·LUSTRACIÓ JAIME ARCOS REQUENA, que va guanyar Adrià Voltà Chicón, de Calafell, amb la il·lustració

SUPORT A LA SALUT MENTAL

Hi va haver recital de poesia a càrrec d'Abel Dávila Sabina i Josep Micó Conejero, i cançons i acompanyament musical a càrrec d'Antonio Benito Roca.

Va estar un acte emotiu i reivindicatiu per la millora en l'atenció a les malalties mentals, que va rebre el caliu d'un públic molt empàtic i entregat.

Hi hem d'agrair la col·laboració de la Universitat Popular d'Aiora, que dirigeix Eva Such i on fa la gestió cultural Emília Soler, el muntatge de l'exposició a Abel Dávila Sabina i la col·laboració d'Edicions 96, al públic que ens acompanya cada any i als socis de La Ment

Encantada, que entre tots fan possible, un any més i ja en van quatre, la convocatòria i lliurament del PREMI D'IL·LUSTRACIÓ JAIME ARCOS REQUENA, i la resta d'actes que comentarem tot seguit.

Com anàvem dient, el Dia Mundial de la Salut Mental, vam anunciar la constitució de l'Associació Cultural La Ment Encantada, a Antella, i la vam presentar a la Llar dels Jubilats.

La Ment Encantada té per finalitat mantindre la continuïtat del Premi d'Il·lustració Jaime Arcos Requena, enguany ja en la IV convocatòria, i organitzar activitats per combatre l'estigmatització de les malalties mentals, en concret l'esquizofrènia, i l'exclusió social de les persones que les pateixen.

Amb aquest Premi arribem «on line» a tot l'Estat amb aquelles reivindicacions sobre les malalties mentals, i unim en el concurs la creativitat de tantes persones i el reclam per unes millores en la detecció precoç i en els tractaments adequats i continus d'aquests malalts.

Enguany, un any més, en aquest Dia Mundial de la Salut Mental sembla que és necessària l'atenció psicològica i/o psiquiàtrica, en aquells col·lectius que més han patit les conseqüències de la pandèmia o que n'han resultat més afectats, especialment els professionals sanitaris i altres treballadors essencials, els adolescents, les persones que viuen soles i les qui ja patien prèviament problemes de salut mental, segons l'OMS.

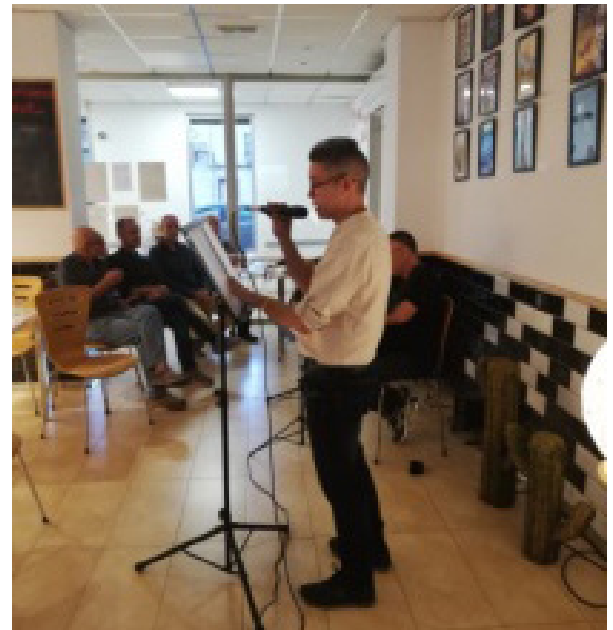
Caldria, per tant, facilitar una atenció de qualitat en els problemes de salut mental, a totes les persones que els pateixen.

Els guanyadors/es de les quatre convocatòries han estat cronològicament els següents artistes:

1a convocatòria: Iris Richard, d'Antella, amb la il·lustració "El mur"

2a convocatòria: Florenci Oriola Flores, de Bagà (Barcelona), amb la il·lustració "Surt"

3a convocatòria Miguel Gomez Cáceres, de Toledo, amb la il·lustració "Melancolia"

la selecció de les millors il·lustracions participants a les quatre convocatòries 'dels Premis d'Il·lustració Jaime Arcos Requena.

En l'esmentat local hi hagué parlaments a càrrec d'Abel Dávila i Josep Micó, per exposar els objectius de La Ment Encantada i del Premi, així com l'actuació musical d'Antonio Benito Roca.

Els comentaris dels assistents sobre les obres exposades foren molt positius tant pel que feia a les temàtiques com a la factura de les il·lustracions. S'hi va obrir un debat entre els assistents sobre l'estat precari de l'atenció a la salut mental, molt interessant. Anem fent camí.

Què és la Factoria d'Arts de Patraix? Doncs, des de fa alguns anys, els carrers, locals i comerços d'aquest barri es transformen en espais improvisats on es desenvolupen multitud d'activitats culturals: murals urbans, tallers, xerrades, mercadets, espectacles de música i ..., convertint-se d'aquesta manera en llocs de trobada per reflexionar sobre el nostre entorn.

A més, i sempre des del punt de vista de l'educació, mantenen una programació oberta a la realització de tallers infantils i / o familiars on es busca recuperar els carrers com a espai de joc i aprenentatge.

Entre les moltes disciplines artístiques que tenen el seu lloc en el projecte, paren especial

atenció a la il·lustració i els murals, els quals serveixen com a catalitzadors de la història i idiosincràsia del barri i s'integren per convertir-se en plataformes per a la reivindicació i l'educació. En l'àmbit de la il·lustració realitzen: el mercat d'il·lustradors, tallers, xerrades i presentacions de treballs d'il·lustració i còmic.

I és en aquest interès pel món de la il·lustració on tenia sentit la presència de la nostra associació per tal de difondre els seus objectius i els del Premi d'Il·lustració Jaime Arcos Requena.

La voluntat de la Factoria d'Arts de Patraix és fomentar la trobada entre comerços, associacions, veïns i artistes de totes les disciplines, tant consolidades com emergents, i recolzar el seu creixement i evolució, amb l'objectiu de dinamitzar a través de l'art i la cultura la vida del barri de Patraix, per promoure la convivència i la integració.

VISOR 2022

En el present número de *La Lloca* comencem una nova secció que porta per títol **VISOR** en la qual presentem una sèrie de fotografies relacionades amb la nostra realitat contemporània. Esperem la vostra col·laboració per als números següents. cilimantella22@hotmail.com

Autor de les fotografies: Joan J. Conejero

MURAL. Dresden, 2023

PRIMAVERA. Bragança, 2023

FANTASMA. Dresden, 2023

LA GRAN ONA. Dresden, 2023

La Ribera

Vint anys d'associacionisme cultural modèlic a Antella

► El col·lectiu que impulsa Joan F. Herrero ha aconseguit amb només un centenar d'integrants publicar nombrosos estudis històrics del municipi

LEO GIMÉNEZ, ANTELLA

■ CILIM, Associació Cultural d'Antella complix hui vint anys (23-01-2023). Al llarg d'estos dos decennis esta entitat s'ha distingit per organitzar actes culturals i d'oci, com conferències de temàtica variada, representacions teatrals, presentació de llibres, recitals musicals i poètics, excursions a diferents llocs de la Comunitat Valenciana. Amb eixes activitats Cilim intenta contribuir a dinamitzar la vida cultural antellana. Actualment té 115 socis, amb diferents graus de participació.

Una de les activitats més important d'esta associació és l'edició anual de la revista La Lloca, des de 2005. Cada número d'esta publicació s'ha dedicat a un tema principal diferent, a més d'altres de més o menys actualitat. Estes temàtiques principals de cada número han variat, des de «La II República a Antella», a «Dones d'Antella», passant per la cultura de l'aigua, amb els títols «Conreus i regals camps d'Antella», «Antella, noms, aigua i gent» i «El riu Xúquer i la qüestió de l'aigua». Altres temes principals han sigut «300 anys de la batalla d'Almansa», «L'expulsió dels moriscos», «Medi ambient a Antella», «La Constitució de Cadis de 1812», «L'esport a Antella», especialment piragüisme, representat per la Penya Piragüista Antella, pilota valenciana i futbol, i altres temes. També s'han exposat en les seues pàgines estudis sobre els poblats

antics, la guerra de Successió, patrimoni arqueològic, els bancs i les guerres, el conreu de la taronja; biografies o notes biogràfiques de personatges d'este poble, o relacionats amb ell. En actes organitzats per Cilim o publicats per la seua revista han intervingut o participat personatges com ara l'autor teatral Manuel Molins, el poeta i secretari del Consell Valencià de Cultura, Jesús Huguet, l'escriptor Josep Lozano, l'autor teatral Toni Benavent, Roger Pons, president de Xúquer Viu, Josep Lluís Doménech, membre de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, finat des de fa alguns anys, l'escriptor Pau Viciano, el periodista i escriptor Carles Senso, els músics i professors musicals, Emilio Mateu, Salvador Vidal,

Francisco Martínez Alberola, Araceli Ortiz, l'escriptora Mònica Richart, el mestre i activiste mediambiental Benjamí Cerdà i molts altres. L'escriptor i investigador de la història local, Joan F. Herrero, autèntic alma mater de Cilim és participant especial en les 20 revistes i va ser homenatjat per l'associació en 2018. Són habituals d'esta publicació el president de Cilim i poeta Isaïes Minetto, el secretari i escriptor Joan Josep Conejero, l'historiador, vicepresident i fundador d'esta associació Alejandro Conejero, el professor i poeta Josep Micó, l'historiador Valerià Benetó, el poeta Abel Dávila, el pacifiste David Montesinos, Eduard Part, Leo Giménez, l'escriptora Magda Añón, Francisca Alberola Giménez i altres.

En La Lloca, número 20, publicada fa poques setmanes, es fa un repàs de les principal activitats de Cilim en els seus 20 anys d'existència, com les mencionades i, especialment, l'organització de la Festa Estellés, dedicada al poeta Vicent Andrés Estellés. El nom de l'associació Cilim es deu a un líder sarraí natural i resident en el senyoriu d'Antella, que va liderar una revolta el 7 d'agost 1359 contra el rei Pere II de València i els nobles cristians per l'opressió que sofrien els sarraïns. Va ser executat pels cristians. L'associació Cilim ha publicat un relat històric del personatge Cilim i la seua època, escrit per Joan F. Herrero i Piqueres.

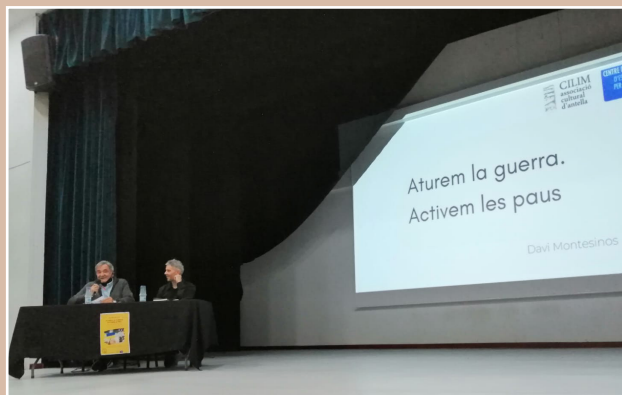
ACTIVITATS DEL CILIM AL LLARG DE 2022

01. Presentació de la novel·la *Cartes valencianes* de Joan Josep Conejero.
Acte presentat per Isaïes Minetto.

19 DE FEBRER DE 2022

02. Conferència *Aturem la Guerra* a càrrec de Davi Montesinos.
Presentat per Leonardo Giménez.
13 ABRIL DE 2022

03. *Setmana cultural d'associacions d'Antella* organitzada per l'Associació de Jubilats i Pensionistes d'Antella amb participació de CILIM.
25 DE MAIG DE 2022

04. Presentació del poemari *Ciutat interior* d'Abel Dávila.
Presentat per Joan J. Conejero.

27 DE JUNY DE 2022

05. 13 Festa Estellés realitzada a la Llar de Jubilats i Pensionistes d'Antella. Presentada per Isaïes Minetto. Hi intervingueren diversos rapsodes, entre els quals Josep Lozano.

27 AGOST 2022

06. Presentació de la novel·la *La dona invisible* de Mònica Richart. Presentada per Leonardo Giménez.

21 OCTUBRE DE 2022

07. Presentació del llibret *Cilim, el sarraí d'Antella* i de la revista *La lloca* (número 20). Acte en el qual l'associació commemorava el XX aniversari de la seua fundació (2003-2023).

3 DE DESEMBRE DE 2022

08. Acte de *La Ment Encantada* a càrrec de Josep Micó i Abel Dávila, acompanyats a la guitarra per Benito Roca.

4 DESEMBRE DE 2022

VESPRADES D'ESTIU AL CORRAL DE LA TIA MARUJA

PAQUI ALBEROLA GIMÉNEZ

Taller de costura. A l'esquerra podem veure la tia Maruja.

Quantes vesprades d'estiu
cadires baixetes fent rotlle
al corral de la tia *Maruja*.

Quan s'iniciaven les vacances d'estiu, una processó de cadires s'enfilava per la carretera, en direcció cap a casa la tia *Maruja*. Cadascuna de les alumnes portàvem la nostra pròpia cadira que es quedava en dipòsit durant els mesos de juliol i agost, que era el període que duraven les classes de costura, de dilluns a divendres, en horari de 5 a 7 de la vesprada.

El sistema d'ensenyança de la tia *Maruja* era el modelatge; començava una labor: punt de

creu, mig punt, punt de cadeneta, punt iugoslau, un trau, un calat, un brodat, un solsit...i ens mostrava com havíem de seguir.

Els esgarrats i forats desapareixien i els solsis esdevenien invisibles, en passar per les seues mans.

Encara que no era un sistema reglat d'ensenyança, es podien distingir una sèrie de nivells progressius associats al tipus de tela i a la labor realitzada.

El nivell inicial corresponia a la confecció del que anomenava "primer drapet" de tela de panamà (estoreta), un teixit més gruixut amb

una trama uniforme i distingible per a mans inexpertes.

Li seguia el “segon drapet” que requeria ja més habilitats, no sols pel tipus de tela, molt més fina, sinó també pel tipus de labor més complicada.

Al nivell avançat arribaven les més majors que marcaven o brodaven, directament sobre la tela o sobre un canemàs, a mà o amb un teler, bosses de pa, tapets, tovalloles, llençols i mocadors amb inicials, entre altres peces de roba de la llar que formarien part del seu dot.

Dins les seues carpetes blaves
s'amagaven dibuixos
d'animals i flors,
lletres de l'alfabet i sanefes,
tots esperant ser escollits
per a fer-se visibles
en les nostres teles.

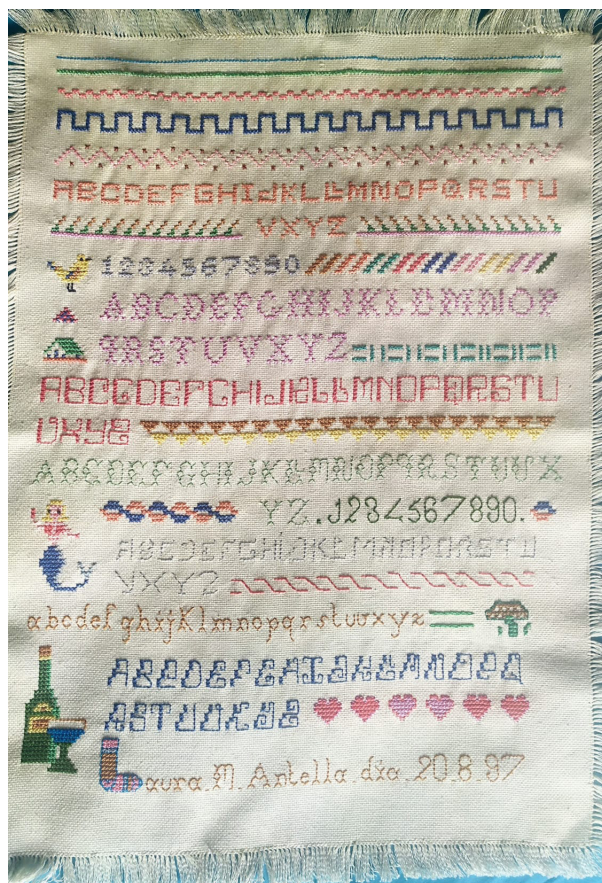
Les classes de costura d'estiu de la tia *Maruja* es van iniciar en la dècada dels anys 60 per iniciativa d'un grup reduït d'amigues adolescents que li van demanar, atès les seues grans habilitats en la matèria, que els ensenyara a cosir. El cercle es va anar ampliant i espaiant-se, estiu rere estiu, durant més de 40 anys.

Per les seues classes hem anat passat nombroses generacions de xiquetes i jovenetes del poble, per aprendre amb major o menor fortuna, però, de segur, que totes conservem multituds de records entranyables i anècdotes per contar d'aquelles vesprades d'estiu.

Hi ha persones que irradien bondat,
i que sense pretendre-ho,
sense saber-ho,
ens deixen una empremta.
La tia *Maruja* n'era una.

Maria Antonia
Villegas
Sánchez

VOLAR COM LES PAPALLONES

LEONARDO GIMÉNEZ GIMÉNEZ

Júlia Alzaga Gómez

Mestra d'Educació Primària

Barcelona, juny de 2022

Una lectura que m'ha commogut durant este estiu ha sigut el llibret *Volar alt com les papallones*, de Júlia Alzaga Gómez, una noia en la vintena, de l'Hospitalet de Llobregat (Catalunya), relacionada amb Antella pels seus iaios materns, Felipe i Mercedes, i per les seues estades vacacionals en el nostre poble.

El llibre fa referència a la pèrdua d'una mare que sofreix una xiqueta de huit anys. Un relat ple de tendresa, de sentiment, sense caure en el sentimentalisme propi també de situacions com la que relata l'autora. Tragèdia que va

sofrir Júlia mateixa. Però ella demostra una gran maduresa i classe literària; i fa un relat creïble i real com la vida mateixa. Dedicava el llibre "A tots els infants que han perdut un ésser estimat". I especialment "A la memòria de la meua mare". El relat comença descrivint la protagonista de la història, Gina, "una nena molt feliç de vuit anys que vivia a Barcelona amb la seua mare, que era mestra, i el seu pare, que era metge". Li encantava anar a escola, en el seu barri, i de major volia ser mestra. Conta que un dia, a l'inici de curs, en la seua classe, aparegueren uns cucs de seda dins d'una

capsa. Tots els nens i totes les nenes s'emoci- onaren. La mestra els va anunciar que cada setmana els cuidaria un company diferent, en sa casa, fins que es convertiren en boniques papallones. Gina va ser la primera dels alumnes a endur-se els cucs de seda a casa. I cada mitja hora mirava la caixa per comprovar si els cucs seguien vius. I vius i ben cuidats seguien quan, en acabar-se la setmana, els va tornar prepara- tats a fi que un altre company o companya se'n fera càrrec.

Gina, sa mare i son pare vivien feliços, però un divendres, mentre sopaven, va succeir un fet inesperat. A la mare de Gina, de sobte, se li va parar el cor i va morir, a pesar dels esforços de son pare per salvar-li la vida. Gina es va quedar sense mare, la tristor se n'apoderava, però procurava que el pare i els iaïos no es preocuparen per la seua tristesa. Quan estava sola es preguntava: "Deu haver estat culpa meva?", "Quan em moriré jo?", "Els avis, es deuen haver pres les pastilles aquesta nit?", "El pare, ha sopat ja?". Quan s'adonà definitivament que

la mare ja no tornaria, però que son pare i els avis sí que els tenia, sentia tristor, però alhora se sentia afortunada de tindre'ls, a ells.

Al principi he comentat que m'havia commo- gut eixa lectura. A banda de la seua solvència redactora, eixa emoció és causada per conèi- xer l'autora, sa mare i els seus iaïos materns. I quan d'una desgràcia coneixes les víctimes el drama t'afecta molt emocionalment. Però Júlia, dins de la malaurança de la pèrdua de sa mare, ha tingut i té la sort de tindre un pare i uns iaïos entregats a ella. Amb eixe relat, Júlia vola alt, com les papallones. Que es repetisca, amb un altre relat. O amb molts. I de menuda volia ser mestra. I mestra que és.

Un dia, fa molts anys, la meua filla, que també li diuen Júlia, i la noieta catalana citada, quan ja havia faltat sa mare, es passaren una bona es- tona, en la plaça de les Malves del nostre poble, jugant sense parar. Jo vaig pensar: "Que boni- ques són les Júlies". I perdonen el sentimenta- lisme meu.

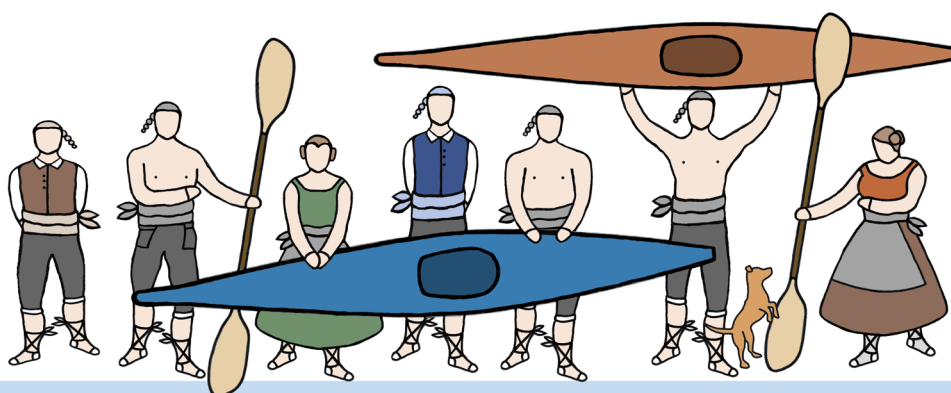
Júlia Alzaga

Volar alt com les papallones

ADEÚ VIRGILIO

LEONARDO GIMÉNEZ GIMÉNEZ

El passat 21 de juny de 2023 va faltar Virgilio Noguera Micó, el nostre Virgilio de tota la vida. Va morir en el dia més llarg de l'any, dia assenyalat, com assenyalada i peculiar va ser la seua vida. Tenia 83 anys. Era una d'eixes persones que, si no haguera existit, haguera calgut inventar-la.

No va guanyar cap Premi Nobel, ni va jugar en el Reial Madrid ni en el Barça. Tampoc va ser un astronauta conegut ni per conèixer, però la seua singularitat personal i versatilitat el feia ser una persona de referència, en molts aspectes, en el nostre poble. Per la seua manera de ser, desimbolta i desinhibida, es va guanyar

l'apreci i la confiança de molta gent d'Antella i d'altres llocs.

Virgilio era treballador-jornaler del camp, especialista a passar de mula, activitat de llaurança, a hores d'ara, residual. La primera o les primeres faenes que va fer, des de ben jovenet, van ser fer de pastoret de les ovelles que tenia son pare. Però ha sigut practicant i mestre en moltes facetes de la vida del nostre poble. Va ser campaner, activitat, la de tocar les campanes, pràcticament desapareguda ara. Per cert, fa molts anys, un dia, començant a revoltejar la campana Maria, la que dona directament a la plaça, no es va soltar a temps dels claus de

la truja o jou de la campana i quasi es va abocar a la plaça. Afortunadament, la campana no va arribar a revoltejar i en retornar el jou a l'interior del campanar, Virgilio es pogué soltar. Si la campana haguera pegat la volta el nostre campaneret haguera caigut a la plaça i, previsiblement, ens haguera deixat eixe dia per sempre.

La primera imatge que jo en tinc, a banda de vore'l anar amb el garrotet de pasturar el ramat, és de porter de la UD Antella, amb un suéter roig. La seua estatura no era la més adequada per a un arquer de futbol, però la seua alçada no era cap impediment per a res, per al nostre Virgilio. Quan es va fundar la Penya Piragüista Antella, ell va ser un dels fundadors amb Antonio Sotos, José Antonio Peris, Manolo Cháfer, Enrique Bojó, Bernabé Noguera i d'altres. I va ser el primer a competir en les carreres de piragües.

Va ser l'entrenador-monitor dels xiquets i xiquetes que anaven apuntant-se a la Penya Piragüista Antella, des de finals dels seixanta fins a fa pocs anys. Per la seua direcció piragüística han passat totes les generacions de palistes entre eixos anys.

I dos facetes molt particulars també de l'antic campaner van ser dos dedicacions a activitats culturals, com foren maquinista-conductor de la càmera de cine en el

Virgilio Noguera Micó

Virgilio, monitor PPA, febrer 1997

Saboya i activista teatral, ja que feia d'artista, faenes de direcció, apuntador, etc., i a més, sempre procurava la pervivència del teatre sainetístic, i d'altres modalitats en el nostre poble.

I una última cosa, amb intenció humorística. Virgilio Noguera va faltar en el dia més llarg de l'any, 21 de juny, però va nàixer en un dels més curts, 1 de gener de 1940, nou mesos exactes des del dia final de la desgraciada Guerra Civil espanyola. El *tio Toni* i la *tia Milieta*, pel que sembla, al cap d'eixe temps, és la primera cosa que degueren fer una vegada acabada la incivil conflagració. Per a celebrar el final de la guerra encomanaren *Virgili*.

Un plaer haver-te conegut, amic.

Fins sempre, Virgilio.

LA SABONERIA A ANTELLA

VALERÌA BENETÓ FERRANDO¹

Un poble com Antella, dedicat exclusivament a l'agricultura des de temps antics, tenia altres activitats importants complementàries i necessàries, algunes de les quals són, evidentment, molt conegudes, i d'altres no tant. Fem-ne un repàs.

Els seus camps donaven abundant varietat de fruits tant en el secà com en la zona de regadiu, on predominaven els arrossars a vora riu. Gràcies a la séquia del lloc, al mateix temps, s'aprofitava al màxim la terra i, si era possible, es barrejaven moreres, figueres i nogueres, amb uns pocs tarongers. D'altra banda, a la

zona de secà es conreava el blat i l'ordi, que predominaven sobre les altres classes de grans. El paisatge agrícola es complementava amb les carrasques i els pins al costat de les garroferes i oliveres, tan preades com necessàries. I per acabar de dibuixar l'estampa, també hi havia corrals de ramats i, en alguns, ruscos d'abelles.

Les tasques de tot el que acabem d'esmentar, les feien els propietaris, ajudats pels seus jornalers, però hi havia faenes que anaren deixant-se de fer, perquè atifells com els molins hidràulics va suplir el treball manual pel mecànic, com ara descorfar l'arròs, o moldre el

gra per a fer farina. Imaginem-nos, doncs, la quantitat d'hores que s'havien d'emplenar.

Generalment, el molí no era de la propietat de qui el treballava. Solia ser del rei, que mitjançant arrendaments anava passant d'un moliner a un altre, i era un monopoli que ni tan sols els senyors podien tenir en propietat, sinó que era per gràcia reial. Els usuaris abonaven una despesa pactada i quedaven en pau amb el moliner, que donava servici als seus veïns. Aquests, gràcies a la mecanització dels processos, començaren a disposar de més temps per a altres ocupacions i millorar, consegüentment, la seua hisenda particular.

Hi havia altres activitats econòmiques com el forn, la botiga, l'hostal o la taverna, que eren bàsicament monopolis de propietat reial gestionades per les autoritats locals, que les arrendaven anualment. Els beneficis que s'hi aconseguien es destinaven per als *mateixos arrendats* que li donaven al rei la seua part. Però no tots els negocis eren de la mateixa naturalesa, com hem vist. En l'amalgama de treballs, n'hi ha un que m'ha sorprès, tant pel producte en si com per la disparitat de pensaments del moment en el convenciment d'utilitzar-lo. Ens referim al sabó.

El sabó i la seua elaboració són coneguts des dels inicis de la civilització, en la llunyana Sumèria, i ha anat transmetent-se de poble en poble, però es diferencia bastant segons l'usuari d'una cultura, costum o religió, a una altra. En el món romà era habitual en els banys i les termes, per fer gala del seu gust per la

cura del cos. Per tant, el va utilitzar i el van estendre per tot l'imperi. D'altra banda, hi ha la creença popular que els seus successors, els anomenats Bàrbars, no eren famosos per haver seguit les pràctiques higièniques dels romans. Però pensem més que és un tòpic que ens ha transmès la televisió.

El món musulmà, que practica i té les ablucions com a ritual obligatori en la seua religió, és amador del bany i està convençut que amb sabó es neteja més que solament amb l'aigua del riu. Estic convençut que el cristià també ho creia, però, cal distingir-se, fer patent la diferència, ja en la roba i el menjar, ja en la llengua i costums. Si tot era diferent, per què no en aquest cas, l'ús del sabó, també?

Per altra banda, el pensament cristià va més enllà. Veu en el bany públic un focus de contaminació i, sobretot, una relaxació excessiva del comportament adequat. No està per difondre'ls, ans bé millor està per clausurar-los. Certament, la diferència cultural deu radicar en les recomanacions de l'Església.

Cert és que no tots pensaven igual, ni musulmans ni cristians, i a l'Antella del 1602 coincidiren tres persones i engegaren un negoci de fer sabó, una saboneria. Dos n'eren habitants del poble. Cristòfol Navarrete, de professió guardià del senyor d'Antella, amb certa graduació; i Vicent Amira, un de tants dels moriscos d'Antella, ben posicionat per la dependència que tenia dels grups dirigents a la nostra zona (Sabba d'Alberic, Asquer d'Alasquer i els Amira i Sartall d'Antella). Aquest

grup controlava i dirigia amb tota mena de mitjans legals i il·legals totes les activitats econòmiques que podien. En altres paraules, eren una elit, la *noblesa* morisca distingida i reconeguda pels dirigents cristians, que moltes vegades havien de combinar-hi per a evitar sublevacions, desencallar negocis o fer actes que requeriren de poca publicitat.

El grup ètnic (el clan) tenia un poder econòmic superior al de molts cristians, poder polític i social total sobre el seu poble –açò és inqüestionable. No vivien amb massa ostentacions i exercien els càrrecs formals dels cristians (justícia, jurats, batle), però no abandonaven els càrrecs orgànics propis del seu poble.

Els dos emprenedors del sabó tenien el suport i estaven avalats per Miquel Vallés, un inversor natural de la Mata, un llogarret de Morella, que va arribar ací i va convèncer els dos futurs socis perquè capitularen per dur endavant un negoci que, muntat per altres persones des de feia anys² ara ell els l'arrendava, per facilitar-los la inversió; es tractava, doncs, d'un negoci en marxa, del qual ara per ara desconeixem si va reportar beneficis econòmics, si va durar en el temps³, i altres qüestions que queden per a investigadors més capacitats.

Desglossant breument el contingut del primer document, veurem que diu que Miquel Vallés, Vicent Amira i Cristòfol Navarrete anaven a mitges en tot, tant en els beneficis com en les pèrdues. Miquel Vallés va posar 340 lliures de capital a la societat i, si calia llogar un home per a fer el sabó, Navarrete també faria de manobre –i no el convers Vicent Amira-

Igualment, l'oli, la calç i altres coses es pagarien a mitges, i serien enregistrades en dos llibres i, si havien d'anar a València a pagar l'interès –possiblement hi vivia Miquel Vallés-, el viatge aniria a despeses de la companyia. Finalment, Cristòfol Navarrete –que devia ser un simple jornaler- havia de tornar 35 lliures al soci capitalista. L'acte notarial acaba amb les fórmules de compliment, però també amb l'advertiment que, si no es feia així, quedarien les responsabilitats i el seu cost per acabar amb el deure de bon socis de la societat.

El segon document notarial és un contracte d'arrendament, en el qual Miquel Vallés lloga als dos socis la saboneria. El document és important per a Antella perquè ens diu on estava físicament el negoci, o siga, el taller. Hi consta el temps que duraria l'arrendament i el preu, i els terminis de pagament i els diners que prestaria el soci capitalista. Així mateix, també s'anomenen les persones i els familiars de Vallés i d'Amira, que tingueren alguna responsabilitat i, entre altres coses, que Vallés es faria càrrec de reformar la casa on estava la saboneria, si calia.

No coneixem el final de la història, però sí que sabem que fins a fa quatre dies, a les nostres cases, es feia sabó. En cadascuna hi havia una fórmula i una manera de fer-lo. D'altra banda, sabem sobradament els beneficis i la utilitat del sabó en el bany diari i en la neteja. Després de veure que fa quatre-cent anys es feien les mateixes operacions empresarials i els mateixos productes, més ens valdria ara observar que som iguals –o pareguts-, en compte de buscar-nos les diferències.

Notes:

1. *Volem donar les gràcies a Rubén Galera Hernández per la revisió d'estil de l'article.*
2. *Al protocol del AHMC de Josep Casanova (1809) 13 de juny 1590: "Certificatoria de Rafael Terrada, saboner de la vila i Baronia de Antella habitador."*
3. *Idem (1816) 31 d'agost de 1608: "Testimoni Cristòfol Navarrete, saboner."*

APÈNDIX

DOCUMENT 1

Arxiu Històric Municipal de Castelló, protocols notarial de Josep Casanova, reg. 1813

«11 de març del 1602

En nom de Deu nostre senyor, nosaltres, Vicent Amira, nou convertit, de una part; i Cristòforo Navarrete, del lloc d'Antella, habitants, part altra. Tots sabran que som respecte de la saboneria que amb Miquel Vallés, del lloc de la Mata, aldea de la vila de Morella, mitjançant acte rebut de concòrdia i transacció, per la qual capitulem el següent arrendament, que de escrit és del modo següent:

Primerament, és estat pactat, avingut, transigit i concordat perpètuament, que los dits Vicent Amira i Cristòfol Navarrete, que en lo dit arrendament de la dita saboneria siga mijerament entre nosaltres, així en la pèrdua com en la ganància.

Ítem, és estat pactat, avingut, transigit i concordat entre les dites parts, que lo diner posseïdor de la dita saboneria i les tres-centes cinquanta lliures que lo dit Vallés nos presta, hagen d'entrar i estar en poder de Vicent Amira, així per a pagar lo preu de dit arrendament com per a comprar oli i lo demés que serà necessari per a fer sabó. I que dit Amira haja de pagar de allí lo dit arrendament ja nomenat que devem.

Ítem, és estat pactat, avingut, transigit i concordat entre les dites parts que lo dit Vicent Amira tinga obligació de ajudar mijerament en los treballs al dit Navarrete en respecte del entrullar, mesclar i desentrullar, coure i posar aigua, i en les demés ja ben necessàries; i que si en la faena serà menester un home per als treballs lo haja de pagar Amira i lo dit Navarrete treballe per son compte mijerament ab lo home de Amira.

Ítem, que per a portar oli, calç i altres coses necessàries per a fer lo sabó, se hagen de pagar mijerament, y que per als gastos y a les demés coses se porte entre ells llibre i contrallibre.

Ítem, que a la fi del dit arrendament se partisquen mijerament la ganància o pèrdua, i que lo dit Vicent Amira haja de anar a València a pagar i negociar interès de la dita saboneria, i a complir lo negoci en altres parts; i que lo dit Navarrete haja de anar també quan necessari serà menester a despeses totes de la present companyia.

Ítem, és estat pactat, avingut, transigit i concordat, que lo dit Navarrete tinga obligació de tornar a la companyia

les trenta-cinc lliures, huit sous [i] quatre diners que deu al dit Vallés, des de hui fins el dia de sant Joan del mes de juny primer vinent del present any».

DOCUMENT 2

Arxiu Històric Municipal de Castelló, protocols notarial de Josep Casanova, reg. 1813

«11 de març del 1602

Miquel Vallés, habitador del lloc de la Mata, aldea de la vila de Morella, atrobat en la baronia de Antella, de bon grat i a certa ciència.

Mitjançant aquest document públic, arrenda a Vicent Amira i a Cristòfol Navarrete, del dit lloc de Antella, una saboneria sita i posada en lo dit lloc, en lo carrer del Hostal [que] afronta amb lo forn de coure pa, ab la casa de Francesc Batlle; i de front, en casa de Alzira. Lo qual arrendament es fa al temps de dos anys, comptadors dels del primer dia de maig, primer vinent. En quant a preu, l'arrendament [és] cascun any de cent lliures reals de València pagadores a primeries de maig del any de 1603 i, aixina els demés.

I ab tal pacte i condició, que lo dit Vallés haja de prestar i preste als dits Vicent Amira i Cristòfol Navarrete tres-centes cinquanta lliures per a que aquests tinguen un cabal, les quals les hagen de restituir i tornar a maig de l'any 1604; en les quals tres-centes cinquanta lliures se comprometen trenta y cinc lliures, huit sous i quatre diners, que dit Navarrete és hui deutor al dit Vallés, amb pacte que los dits Amira i Navarrete hagen de rebre totes les ahines o instruments de la saboneria amb inventari faedor de la mà d'Antoni Vallés i fermat de la mà del dit Vicent Amira i en Navarrete. I en lo fi del dit arrendament, si seran algunes obres necessàries de dita saboneria, se hagen de fer a despesa del dit Vallés constant ab albarà de mà de tercera persona fidedigna i ab qui los dits Vicent Amira i Navarrete hagen de pagar en l'aljama de Antella vint sous cadascun any per les censos del dit arrendament, i com les dites tres-centes cinquanta lliures les hagen de pagar a València a la persona que el dit Vallés senyalàs. E que per la seguretat de les tres-centes cinquanta lliures i del dit arrendament li hagen de donar per fiança a Pere Amira, d'Alberic.

Prometen i s'obliguen. E los dits Vicent Amira i Cristòfol Navarrete accepten lo dit arrendament per lo dit temps, per lo dit preu amb les dites parts i condicions e ab lo dit emprestec fahedor prometen de pagar ut supra. I per seguretat de les tres-centes cinquanta lliures de préstec del arrendament dona per fiança i principal obligat a Pere Amira d'Alberic».

Castelló, estiu del 2023

CAMINS DE LA FUSTA

JOSEP MICÓ CONEJERO

EN HOMENATGE A LA MAERÀ,
PATRIMONI IMMATERIAL DE LA HUMANITAT

Hi ha rastres encara dels camins de la fusta, dels troncs talats als boscos de Conca i Terol, en paisatges de pins rojos, til·lers, pollancre i teixos, observats per gats salvatges, aufranys i voltors comuns als vessants de rojos marrons i verdosos. ecos d'una sendera d'aigua que ja els sarraïns feien baixar al mar, pel Cabriol, pel Xúquer, per tots els nostres rius.

A l'època foral, els *maeros* feien solcar la fusta
des d'un gual entre el Cabriol i el Guadazón,
fins el llogaret de la Paixarella,
on s'abracen el Xúquer i l'Albaida,
des de Cullera als ports de la Corona d'Aragó
o des de Vinaròs si hi havia guerra amb Castella.

El ballet d'equilibri i força dels ganxers,
moros i cristians,
amb garfis i pals pentinant el corrent,
damunt l'escenari subtil de l'aigua,
feia navegar els privilegis del socam,
escortat solemnement pels ducs i les àguiles reials,
a tots els flums des de Benifassà fins a Oriola,
perquè arribara la carcassa essencial,
tant als nobles casals
com a les llars humils de les urbs del País.

El recompte de troncs es feia a Antella,
i l'or que surava riu avall
en el segle dels mercaders,
era el vigor dels mestres d'obres,
un tresor al moll dels ports,
i al carrer de les barques, en mans dels calafats,
creixien les naus que manaven al nostre mar.

Aquesta vereda de verdor i grandesa
va davallar fent d'embolcall per a la pansa
o de fusta barata a la taronja
i amb la velocitat dels transports més moderns.

EL CURS ALT I MITJÀ DEL RIU XÚQUER EN CATORZE IMATGES

JOAN JOSEP CONEJERO NOGUERA

L'aigua que rega el terme d'Antella prové de l'assut de la Gola (nom oficial *Azud de Escalona-Antella*, en el qual naixen les séquies Escalona i Antella) al riu Xúquer, un hidrònim amb orígens preromans que els grecs anomenaren *Síkanos* i els romans *Sucro*. Els musulmans l'anomenaren *Xuqr* o *Xuqar*; que va donar el nom actual de Xúquer, el riu de la conca mediterrània de la península Ibèrica amb una longitud superior als 500 km. i una conca de 23.000 km². El Xúquer és el riu més cabalós del País Valencià, naix als monts Universals a 1.506 m d'altitud a prop de la vila de Tragacete, a la província de Conca, i desemboca entre marjals i terres de cultius a la població de Cullera. El cabal del riu ha anat minvant al llarg dels anys, segons la seua explotació ha anat augmentant.

Les aportacions del Xúquer al llarg dels darrers vuitanta anys:

Temps mesurat	Quantitat aportada pel riu
1940-1941	Mitjana 2.081,9 hm ³ /any
1940-2000	Mitjana 1.547,5 hm ³ /any
1980-2003	Mitjana 1.246,1 hm ³ /any

Les imatges recorren des dels ullals situats a prop de la menuda vila de Tragacete (Conca) fins al curs mitjà del riu al seu pas per la vila valenciana de Dos Aguas (València), tot passant per diverses viles situades a la província d'Albacete.

I. NAIXEMENT

Església Tragacete, Conca.

Ullals del Xúquer, abril 2019.

“Estrecho del Infierno”

Tragacete.

II. CURS ALT

Llacuna de Uña, Conca.

Canal de La Toba, Conca.

Canó del Xúquer al Ventano del Diablo, Conca.

Presa a El Picazo, Conca.

III. CURS MITJÀ

Valdeganga, Albacete.

Valdeganga, Albacete.

Las Hoces del Júcar. Jorquera, Albacete.

Las Hoces del Júcar. Los Malecones, Albacete.

Pont a Dos Aigües, València.

Porc senglar nadant al Xúquer, Dos Aigües, València.

RECU LL D'ACTIVITATS DE XÚQUER VIU DURANT EL ANYS 2022-2023

ROGER PONS GARCÍA

4 D'AGOST DE 2022

Enguany el riu Xúquer, a pesar d'estar ja en agost, porta l'aigua a una temperatura uns graus més freda del que és natural. El riu Escalona, per Bicornp (en plena muntanya) està a 22,1°C en canvi el riu Xúquer per Sumacàrcer està a 18,5°C. Hi ha protestes de la gent que vol banyar-se al riu. Pensem que eixe canvi artificial de la temperatura tindrà repercussions negatives en l'ecosistema. Xúquer Viu es reunirà amb la Confederació i demanarà que es busquen solucions.

Riu Xúquer

5 D'AGOST 2022

Xúquer Viu demana la personació davant l'abocador de residus. Sol·licita al Consorci de Residus Ribera Valldigna la documentació i informes de la nova ubicació i estudiarà la presentació d'al·legacions. En 2013 Xúquer Viu ja va presentar al·legacions a l'anterior ubicació per les seues afeccions ambientals a l'aquífer del riu Verd.

25 D'AGOST 2022

La «*ludwigia grandiflora*», la planta invasora torna a aparèixer al riu Albaida per Manuel, i pel Xúquer es deixa veure entre Riola i Fortaleny, les característiques flors grogues de la planta invasora, que de vegades ha arribat a colonitzar trams complets del riu Albaida.

Falguera invasora cobreix el riu

14 SETEMBRE 2022

Diverses organitzacions ambientals i cíviques integrades en la Xarxa per una Nova Cultura de l'Aigua al Xúquer, entre les quals Xúquer Viu, han presentat una reclamació davant el Ministeri per la Transició Ecològica per irregularitats en la tramitació del Pla Hidrològic de la Demarcació del Xúquer.

Al·leguen que el procés de càlcul del cabal ecològic del trams mitjà i baix del riu Xúquer no s'utilitza per calcular el règim natural del riu, sinó un règim adaptat. Com a resultat són un 50% inferiors als que s'obtindrien aplicant rigorosament la Instrucció de Planificació

Hidrològica i les directrius que fixa el mateix Pla Hidrològic del Xúquer.

A més a més revela la renúncia per part de la CHX (Confederació del Xúquer) a corregir la sobreexplotació de l'aquífer de capçalera, estimada per la mateixa institució en 300 Hm³ a l'any, i que suposa la principal causa del declivi del Xúquer en les últimes dècades.

6 OCTUBRE 2022

La CHX està tramitant un conveni amb la Junta Central d'Usuaris del Vinalopó, Marina Baixa i Alacantí que asseguraria el transvasament d'aigua del riu Xúquer al Vinalopó durant els pròxims 10 anys. La recuperació dels aquífers sobreexplotats del Vinalopó es faria a costa d'augmentar la sobreexplotació del Xúquer. En total serien 278'2 Hm³ els que es transvasarien en 10 anys.

La filosofia del transvasament al Vinalopó que sempre s'ha defensat des del Xúquer, és que fora "a sobrants". Però aquests sobrants no poden prefixar-se en un conveni a 10 anys, sinó que han d'establir-se any per any, depenent de la situació del riu.

Establir un conveni com eixe desperta unes expectatives entre els usuaris de la conca receptora, que en cas que no es pogueren complir generaria conflictes, com passa amb el Tajo-Segura.

20 OCTUBRE 2022

El passat divendres va tindre lloc al Jardí Botànic de València el lliurament de premis del concurs de fotografia organitzat per Caixa Popular «La Mostra del Canvi».

La guanyadora del concurs fou Teresa Lurbe d'Alginet, i va triar Xúquer Viu com a l'organització que rebrà el premi de 500 euros com a part del premi, en què un 50% ha d'anar a una ONG que propose el guanyador o guanyadora del concurs.

Fa 10 anys Xúquer Viu va denunciar la paralització del Pla Global contra les Inundacions de

la Ribera i la recuperació integral del Xúquer. Portem així 40 anys sense pla contra les riuades.

Xúquer Viu considera prioritària la recuperació del llit fluvial del riu i rescatar el projecte de protecció d'Albalat de la Ribera.

L'Administració continua apostant per fer obres dures com les preses i no per les actuacions més respectuoses, però eficaces, amb el medi ambient i el riu, com és la recuperació ambiental.

24 OCTUBRE 2022

L'augment de cabal que enguany li arriba des del Xúquer permet a l'Albufera recobrar la transparència de fa 50 anys. Els tècnics constaten una major presència de libèl·lules i aus que eren molt comunes abans del col·lapse ambiental de la dècada dels setanta.

18 NOVEMBRE 2022

La Xarxa per una Nova Cultura de l'Aigua al Xúquer es reuneix amb la nova consellera Isaura Navarro. En la reunió s'han abordat diversos problemes com ara l'Observatori Ciutadà de l'Aigua, la sobreexplotació de l'aqüífer de la Mancha Oriental, la falta d'uns cabals ecològics suficients, la insostenibilitat del transvasament Xúquer-Vinalopó, la necessitat de continuar avançant en la millora de l'Albufera o els impactes ambientals de la modernització de regadius.

28 NOVEMBRE 2022

Xúquer Viu denuncia un descens "alarmant" del cabal del baix Xúquer. La plataforma denuncia que al pas per l'assut de Cullera el riu s'interromp, "deixant-lo sense continuïtat".

2 DESEMBRE 2022

La UNESCO declara la «Maerà» d'Antella Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat. Els ganxers de «Maeros del Xúquer» d'Antella mostren la seua satisfacció.

Assut de la Marquesa seca

5 DESEMBRE 2022

Recentment va tindre lloc, al MUMA d'Alzira, la desena Assemblea de Xúquer Viu, després de 3 anys sense haver-se pogut celebrar aquesta fita, a causa de la pandèmia. El pròxim any tindrà lloc el 20é aniversari del naixement de Xúquer Viu.

Algues producte de la contaminació

En l'Assemblea es va repassar l'activitat de Xúquer Viu en els últims anys, que ha sigut frenètica. Una activitat centrada en la redacció del nou Pla Hidrològic, al qual l'organització va presentar un centenar d'esmenes.

En l'Assemblea es va fer un repàs a la situació actual del Xúquer i de l'Albufera en què es va posar de manifest la sobreexplotació del Xúquer a la Manxa Oriental, i l'amenaça contínua del transvasament al Vinalopó per part del *lobby* de l'aigua d'Alacant.

Entre les distintes propostes que s'aprovaren destaquem les següents:

- Conèixer els nostres paisatges d'aigua, organitzant visites i excursions.
- Fer una exposició recopilatòria dels distints concursos de fotografia de Xúquer Viu.
- Editar una samarreta commemorativa del XXé aniversari.
- Jornades de debat a la Ribera sobre el futur del Xúquer.
- Organitzar xerrades en pobles i instituts.
- Una cançó pel Xúquer en col·laboració amb cantants i músics de la Ribera.
- Realitzar una campanya per augmentar el número de socis, i establir una quota reduïda per a joves. Xúquer Jove.

Finalment es va elegir la nova coordinadora que estarà conformada per 13 persones de distintes poblacions de la Ribera i també de fora.

10 DESEMBRE 2022

Xúquer Viu va presentar al·legacions al Pla Hidrològic en allò relatiu a la presa de 56 metres d'alçada projectada a Montesa, i proposa que per evitar riuades es busquen actuacions alternatives menys agressives, mitjançant mesures naturals de retenció d'aigua o millorant la funcionalitat de la presa de Bellús.

22 DESEMBRE 2022

Xúquer Viu, Acció Ecologista Agró i Ecologistes en Acció, qüestionen les obres de la modernització de regadius. Demanen que no s'autoritze cap actuació que no compense íntegrament els

retorns perduts al riu Xúquer i a l'Albufera, i que es realitze un estudi d'impacte ambiental del conjunt de les obres de modernització i no de manera fraccionada.

20 FEBRER DE 2023

Ahir diumenge acompanyaren, membres de Xúquer Viu, al grup Castebrota que va fer una caminada des de Castelló a la Font Amarga. Castebrota forma part del grup Raices&Brotes de l'Institut de Doctora Jane Goodall.

La primera parada que van fer va ser a la vora del Riu Albaida, on Xúquer Viu va explicar la importància que tenen els rius en el manteniment de la biodiversitat. Es va parlar dels cabals ecològics o de la vegetació de ribera entre altres temes.

8 DE MARÇ 2023

Xúquer Viu participà en el taller «Dones d'Aigua», en Homenatge a Maria Rosa Miracle, que era sòcia de Xúquer Viu. Maria Rosa era catedràtica d'Ecologia de la Universitat de València, va ser una gran especialista de limnologia i va ocupar en 1981 la primera càtedra d'Ecologia de la Universitat de València, la primera dona de l'estat espanyol catedràtica de l'especialitat. Rosa Maria Miracle, va morir en 2017. Rosa Miracle va ser una gran estudiant de l'Albufera. Persona compromesa, gran lluitadora i investigadora incansable, va col·laborar activament amb Xúquer Viu, al costat de Eduardo Vicente, i ens va proporcionar coneixements en la nostra defensa del Xúquer i en la nostra lluita contra el transvasament del Xúquer al Vinalopó.

15 MARÇ 2023

Es llança el concurs "Cantem pel Xúquer". Un concurs per a la creació de la lletra d'una cançó sobre el riu Xúquer en què podran participar classes o centres de primària i secundària i escoles de música de la comarca o poblacions limítrofs, amb premis per als equips guanyadors.

Es tracta d'un projecte participatiu per reconèixer el valor dels rius, aqüífers i zones humides i en defensa del nostre territori. Les bases es poden consultar al web de Xúquer Viu.

25 MARÇ 2023

Jornada-Debat "Més enllà de l'aixeta. La participació ciutadana en la gestió de l'aigua", per a celebrar el #DiaMundialDeL'Aigua. La jornada està promoguda per l'Observatori Ciutadà de l'Aigua de la Comunitat Valenciana, i hi participarà Xúquer Viu com a ponent.

30 MARÇ 2023

Havent sigut sabedors del greu atemptat que es va produir a la casa de Carles Bayarri a Alginet, en què va quedar danyada de manera important la façana de la seua casa, Xúquer Viu, vol declarar la seua repulsa per aquesta acció, al temps que dona el seu suport total a la seua persona.

Carles Bayarri, regidor d'Alginet, forma part des de fa molts anys de la Coordinadora de Xúquer Viu, on ostenta diverses responsabilitats. És

completament intolerable que s'ataque persones que, com Carles, destinen el seu temps i esforços a causes socials i ambientals, sense obtindre més recompensa que la satisfacció pels avanços aconseguits o el compliment de les seues responsabilitats.

23 D'ABRIL 2023

Enguany es va celebrar la 38ª Trobada d'Escoles en Valencià de la Ribera a Albalat de la Ribera. Xúquer Viu va estar present amb un taller sobre la vida en els rius. Es van estrenar samarretes ecològiques i de comerç just.

27 D'ABRIL 2023

La nostra companya Elvira Mondragón ens ha deixat!

Compromesa amb el valencià, l'ensenyament i la renovació pedagògica, la lluita antifrancquista i política o la laïcitat. Activista ambiental amb Xúquer Viu. Aficionada al cant i al teatre.

Deixa un record inesborrable en totes les persones que la coneguérem. Un dia trist per als seus amics i amigues. Des de Xúquer Viu

Concentració a Alginet contra l'atemptat

volem transmetre la nostra admiració i estima cap a Elvira i la seua família. El seu exemple de compromís, honestat, alegria i lluita sempre ens acompanyarà.

6 DE MAIG 2023

Xúquer Viu ha participat en aquesta jornada celebrada a Corbera sobre el canvi climàtic amb uns panells sobre Xúquer Viu i el riu, i així mateix, en una taula redona per presentar l'exposició que dona nom a la Jornada: «Eines per combatre el Canvi Climàtic».

L'Espai Expositiu Enric Banyuls de la Casa de la Cultura de Corbera, mostrarà diferents materials de les agrupacions Xúquer Viu, Voluntariat Mediambiental de Corbera, Escola Valenciana, La Ribera en Bici-Ecologistes en Acció, Descobrim junts, Escola Sindical de Formació Melchor Botella, @Federació de Moviments de Renovació Pedagògica del País Valencià i Intersindical Valenciana.

16 MAIG 2023

Més de 600 alumnes de Primària i Secundària participen al concurs "Cantem pel Xúquer", organitzat per Xúquer Viu. El CEIP Tirant lo Blanch, d'Alzira, guanya el premi a la millor lletra en Primària i l'IES Berenguer Dalmau de Catarroja en Secundària.

Al concurs, ha participat alumnat de 12 centres educatius de 18 poblacions, i s'han presentat 52 propostes de lletra per a fer una cançó dedicada al riu Xúquer, que es gravarà les pròximes setmanes, dins de les activitats per commemorar el 20é aniversari de Xúquer Viu.

D'entre totes les propostes de lletra presentades al concurs Cantem pel Xúquer, el jurat ha atorgat el primer premi en la categoria de Primària, al CEIP Tirant lo Blanch, d'Alzira, i en la categoria de Secundària, a l'IES Berenguer Dalmau, de Catarroja.

També s'ha reconegut amb accèssits les lletres presentades per: l'IES Bernat Guinovart d'Algemés, el CRA-Escoles del Xúquer (Aulari de Sumacàrcer), la classe de 4t del CEIP Miguel

Hernández de Riola, el CEIP Mareny de Barraquetes de Sueca i la classe de 3r B de l'IES Càrcer.

5 JUNY 2023

En el Dia mundial del Medi Ambient Xúquer Viu reclama la plena recuperació del riu Xúquer i l'Albufera, així com que hi haja menys especulació i negoci amb l'aigua que és de totes i de tots. Els transvasaments no són la solució.

Xúquer Viu vol mostrar, aquest 5 de juny, Dia Mundial del Medi Ambient, la seua preocupació per l'estancament en la millora dels nostres rius, aquífers i zones humides, com l'Albufera, com s'ha demostrat en el Pla Hidrològic recentment aprovat i que no servirà per acomplir la Directiva Marc de l'Aigua, que fixa el 2027 com l'any en què hauria d'assolir-se el seu bon estat.

6 JUNY 2023

Ja s'han fet les gravacions dels i les artistes que col·laboren en el projecte Cantem pel Xúquer. Han participat Marta Burgos, Daniel Miquel, Josep Nadal, Carola Mendoza, Toni de l'Hostal, Maria Faubel i Gem, que han passat per l'estudi de gravació de Josep Maravilla, per posar veus i música a la cançó, feta a partir de les lletres guanyadores del concurs organitzat per Xúquer Viu entre centres educatius valencians. També els han acompanyat xiquets i xiquetes de Sumacàrcer, Castelló i Catarroja. I sona *mooolt* bé!

10 JUNY 2023

Ahir dissabte va tindre lloc la primera etapa del 61é Descens del Xúquer entre Sumacàrcer i Antella. La prova piragüista va tindre dues parts, una popular en què va participar molta gent, i l'altra competitiva de caràcter europeu en la qual hi havia una gran participació de piragüistes de Portugal, Itàlia i altres països.

13 JUNY 2023

Aquest dimarts, 13 de juny, ha tingut lloc el lliurament del premis als dos centres educatius guanyadors del concurs "Cantem pel Xúquer": en la categoria de Primària, el CEIP Tirant lo Blanch, d'Alzira, i en la categoria de Secundària, l'IES Berenguer Dalmau, de Catarroja.

Els premis s'han lliurat al passeig fluvial del riu Xúquer, a la ciutat d'Alzira, prop del Pont de Ferro.

L'alumnat que ha assistit al lliurament dels guardons també ha interpretat un fragment de la cançó "Xúquer vivents", que s'incorporarà al videoclip que s'està preparant i que s'estrenarà el 14 de juliol en el 17é Sopar Popular i Festa de Xúquer Viu.

Xúquer Viu ha signat, recentment, un conveni de col·laboració amb l'entitat Caixa Popular, mitjançant el qual Xúquer Viu rebrà una donació, per a la realització de les activitats pròpies, per import total de 2.000 euros. En especial les realitzades durant la celebració del 20é aniversari del naixement de l'Associació.

16 JUNY 2023

Fa alguns dies, des de Xúquer Viu, s'observa amb preocupació el lamentable aspecte que presenta el Xúquer aigües avall de l'assut de Fortaleny o Cullera, a 15 quilòmetres de la desembocadura. Una capa verdosa cobreix la superfície de les aigües estancades del riu, cosa que hem comunicat a la CHX perquè hi aplique alguna mesura.

Xúquer Viu participa en la gran Manifestació contra l'ampliació del port de València. Aquesta ampliació suposa una amenaça real a

l'Albufera, la zona humida valenciana de major importància, i posaria en perill les platges del sud de València i tot el Parc Natural de l'Albufera. Una maniobra especulativa sense garanties ambientals i d'esquena a la ciutat que és incompatible amb les polítiques d'adaptació i mitigació del canvi climàtic.

22 JUNY 2023

La CHX intervé d'urgència per retirar la crosta verda del curs baix del Xúquer que havia denunciat Xúquer Viu la setmana passada.

La Confederació intenta eliminar la falguera flotant exòtica, *Azolla filliculoides* que ha generat el problema. És una espècie que pot generar problemes de qualitat a les aigües i sol aparèixer quan el cabal del riu és molt escàs i l'aigua a penes corre.

4 JULIOL 2023

El dimarts dia 4 de juliol els joves de l'Expedició Cavanilles, que estan fent un Campament ambulant pels pobles entre els rius Sellent i Xúquer, estigueren a Sumacàrcer.

De vesprada es va fer un taller a la zona de l'Esgoletja, organitzat per Xúquer Viu sobre els principals problemes que afecten el riu Xúquer, que són: la sobreexplotació, la qualitat de l'aigua, els marges artificials, les espècies invasores, les barreres transversals i el règim alterat del riu.

Va ser una activitat viva i l'actitud dels joves va ser molt participativa i receptiva. L'expedició que junta joves de Castelló, Alacant i València, perquè coneguen el món rural i la natura és molt positiva i hauria de continuar altres anys.

8 DE JULIOL 2023

El dissabte 8 de juliol a les 12 unes 150 persones acudiren a celebrar el «Mulla't pel Xúquer» a l'Assut d'Antella. Xúquer Viu organitza per 19é any consecutiu el Dia de Bany en els Rius, el *Big Jump*. Un dia festiu i reivindicatiu que se celebra a Europa per reivindicar uns rius nets i vius! Han col·laborat en l'acte l'Ajuntament

Manifestació “No ampliació Port” de València

d’Antella i La Ribera en bici. Després de la lectura del Manifest una gran part dels assistents han pres el bany per reivindicar rius nets i vius

14 JULIOL 2023

El Sopar i Festa de Xúquer Viu es va celebrar enguany a Castelló, i acudiren més de 300 persones de tota la comarca.

L’alcaldessa de Castelló, Hortènsia Gómez, va posar de manifest el seu compromís amb el Xúquer i va destacar el paper fonamental que Xúquer Viu havia tingut en la defensa del riu, i alertava del perill de noves amenaces en un futur pròxim.

El president de Xúquer Viu, Roger Pons, va denunciar que des d’Alacant no paren de voler emportar-se l’aigua del Xúquer, però de manera fixa, tant si plou molt, com si n’hi ha sequera. Finalment va alertar sobre l’amenaça que per a la comarca suposa la *macroplanta* solar de

Sumacàrcer que acabaria amb 4.000 fanecades d’olivars amb una línia d’alta tensió que travessaria tota la Vall de Càrcer.

La Comissió Ciutat-Port va rebre el guardó Aigua Clara de 2023 per la seua lluita contra l’ampliació del port que amenaça l’Albufera.

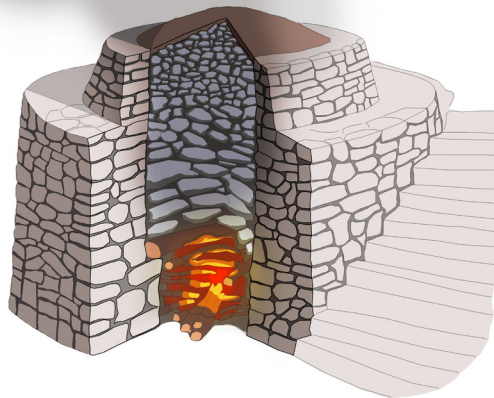
El Tarquim Pudent va ser adjudicat per votació popular al programa conjunt de PP i VOX, que en el seu acord proposen impulsar la política de transvasaments i l’ampliació de regadius, polítiques nefastes per al futur de les nostres masses d’aigua.

Al llarg de la nit es van estrenar el vídeo de la cançó “Xúquer vivents”, una cançó que Xúquer Viu espera es convertisca en un verdader himne del nostre riu.

A continuació es va estrenar el magnífic vídeo, commemoratiu dels 20 anys de Xúquer Viu, que resumeix aquestes dos dècades de reivindicació que han aconseguit que la societat valenciana no li done l’esquena al Xúquer i a l’Albufera.

ELS FORNS DE CALÇ “CALERES” D’ANTELLA

FRANCISCO CALVO LLORCA / ALEJANDRO CONEJERO NOGUERA

Forn de calç en funcionament

El **forn de calç** o **forn de pedra**, és un forn per obtenir calç viva (òxid de calci) tot utilitzant la pedra calcària o siga carbonat de calci.

Aquesta reacció té lloc cap als 900° C, però se solia treballar a uns 1000° C, per a l'obtenció d'una velocitat de reacció més alta. També calia tindre en compte evitar temperatures superiors a les mencionades per tal d'evitar que es cremara la calç i s'arruïnara la fornada.

És una de les indústries més antigues de la humanitat, ja que s'han trobat restes de forns de

calç en excavacions d'Àsia Menor de fa 14.000 anys. També era una de les indústries més fortes en temps dels moriscos. A Antella els últims forns de calç en funcionament estigueren als voltants dels anys quaranta-cinquanta del segle XX. El *tio* Torro fou un dels últims calciners del poble.

Enguany en la revista LA LLOCA 2023, el nostre veí d'Antella i gran coneixedor del terme Francisco Calvo Llorca, en un esmorzar a principis de gener d'enguany, ens va comentar l'existència d'uns quants forns, ara abandonats, en el terme d'Antella, que

Forn de calç de Sento Frígols, dels millors conservats al terme d'Antella.

va despertar la nostra curiositat, encara que sempre n'havíem sentit parlar.

Enclavats preferentment en la zona muntanyosa, el seu lloc natural d'existència, ja que necessiten la pedra calcària i d'abundant matoll i llenya per encendre-les per a la fabricació de la calç.

Parlant-ne ens va comentar els llocs on encara estan les restes d'aquelles fàbriques de calç i també quina o quines eren les millor conservades, excursió que realitzaren Paco Herrero i ell mateix, per fer-ne un catàleg que ara traslladem al present treball, a més d'informació de com es realitzava aquell dur treball de la fabricació de la calç.

LA CONSTRUCCIÓ DELS FORNS DE CALÇ

En primer lloc es buscava el terreny apropiat que tinguera un cert pendent i abundant pedra i llenya. Una vegada trobat el lloc apropiat es feia un clot en la terra d'uns dos metres de fondària i quatre metres aproximadament de diàmetre, segons les característiques del forn desitjat. El clot o forat és on es ficava la llenya

Perspectiva del forn de calç de Sento Frígols.

que després possibilitaria la combustió de la pedra i la posterior formació de la calç.

Als voltants del clot es construïa, fent un giravolt, **la caixa**, una paret feta de pedra seca, que anava cobrint aquell inicial clot i amb argila anaven tapant-se les juntes que deixaven les pedres, per tal que la combustió fóra la més exacta possible sense pèrdua de calor. El cobriment rebia el nom de **l'olla**, paret que anava construint-se en cercles fins arribar a la volta exterior on es deixava una obertura per tal de fer possible l'eixida del fum a l'exterior que es tapava amb una pedra anomenada **enfonadura**.

Mur exterior del forn de calç.

Detall de l'argila en el mur interior del forn.

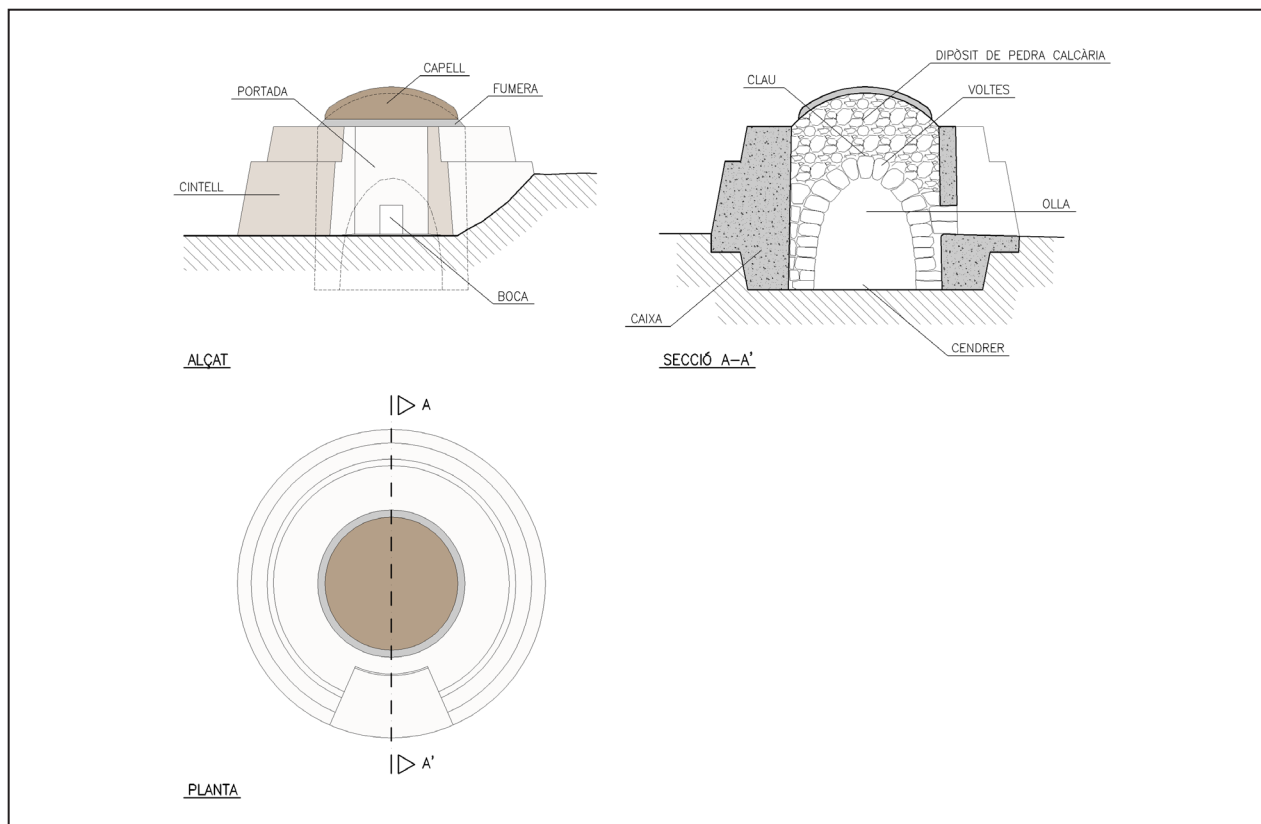
Francisco Calvo Llorca.

El forn de calç de Sento Frígols.
Detall de la porta d'entrada del forn, per on s'introduïa la llenya per a la combustió.

La situació del forn de calç
Perspectiva del forn de calç de Sento Frígols.

Les parts d'un forn de calç.

LES PARTS DEL FORN

1. La cambra de combustió per on s'introdueix la llenya per alimentar el foc.
2. L'olla, o clot, on es cremava la llenya i es depositaven les cendres.
3. El canó o cambra de càrrega és on es fan les capes de pedra calcària.
4. La vora serveix per reforçar la part exterior del canó i es fa col·locant una línia de pedres al voltant.
5. El capell és una capa de calç i fang d'argila que serveix per impedir que el foc surta de dins del forn.
6. Clau, pedra que cobreix l'obertura de manera que es trobe aïllada de l'exterior.
7. Enfornadora, pedra situada a la part baixa de la boca del forn.
8. Espirall o fumera, era la part baixa que apareix per tot el rodó del munt que no ha estat cobert per argila i per on exhala el forn de calç.
9. Boca, és l'obertura del forn on s'introdueixen els troncs.

10. Portada, és la paret construïda de pedres encallades amb fang que serveix per tancar la caixa del forn de calç.
11. Tafarra, són els troncs que es posen per a reforçar la portada.
12. Voltes, és cada una de les pedres que acaben la volta, a més, les pedres són de grans dimensions.

ELS CALCINERS

Convertir les pedres en calç era un autèntic ofici que feien els calciners. La construcció del forn era una iniciativa de persones amb pocs recursos per a la seua subsistència, ja que també la venien per a obtenir diners.

Els mestres o patrons de l'ofici procuraven coure el forn entre abril i setembre, i dedicar els altres mesos per a preparar llenya. La llenya que utilitzaven es tallava uns mesos abans de començar amb l'elaboració de la calç de la qual transportaven els feixos amb un carro, a l'esquena o fent-los davallar per un fil de ferro lligat entre dos arbres.

Calç viva.

També els calciners havien de tenir en compte que abans d'encendre el forn, havien de preparar una o dues barraques per dormir-hi i menjar, ja que una vegada encès, la feina era contínua fins que s'obtenia la calç i es tapava el forn. En torns de 48 hores es quedaven a la vora del forn, per tal que no s'apagara el foc i les seues dones els portaven el menjar contínuament allà on es trobaren. L'alimentació, poca, consistia en creïlles, cebes, moniatos, sardines i coses semblants de l'època.

El procés de producció d'una fornada podia durar entre un mes i mes i mig de feina. També de vegades, era el mateix propietari qui contractava un grup d'homes que l'ajudaren a produir una partida de calç. La pedra que s'utilitza normalment és la pedra morta i la viva; en canvi la pedra gruixuda no la fan servir molt perquè normalment s'esmicola molt.

El següent pas era la pesada feina d'arrencar la pedra amb pics i malls. Després es transportava la pedra amb els carros fins al lloc on era situat el forn. Aquest s'omplia posant de forma circular les pedres depenent de la seua mida: davall les més grosses i damunt del curull les més petites. A la part inferior es deixava una finestra o boca per introduir-hi la llenya amb una mena de forca anomenada **gavell**. Quan començava l'encesa, ja no es podia parar fins que el mestre calcinaire deia que la pedra era ben cuita. Durant el procés de cocció que podia durar, sense interrupció, 10 o 15 dies, la fornada de pedra calcària s'havia transformat

en calç viva. Les pedres estaven cuites i es convertien en calç quan adquirien un color blanquinós i a més, quan desapareixien les juntes entre les pedres. La millor estació per fabricar la calç és a l'estiu perquè la humitat no anava bé per fer una fornada. A més, aquesta calç la fabricaven els calciners que s'encarregaven de fabricar-la correctament. La utilitat de la calç era per la construcció per fer les parets (per a unir les pedres), barrejada amb aigua i argila o arena s'utilitzava per a arrebossar les façanes i emblanquinar les cases. També servia per impermeabilitzar les cisternes i els safareigs així com per a desinfectar i també tenia un ús agrícola per a sulfatar les plantes contra les plagues.

El procés de transformació de la pedra en calç es feia per combustió, mitjançant un forn de forma rodona fet dins la terra o la roca. Es necessitaven temperatures entre 800 °C i 1000 °C perquè el carbonat de calci s'alliberés del diòxid de carboni i passés a òxid de calci. Però per aconseguir aquest procés es necessitava una preparació llarga i feixuga. Aquestes tasques duraven al voltant d'uns tres mesos i començaven entre el gener i el febrer, quan les feines agrícoles eren més escadusseres.

La producció de calç va tenir una certa importància fins a mitjan segle xx, com ho demostra l'existència de moltes olles o forns arreu del territori. D'aquesta antiga activitat, tan estesa a les nostres muntanyes, solament resta el mut testimoni d'aquells forns que en l'actualitat estan mig enrunats i tapats per la vegetació.

En definitiva un treball laboriós i pesat per a la subsistència d'una època que la industrialització ha arraconat i han passat a l'oblit unes formes mil·lenàries de treballar i de fabricar un producte que s'ha utilitzat amb la matèria primera existent, la pedra, la llenya i el treball humà i del qual s'han pogut fer construccions, neteges i embelliments de façanes. Recordem els tràfecs de les dones d'Antella al costat dels calciners quan s'aproximaven les festes patronals per netejar i embellir al mateix temps les façanes de les cases. També les seues propietats com a protecció dels cadàvers tant humans com animals en èpoques de epidèmies i també per amagar tota mena de crims amb les sepultures en cal viva.

LA GEOGRAFIA DELS FORNS DE CALÇ

EL FORN DE SENTO FRÍGOLS:

Situada al barranc del mateix nom, al final del camí travesser del camí de la Font Dolça (passat la finca de las Vegas, començament pujada de la Font Dolça).

FORN DE CALÇ DE ROMERO.

Dalt del camí de Fita-caseta dels caçadors, pujada dels Alts, es veu des del Molló, Pinastre, en la tira d'oliveres d'Edelmiro fill.

FORN DE CALÇ DE LA CANTADORA

Identificada al plànol de la Generalitat Valenciana.

FORN DE CALÇ DE LA PUJADA ALS ALTS.

En el barranc de Sento Frígols, darrere del monticle del forn del mateix nom, a mitjan barranc en la pujada als Alts.

FORN DE CALÇ DE GÓMEZ.

Al barranc de Gómez, el "Florito", hui del comte Trénor, front a la Font Dolça, d'on es va traure la pedra per a la construcció de l'assut i els forns de calç, cap al final de l'anomenada caseta d'Eleuteri Bou (hui totalment en ruïnes).

FORN DE CALÇ DEL CASTELL DE LA FONT DOLÇA.

Situada abans de finalitzar el barranc de Gómez, vist des de dalt, una vegada passes la caseta d'Eleuteri Bou.

FORN DE CALÇ DE LA VEREDA.

Es troba prop de la Font del Baladre.

BIBLIOGRAFIA:

Llorca Calvo, Francisco: Informació facilitada de la geografia dels forns de calç del terme d'Antella. Procés de producció de la calç.

https://ca.wikipedia.org/wiki/Forn_de_cal%C3%A7

Fotografies d'Alejandro Conejero Noguera.

FORN DE CALÇ DE LA CORRALISSA

Es troba a la corralissa, al barranc del mateix nom que es divisa des del Molló del Pinastre. En aquesta corralissa, antigament, tancaven les cabres que pasturaven per la muntanya. Prop es troba la Font Grogà; hi ha dos sendes, una que pujava a la Fonteta i comença a la caseta del barranc del Llop, i l'altra és paral·lela a l'altra part del barranc. Hi ha un gran oliverar de 8 o 9 fanecades, abandonat.

Nota: *El barranc del Mig que comença a la capçalera que hi ha dalt de la corralissa; des d'ací cap al barranc de la Font Dolça, i paral·lela al barranc de les Moreres. És propietat d'un de Moixent.*

FORN DE CALÇ DE LA SENDA MALA.

A la capçalera del barranc de les Coves, a la dreta del camí que baixa cap a l'olivar de Rafael Pardo, el "Tejero"; en el frontó de Manota, al lateral del molló, es troba aquest forn de la Senda Mala. Molt a prop hi ha una cova.

Nota: En aquest paratge trobarem una rabosa pels seus grans udols que feia, fins que es va adonar de la nostra presència i va fugir.

FORN DEL FRONTÓ

(És un tall de pedra a mena de frontó, a l'altra part del camí cap a l'olivar de Rafael Pardo, el "Tejero"; podríem dir al caient del barranc, davant del forn de calç de la Senda Mala, marge esquerra de l'esmentat camí (des de dalt cap avall). A la part inferior es troba el magatzem de la finca del barranc del Llop. Cal prestar atenció a la Senda Roja.

FORN DE CALÇ DEL BARRANC DE LES COVES:

Es troba a la capçalera del barranc de les Coves.